

84(5Kas)75

К64

ҚОНАЕВ

Алғынбек Қонайұлы

**АСПАНТАУ
ТОЛҚЫҢДАРЫ**

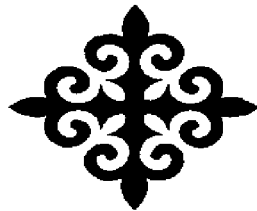

*Әкем Қонай Байзақ ұлының
рухына арнадым.*

ҚОНАЕВ
Алтынбек Қонайұлы

АСПАНТАУ ТОЛҚЫНДАРЫ

АЛМАТЫ – 2006

ББК 84 (5Қаз)

Қ 64

Қонаев А. Қ.

Қ 64

**Аспантау толқындары. — Алматы, 2006.— 288 бет.
ISBN 9965-749-65-5**

Алтынбек Қонаевтың есімі Алматы облысының Кеген ауданына етене таныс. Көп жылдар аудан орталығында қызмет ете жүріп аудандық, облыстық «Жетісу» газеттеріне, «Социалистік Қазақстан» газеттерінде махалалары жарық көрді. «Ақжелкен», «Білім және еңбек», «Шалқар» газеті, «Ұлан», «Балдырған», «Алматы ақшамы», Балаусаға үлес қосты. Қазақстан журналистер одағының мүшесі.

Көп жылдар бойы өлең жазумен айналысады. Кітап шығаруға асықпады. Бір әкеден өзі, он баланың әкесі, бала тәрбиелеу, өсіру, оқыту, үйлендіру онайға соқпады. Бос уақыттарын тиымды пайдаланды. Қолына қалам алып, өлең, мақалалар, әңгімелер жазды.

Кеген, Нарынқол, Ұйғыр, Талғар аудандарын түгелдей жаяу аралап шықты десек артық айтпаған болар едік, өз көзімен көріп, жердің сулулығын сүйе білген Алтынбектің өлеңдерінің дені биік тау, ағынды өзен, кең далалар арқау болды. Бұл туралы Талғар аудандық қазақ тілі қоғамының жетекшісі Әуелбай Сәтбаев Талғар тарихы кітәбінде арнайы мақала жазды. Бұл әңгіме өз алдында бір төбе.

Бір ерекшелігі тарихи жер аттары, аңыз әңгімелері елішіндегі тың деректерді өлеңіне арқау етті. «Жер» поэмасы осының айқын дәлелі «Үшқыз», «Алманың күйі», «Ширактің ерлігі». Жас ұрпақты ерлікке отанын қорғауға, еңбекке, адамгершілікке деген адал махаббаттың үні кімді болса да тебіренпей, ойландырмай қоймайды. Жер бетіндегі жан-жануармен алам өмірінің ішкі байланысына терең үңіледі.

Қонаев Алтынбек Қарағанды, Ақмола, Көкшетау, Өскемен, Семей, Талдықорған, Жамбыл, Шымкент облыстарын аралады көптеген қарттармен сырласып көпті көрген. Өлеңінің дені табиғатпен адамның тағыдырын сабақтастырып қатар қояды. Жер адамды жейді, жерді адам жейді. Жерді қорғауға шақырады. Тұңғыш рет, тұңғыш баласы Қожахмет әкесінің тұңғыш кітабін шығыруға өз үлесін қосты. Бұлда болса әке арманының орындалуы. Ақмола қаласында құрылыс инженерлік институтын екі ұлы бітірген. Қожа инженер. Балалары — құрылысшы. Бір қызы Бибигүл дәрігер. Өзі мұғалім болып істеді.

Алтынбек зейнеткер жасы 70-ке келді. Ұзақ жылдарғы еңбегімен ізденістерінің биік шыңы «Аспантау толқындар» атты өлеңдер топтамысын ұсынды. Кемшіліксіз адам болмайды, кемшіліксіз шығарма болмайды. Ең абзалы оқырман көңілінен лайым өз орнын табар деген тілек айтамыз.

Мұхаметқали Әбдірейімулы.

К 4702250200

00(05)-06

ISBN 9965-749-65-5

ББК 84 (5Қаз)

© Қонаев А. Қ., 2006

Оқу залы

РАЙЫМБЕК ҰРАНЫМ

*Көрегендікке үйреткен,
Көгіңде ұшқан қыраның.
Өрлікке мені үйреткен,
Мұзбалақ сенің қыраның*

*Әншілікке үйреткен,
Арынды өзен, жыр, әнім
«Мекенімді сұрасаң
Қарқара, Ақсай тұрағым»*

*Тұлпар мініп ту ұстап,
Асауларда тұрамын
Ерлікке мені үйреткен,
Райымбек батыр ұраным.*

ҚАРИЯЛАР

Ассалаумағалайкум қариялар,
Көзіне мейірленсе таң ұялар.
Ұласып ойларымен ақылдары,
Терең де тымсынданған дариялар.

Сиқырлап әңгімесі ойынды алар,
Ерлікпен даналықты мойынға алар.
Әдетпен аттап кеткен асаулары,
Жүйелі сөзімен-ақ «сойылданар».

Ақшашты, ақ сақалды қариялар.
Сарқылмас ізгілігі дәрәялар.
Аман боп жүріндерші қамқорларым
Зерделі кеңесіңнен нәр ұялар.

АЛБАН АТА

Аманбысын, Албан ата ақылдарым,
Алып тау, алып аспан, асылдарым.
Сан ғасыр дұшпандардан мойымаған
Тапжылмай тұрсың қарап ақсақалды,
«Хантәңірі», «Аспантау» асуларым.

О, менің Албан ата биіктерім,
Тау тасында қоздап өскен сүйікті елім.
«Асы» жайлау, «Шалкөде», «Қарқараға»
Албан атты ел болып сиып келдім,
Ел көрмеген тауыңнан киік көрдім.

Мергенбай, Жакыпберді мергендерім,
Айтып жүр ерлігіңді көрген елім.
Ұзақтай аты әйгілі батырларым
Құлмамбеттей, қойдымдай ақындарым
Аңыз болып таралған жақындарым.

Ел билеген Жәмеңкедей көсемдерім,
Жаңғабылдай әйгілі шешендерім,
Диханбай, Алдаберген, Серікбайдан,
Қонайдан қаулап өскен өрендерім
Жазықсыз құрбан болып өлгендерім.

Қалынды жарып өскен бабам қайран,
Аспантауда еркін өсіп сайрандаған.
Жазықсыз мекеніңнен түре қуып,
Жер үшін қырып елді ойрандаған,
Шындыққа көз жүгіртіп ойлан оған.

Тудым тауда өзіңнен от алғаным,
Жанар таудай жалындап өс Албаным.
Елім, жерім, екеуің қос аруым,
Күндей елім өзіңнен шуақ алам
Жырға бөлеп өлкемді от Арманым.

ЖАҢАЛЫҚ

Міне, міне жаңалықты естіндер,
Ақмолаға, Астанаға көштіндер.
Кеңге жайған бұл қазағым кұшағын,
Дүбірлетіп дүниені кеттіндер.

Міне бүгін жарқырап жаңа таң атты,
Әлемді мынау алтын нұрға жалатты.
Естімеген бұрын, соңғы жаңалық,
Көп қауымды тамсандырып қаратты.

Бір сәби келіп, бір от басын қуантты,
Әр кім өзі жекеше боп жүк артты.
Лақтырып толқындарын теңіздің,
Жанар таулар тастан арал қалапты.

Бір қаланы көтеріліп су басты,
Естігенің барма өмірде тозбасты.
Жер қойнынан қазып алып ғалымдар,
Көз алдында сөйлетіп тұр кубасты.

Жүрегіне кәрі, жастың ой кетті,
Кешегі қыз бүгін міне бой жетті.
Үй де отырып жаңалықты көруге
Әр бір үйде шарайнаны сөйлетті.

Естіңіздер міне-міне жаңалық,
Жеке-жеке шығып жатыр қожалық.
Жаңалығын әркім өзі ашады
Еңбегінен туындайды даналық.

Тасты ерітіп, мырамырды қашаған,
Адам мынау дүниені жасаған.
Өз атанын гүлденетін Нұр ағаң,
Құтты болсын жаңа қоныс босаған.

ҚОЛДАЙ КӨР БАБА

Төгілген нұрдың сүйсіне сүйдім шуағын,
Таң алдында шомылып нұрға тұрамын.
Өмірдің мынау жайып салған алдыма
Мың бір түрлі шеше алмай келем сұрағын.

Құлазыр көңілім алдымнан жолын ширатып,
Өмірдің қызық құпия сырына құмартып.
Өзгеге емес өзіне АЛЛА сиынып
Райымбек баба әруағына жалынып

Келіп ем көшіп қонысын бабам сағынып,
Кетерме екен қуаныштан жүрек жарылып.
Өзіңнен ұшқан менде, өзіңнің құсыңмын,
Құшағыңа ала көр бабам қуантып.

Көрсет АЛЛА жақсылықтың жатқанын,
Келемін кешіп өмірдің қойю батбағын.
Қолдасын баба әруағың сенің мені де,
Күтемін алдан жаңа бір таңның атқанын.

Сағыныштан тұрамын түнде ойланып,
Келеді таңым қуаныш нұрын байланып
Бір уыс сенің топырағың тәнім мекенім,
Бабамның келдім қасына міне айналып.

Сұрайтын менің өзіңнен жалғыз тілегім
Сөнбесе екен өсірген гүлім, шырағым.
Алдыма қойған арманым ауыр таулардай
Қолдай көр баба Талдыбұлақ тұрағым.

ӨМІР ӨЗЕН

Шалкөде, Қарқараның тынысы елім,
Бірің — аға, ал біріңнің інісі едім.
Уа халқым Алтынбегің аранда жүр,
Райымбек батырдың туысы едім.

Көп ойланып халқымның камын жегем,
Мен соларға жүрегімнің дәнін егем.
Қырық жыл арқама алып арқаладым,
Сен арқылы болашақтың төрін көрем.

Сен арқылы қиындықтың бәрін жеңем,
Сондықтан жүрегімнің нәрін төгем.
Туған елім керегіңе жарамасам,
Мен қалайша жер басып тірі жүрем.

Сөйлейді туған өлкем шын ұстазым,
Қапаста жатты жырым Үрістемім.
Жазамын келер ұрпақ сендер үшін,
Халқымның батырларын ту ұстарым.

Өлеңмен ауызданған бала шағым
Қырық жыл талды көзім қарашығым.
Қыраным Алатаудан қалқып ұшқан,
Менің сол сәбиім бар дара шыңым.

Есім де тауда туып тауда өскенім,
Жалаң аяқ түсер еске қар кешкенім.
Қарда өсетін гүл барын білесің бе?
«Гүлгүләлшін» гүлімін сыр кескенмін.

Кіндігімді жан анам қылмен буған,
«Мөлдір бол» деп таудағы сумен жуған.
Білсін деп сол биіктен алдықты,
Араласып қардағы елмен жүрген.

Қырық жыл көтерсемде көрінбедім
Туған жердің биігімен төрін көрдім,
Болайын сенен жауыр елім саған,
Кетпейды босқа менің төккен терім.

ҚАЗАҚ

Даламенен бұл қазағым құрдас-ты,
Кендігімен кең даламен сырласты.
Шөптің, аңның тілін білді бұл қазақ,
Көзбен көріп талай-талай жер басты.

Өріп-өрім, теректен ерін қашады,
Ою өрнек қырнап бәрін жасады.
Баласына үйретті атты, тұсауды,
Мініп жүйрік, үйретіпті асауды.

Қастерлеп атын, «қанатым» деп бағады,
Үйретіп лашын, үйрек-қазын қағады.
Құстың, аңның тілін білді бұл қазақ,
Таумен тасқа қойды тауып атауды.

Қашағанды шалма тастап ұстады,
Үйретіпті нокталауды, тұсауды.
Үйретпепті баласына жамандық,
Үйретпеген кемітуді, қорлауды.

Алып безін қарағаймен қайыңды,
Тегешпенен, тегенені ойыпты
Көздің жауын алатығын өрнегін
Өнеріне көрген адам тойыпты.

Қысы, жазы ат үстінен түспеді,
Суды ағынсыз «өлі су» деп ішпеді.
Мал өсіріп өрісіне қаптатып,
Өңін танып, жоғын тауып түстеді.

Кеспеді ағаш, тастан калып қораны,
Қалап тастан тұрғызыпты моланы.
Тасқа ойып қалдырыпты жазуын,
Аймалапты баласындай даланы.

Құйып алтын зергерлікпен сан түрлі,
Қалып жасап артына өнер қалдырды.
Салтанатты сарайында қазақтың,
Ішті қымыз дәуірледі әр түрлі.

Кең даласын бабам менің қимады,
Ұрпағына өріс, қоныс силады.
Том-том кітап жазбаса да артына
Өсиетін, шежіресін жинады.

Қасиеттеп тастамапты бесікті,
Кең даламен жалғасыпты өсіпті.
Кең даладан өріс іздеп бұл қазақ,
«Аспан таудан» «Сарөзенге» көшіпті.

Керегесін керіп үйдің тігісті,
Бәрі түгел бірақ үйге сиыпты.
«Сенің, менің» деген сөзі жоқ екен,
Өз шаруасын тындыратын тиісті.

Қорған болған даласына сеніпті,
Баласына бәсіресін беріпті.
«Жеңем» деген Ескендір мен Парсылар,
Шөл даладан сыбағасын алыпты.

Мойнымызға салды Россия арқанды,
Жерімізге салды қорған қалқанды.
Бір-бірінді айдап салып өлімге,
Бұл қазақтың тарқатылды арқауы.

Жүзге бөліп бұл қазақты бөлшектеп,
Аға сұлтан, кіші сұлтан қойды екшеп.
Бір-біріне айдап салып мал тауып,
Ру-ру тайпаларды жүр жіктеп.

Араларың емес еді тым алыс
Әкем қазақ үш түздегі, үш Арыс.
Ұлы түз, Орта түз, кіші түз,
Үшке бөліп кең далада жүрді алыс.

Болашаққа қол ұстасып баралық,
Болмасыншы «жүзге» бөлу алалық.
Елім, жерім болсын бүтін десендер,
Бір әкенің баласындай болалық.

1992. Қаңтар.

ЕЛ КӨШКЕНДЕ

Жастығым балалығым, ерке күнім,
Келеді әке жаным еркелегім.
Уаймсыз, қайғысыз балаң едім,
Неткен жылы жан әке алақаның.

Жан әке білесің бе кер бестінді,
Мені алғаш ертіп шыққан келмес күнді.
Қыдыртып Ақдала мен Көкдаланды,
Таныстырдың туысымды, білмесімді.

Білмес ем алыспен жақынымды,
Үйреттің «жақын жер» деп шақырымды.
Зекіп алып асауға мінгізесің,
Қыспадың,— деп айғайлып тақымынды.

Жан анам Бәти маған қарап тұрды,
Шу асау жалғыз ұлын лақтырды.
Төңерек тынышталды сол бір сәтте
Шыңғырды асау, даусына құлақ тұнды.

Жан анам шошыды ма жылап тұрды,
Алладан сақтай көр деп сұрап тұрды.
Құлағынан құланың нығарлап ап
Жібермей әкем қолмен бұрап тұрды.

Мініп жайдақ асаумен жарысқаным,
Тартып көкпар балаларымен алысқаным.
Қатқан қолым тізгінде асаулардың
Саусақтарым зырқырап қарысқаным.

Әкем Қонай қасиетті болған мықты,
Мықтылыққа үйретті Алтынбекті.
Жалғыз ұлым демепті, аямапты,
Жаның құрбан халқынды сила депті.

Ақтасты, Қайынды мен Қаска бұлақ,
Қасқайып тасты жарып аққан құлап.
Айтайын мен сөзіме салсаң құлақ
Көрі, жасы келетін үйге шуап.

Анам жүр сауып бие саба піскен,
Кәрі, жасы жиылып қымыз ішкен.
Марқа сойған жиылған баршасына
Ұлы дүрмек ауылда бола түскен.

Әңгіме көп осы арада басталатын,
Сөйлейді сөз шешені басқаратын.
Дастарқанда қымызға қыза бөрткен
Кәрі жасы салып өнер атқаратын.

Өмірдің берері көп еселеген,
Іштім қымыз сарқытын кесеменен.
Асып Талқы, Сайрамды араладым
Соңғы көші ауылымның кешегі елмен.

ДОМБЫРА

Өткеннің ізі жатыр көмейің де,
Халықтың тілі жатыр көмейің де.
Ақынның жыры жатыр көмейің де
Әншінің әні жатыр көмейің де.

Заманның ізі жатыр көмейің де,
Тарихтың көмбесі бар көмейің де
Осынша күдіретті үйіп-төгіп,
Не күдірет құйды екен көмейіңе.

Мұңымды өзіңе айтып төгейін бе,
Домбыра болып сөйледім көмейің де
Кей де бұлбұл, кейде дүлдүл домбыра да,
Тұр казактың даласы көмейінде.

Дауылдатып, шаң бұратып, желейін бе,
Тұр тұлпарым жұлқынып көмейің де.
Жез киік, ақку болып мен де бірге,
Күмбірлеп барам ұшып көмейің де.

Кіп-кішкентай қазақтың домбырасы,
Өзен болып, тау болып табылады.
Қол болып, теңіз болып тербеледі,
Үніңнен кең даланы ел көреді.

Сондықтан бұл қазақ домбырасын,
Биік ұстап өзінен арулады.
Сарқылмас халқымыздың қазынасын
Бойынан іздеп, өзін сағынады.

Даланың кендігі түр пердесін де,
Тудырды ой даналардың зердесіне.
Қос ішегің осы өмірдің құшағындай
Тартылып жолы жатыр кеудесін де.

Тиегің қос жүйріктің кермесіме,
Шанағын шапалақтап бөлмесінде.
Қайғысын қуанышын бөлісетін,
Қазақтың жүр айналып көрмесіне.

КӨРІП КЕЛЕМ

Көрдім көпті көненің сөзін тындап,
Өтпестерді қайраққа келем қайрап.
Мақалдатып термелеп сөйлегенде,
Әкемнің кетуші еді көзі жайнап.

Жан дүниемді ерітіп баурап алған,
Шешен тілмен сөйлегенде болама арман.
Кетіп есің құлағыңның құршы қанар,
Әңгімесінен көрмейсің ешбір жалған.

Әңгімеден әңгімесін қоздататын,
Ұрмай соқпай сөзімен боздататын.
Өтпестерді өткірлеп алатын да,
Адам түгіл тұлпарыда тіл қататын.

Кұйды әкеліп қымызды кеселермен,
Ішкен де, ішпеген де болар шермен.
Өлеңдетіп, әңдетіп, күйін шерткен,
Сұлуларын арылтқан қайғы дерттен.

Той-думанға жиналған кәрі жасың,
Бір жасарып қалатып әділ басың.
Қыз, келіншек өлеңмен ұсынады,
Шара толы қымыз ба ішер асың.

Сөзбен андып кәрі-жас әзілдескен,
Жасырып ой, жұмбағын шешер шеттен.
Күн шығып, күн батқанын білмей қалар
Сол қызығы жалғасар келер кешпен.

Өтті өмірім осылай көшкен елмен,
Еміс-еміс келер үні ескен желмен.
Ерлігін, көсемдігін, шешендігін,
Жандырар естігенге өткір тілмен.

Қарын тоқтап, тамақ үшін жиналмаған,
Жастары жүр әкеден сабақ алған.
Келер күннің алдын болжап алады да,
Бір жүйріктің басына құрық салған.

Сөзге баулып баласын ілестірген,
Төрге қарап сыбағасын үлестірген.
Ортаға алып тентегін тергейді де,
Көк шалғында баласын күрестірген.

Балаларды жинап ап шаршы алаңға,
Бар қызықты не жетсін қарсы алғанға.
Қозы, лағын көгендеп бәйгісіне,
Жаяу бәйгі, жариялап, жар салғанда.

Бәйгі тігіп баласын жарыстырған,
Екі ауылды жақындатар алыс тұрған.
Желі бауда келін жүр бие сауып,
Менің бабам жаралған намыстардан.

Илектеп алдым көкпар ала жіптен,
Мініп тана, татамбайлап қия беттен.
Мықтыларымыз шығушы ек топты жарып,
Осалымыз іркіліп қалар шеттен.

Тартып көкпар тана мінген балаларға
Үйретіп жүр жай-жапсарын ағалар да,
Тақымдасып аударыспақ кеттік бастап,
Бірі сілкіп, бірі жұлқып далалар да.

Жұлқып алып ала жіпті ала қашқан,
Үйретіп жүр айла-тәсіл бала жастан.
Қызығына ойынның қарап қалар,
Ақсақалдар қуанып көңіл ашқан.

Тастап шалма асауға түйілетін,
Шу асауды қайырып иіретін.
Бұғалық сап асауға қыл арқанмен,
Өз ырқына еріксіз үйіретін.

Ат үстінде босанып бала келген,
Сол баласы ұлан асыр дала көрген.
Ат құлағында ойнаған осы балаң
Кең даланың жауынгері бола білген.

Жамандық атаулыдан жырақталған,
Жақсы сөзді үйрендік құлақтардан.
Өсиетін өткеннің жазып келем,
Алдым тәлім қарттардан сыр ақтарған.

Әкел қымыз шара толсын еселенген,
Тамсанып біз ішелік кеселермен.
Жерін айт, ерлігін айт, байлығын айт,
Көгеріпті, көктепті төсегімен.

Жүйрігін айт, тірлігін айт, сұлуын айт,
Мызғымайтын елімнің бірлігін айт.
Бәйгісін айт, қыз қуған, көкпарын айт,
Қазыналы қарттарымның өздерін айт.

Тіл үйіріп аңқыған дәрі қымыз,
Бабаларымнан келе жатқан кәрі қымыз.
Сапырып бал қымызды құяр келін,
Сыздаусып терлей берер манлайыңыз.

Бөлісетін еншілес әңгімесін,
Сөзден сауып, қанығып бар үлесін.
Сөзді қуып сол сөзден дау іздеген.
Жалғастырар күндермен сол күресін.

Сөзге жығар мықтысын сынап алып,
Тоғыз алар, болса керек құнға, барып.
Қыз алып, қыз берісіп құда болар,
Сойып малын, қолдарын қанға малып.

Өлі тірісін кастерлеп осы халық
Салтың көп-ау кей-кейде қызығарлық.
Қызық қуып мал баққан даласын да
Малдас құрып төрде би қылар жарлық.

Дара сөздің даналығын бағып өткен,
Ақынын да, шешенін қадірлеткен.
Қара қылды қақ жарған шыншылдарым,
Менің әкем үзілгенді жалғап кеткен.

Алланның ақ жолында ақ дегенін,
Білейік еркін елге бақ келгенін.
Қуанышым өткенім де, бүгінім де,
Өзінің төгіп нұрын ап келгенін.

Қазақстан жасарар жаңаланып,
Бар әлем танып жатыр хабар алып.
Барлық сала гүлденіп қаулап өсер
Өндірістің ошақтары тұр қаланып.

ІЛЕ АЛАТАУЫ

Қондырып иығына шың мен құзын,
Ырғалып арман желмен салады ызың.
Бұлқынып арнасынан тал бұлағы,
Қосылып аңмен құсың ән салады.

Жамырайды тал өзен саласымен
Бұғы, марал жағада танасымен.
Ұқсап тұрып кетеміз Іле өзенге
Жарасып тұр арулар баласымен.

Түріп тастап бұлттан текеметін,
Естіледі от айнап керемет үн.
«Кемпір қосақ» керіліп тұр алдымда
Жасарып жас келіндей түрге енетін.

Киіндіріп жеті түрлі кимешегін,
Көргендей жас аруды күй кешемін.
Керемет мына дала неткен сұлу
Өзіңнен бастайды әркім келешегін.

Келеді құшағында еркелегім,
Өзінде ержеттім де мен түледім.
Төсіңнен Іле таудай көтеріліп
Ілендей асып-тасып күркіредім.

Қымбатсың Іле өзені жан анамдай,
Отансыз жанға жүрсің бағаланбай.
Сауық сайран салайын төсіңде ойнап,
Өзіңнің аялай бер бел баландай.

Ағаштың бұтағындай салаланған,
Сан алуан саласынан, ағады арман.
Толқының үйіріліп жылым жұтып
Арнасын да толықсып дараланған.

Жетісудың жүрегі, түн құшағы,
Қиқулап қаз, үйрегін күнде ұшады.
Бүлкілдеп тіршіліктің жүрегіндей
Айдыныңды аймалап күн құшады.

Ақ ерке, айдынын да сыландайды
Ақшабақ шоршып суда бұландайды.
Көркінді көрген адам ғашық болып,
Суға түсіп құмыңа шын аунайды.

Байлықтың тасып аққан қазынасы
Өзіннен терер инжу, кәрі, жасы.
Тербетіп бесігінде әлдилей бер
Аға бер Жетісудың дәриясы.

ҚАПШАҒАЙ

Көз алдымда бағаналар сырға тағып,
Жымындап сансыз жұлдыз шамын жағып.
Көл бетінде толқын ойнап тербетілген.
Аккулар салады әнін сырнайлатып.

Ақ талын аймалайды толқын сүйіп,
Үкілі сұлу камыс басын иіп.
Жыл құсы қуанышпен сайрағанда
Үйрек, қаз келді көлге басын жиып.

Тыныштық қандай жақсы қалған ұйып,
Мөлдір су жүрегім де жатыр тұнып.
Шоршыса ақ шабағың иірімнен,
Шағалан қағып кетер қалса шығып.

Ұлы той қуаныштың кеші болып,
Үйрек, қаз мәз болады ұшып қонып.
Түлкі үріп, қарсақ, мәлін миаулаған,
Ашыққан теріс азу жатыр ұлып.

Антатыр, күндыз, күзен тасаланып,
Сұқсыр үйрек, шүрегей бұта бағып.
Ителгі, лашынменен қаршығалар,
Шыққанын оқшауланып кетер іліп.

Сайрайды бұлбұл әнін түрлендіріп,
Не түрлі өсімдіктер гүлін беріп
Шынымен Қапшағайды сүйген жандар,
Кетеді құшағына әлем сиып.

Береке бар жағанда жатқан түлеп,
Алыпты көк аспанды көлге бөлеп.
Киігің сағындырып келер шөлдеп
Әлдилеп майда толқын тербетіліп.

Тыныштық кең әлемді жарастырып,
Қонды бұлт, көл бетіне малдас құрып.
Көрінген көл бетінде көп тенгелер
Барады жасырынып адастырып.

Ғажайып ертегідей көп елеске,
Адамның қолы жеткен осы емес пе
Қапшағай қаласы тұр көлін сүйіп
Көңілі көрген жанның хош емес пе.

Ноқталап табиғатты осы адамдар,
Орнаталық шөл далаға гүл аландар.
Шешілер алдымыздан талай жұмбақ,
Ұрпақтың тұр алдында шын қадамдар.

ҚАРА ОРМАН

Құс біткен қара орманда ән салады,
Жапырақтар қол соғып қарсы алады.
Қызғаныш ішін өртеп бара жатқан,
Қарқылдап «ала қарға» тамсанады.

Сауысқан шықылықтап ұшады ары,
Қояндар жасырынып бұталарды.
Шошынып барады үркіп киіктер де,
Тасалап барады асып жоталарды.

Тайрандап бұғылар да жүгіреді,
Аң біткен көрсе адамды түңіледі.
Қырғауыл, ұлар, құрмен кекілігі,
Жасырынып далаларға үлгіреді.

Шошынып суыр, борсық барталандап,
Ініне тығылып жүр жер табандап.
Жартастың жапсарына жасырынып,
Байғыздың шығар даусы тау шағандап.

ҚҰРДАСТАРЫМ

Өтіп кеткен күндерімді еске алып,
Мен сендерді тосып жүрмін қарсы алып.
Бір жаңалық өздеріннен болса егер
Қуанғаннан қалушы едім тамсанып.

Айтақыным, Әжібай мен Ахмет,
Құлбек пеннен Мухаметкерім жақын ет.
Жұмабай мен Оқас және Қорғасбай,
Арамыз да Абдиман мықты ақын ет.

Нұрмұхамбет, Мырзабай жалғыз мұндасым
Жақыным да жанашырым сырласым.
Талай қызық, мезгіл өтті сендермен
Сырым меннен Тұрар жайлы өз басым.

Шапиұлы Молдасан мен Абдиман,
Ән мен жырың көкірегіме нәр күйған
Албанымның мықтылары-ай тарланы
Халқымыздың мұраларын жүр жиған.

Жартыбай мен Отарбай дәу келген де,
Ерінбейтін ерлігің бар білгенге.
Өтіп кеткен жас дәуренді ойлайық,
Бір-бір дәрия секілдісің көрген де.

РАЙЫМБЕК ТАУДЫҢ АТАСЫ

«Қонысынды отырушы ең жарастырып,
Қарашым көштің қайда адастырып
Сағынып мен өзіңе салдым іздеу,
Жинадым елден бақсы бал аштырып»
(Аламанның жоқтауынан.)

Қаскелең шыңы Таушелек,
Шығысқа өзен түзеген.
Табан қарағай, қайың тұл
Жаныңа дауа ем берген.

Тау үстін де тұр Көлсай,
Алатаудың айнасы
Ақ шындары шаншылған
Батырлардың найзасы.

Тау үстіне тау мініп,
Ақ күміс, мұздан, алқасы.
Алатау, Асы, Каскелең,
Шелектің суы сайда осы.

«Мұзарт таудың үстінде
Төре жайлау» төресі
«Аспантау» көкке асқақтап
Көрінер көктен төбесі.

Ормандарың қаулаған,
Жас арудың шашындай.
Мәр-мәр тасың қат-қабат
Шебердің тізген тасындай.

Жаланаштың жалдары.
Үшмеркінің — анасы.
Шұңғыл — шұңғыл сайлары
Мал біткеннің панасы.

Жайдак бұлақ, Кеңсуды,
Қызыр шалған жер осы.
Қақтанып күнге «Ағанас»
Торайғыр таудың баласы.

Асы, жайлау «Жіңішке»
Алғабастың сағасы.
Темілдірік, Көртоғай,
Ақсайдың жатыр даласы.

Ұзынбұлақ, Жылысай,
Шыбышыға бел асқан.
Қулық тауы керіліп
Бауырына құлын жанасқан.

Жазығында Қулықтың,
Ақбоз үйлер тігетін.
Қарашты көріп төбеден
Аламан атқа мінетін.

Аламан мен Қарашты
Аңыз етер білетін.
Қурайлы, Қулық, Ақтасты,
Қыстауы Көксай жүретін.

Қараш көшті Кегеннен,
Күздеу етіп кеңсуды.
Елі, жұртын сағанып
Хоштасатын күн туды.

«Қараштың атап төбесін,
Қараштың сазын көріңіз.
«Қараш-Қараш» аталып»,
Ел аузында жүр аңыз.

Он, солында қарағай,
Қулық тауға қарашы
Жүз қулық бие құлындап,
Құласы мен қарасы.

Түюкпенен, Қарасай,
Борлысай мен Кеңбұлақ.
Ұларлы саймен Өрісбай,
Арыда жатыр «Ботамойнақ».

Аспанғауым асырып,
«Үш тиек» болып құлайды.
Малта тасын ойнатып
Арнаң да балық тулайды.

Өзенің мен көлінде,
Қаз, үйрегің шулайды.
Қыраның самғап көгінде,
Қанатын жайып зулайды.

Дөңгелексаз, Көкбиік,
Жатырсың мәңгі көк сүйіп.
Жылқысы жейді саркүйік,
Ыдысына берер бал құйып.

Мұзарт бабам тақаппар,
Басынан бұлт асырмай.
Құлпырып кетер Қарқара,
Түрленіп гүлі жасындай.

Тезек төре Әнетпен,
Сырт жайлауын сәні еткен.
Пұсырман ұлы Тазабек,
Ел ішінде дана өткен.

Ағады Кеген өрнектеп,
Мың бұралып бишідей.
Тау үстінде «Байсуан»
Асуын «АЛЛА» дегендей.

Жер сұлуы елі бай,
Үшқарқара даласы,
«Қызыл ойпат» аталған,
Осында «шығу» қаласы.

Ақкөл менен Қаракөл,
Қан тәңірдің ыдысы
Алтын кен мен Байынқол
Аспан таудың тынысы.

Текшеленіп үшқақпақ,
Шұрайлы жердің көрікі.
Іле басы томпайып
Алдында жатқан бөрікі.

«Шакіранбал» шалқайып,
«Есек артқан» келіндей.
Алдында жатыр «Алтынкен»,
Түйенің шөккен беліндей.

Шалкөденің жазығы,
Кілемнің сұлу гүліндей
«Елшенбүйрек» хан орда
Қарасаз ханның төріндей.

Етекте жатыр «Тұзкөлі»
Жабырдың жалғыз көзіндей.
Қасиетті «Қызылұш»
Жанғабылдың өзіндей.

Ойқарағай, «үш хасан»,
Таулары семсер жүзіндей
Кетпентауы, Құмбел тұр
Шөккен нардың өзіндей.

Құшағында таулардың,
Жылыбұлақ, Айғайтас.
Түзу, қисық сайларын,
Қалайша олар сөз болмас.

Төбелері қатар тізілген,
Аталар үйсін жайлары.
Тауымен терең сайларын
Етіпті қоныс байлары.

Қошқар, Шипұт, Көмірші,
«Ала-айғыр, сайқал» басында
Азынайды, өзен аңырап,
Сарытауға қосыла.

Жуантөбе, Нәнтөбе,
Аңыз болған ерекше
Жонші бимен Нәнді би,
Туған жері бөлекше.

Қарабөлдек, қадау тас,
Қызыл арасан емес пе,
«Жұмбақ таста» жұмбақ сыр
Адамдар оны елесе.

Шығу атты қала бар,
«Аспанқора» Ақтасты.
Жуантөбе — карауыл,
Үйсіндердің панасы.

Жетісуді билеген,
Таңхан атты хан өткен.
Қызылөңір ойпатқа
Өзіндік ізін сала өткен.

Кіші арасанның алдына,
Шымнан тоспа қалатқан.
«Жыңнан» тұзын алдырып
Буыршынға жалатқан.

Шәлкөденің бойында,
Үйсіннің сұлу қызы тұр
Сарбұлақтың өзінде
Бал-бал ана өзі тұр.

Көрем десең ағайын
Бұл сөзімнің шыны бар
«Үйсін, Аттың тауында»
Тарихтың өшпес ізі бар.

Қабанбайдай батырдын,
Ел атаған шыңы бар.
Туған өлкем тым ыстық
Айтылмай жатқан жыры бар.

Қурайлы, Тұйық, Жылысай,
Көксайларда үңгір бар
Қызылқия, Үйген тас,
Өткендердің ізі бар.

Асанқайғы сүйсініп
«Жер ұйығым» дегендей.
Даласынан төрт түлік
Кіндігі малдың өргендей.

Нарынкөл, Кеген осындай,
Раимбек таудың атасы.
Шалкөде мен Қарқара,
Даланың шүйгін жотасы.

2005. III. 10

САРЫТАУ

Көтерейін елімнің көк байрағын,
Өлең сөзге әкеліп ат байладым.
Аттамаймын халқымның ала жібін,
Алмасымды білеген көк қайрағым.

Шығып тауға шындарың сүйенгенім,
Мекендейді сай-салаңда киелі елім
Сәлем берем биіктен данасына,
Ақ бұлағым өзіңсің шын сүйерім.

Сарытауым таранып қасы, көзін,
Шабыт алып өзіңнен тасыр сөзім
Өрлігіңнен өріліп өрнектелген,
Кеген болып ағады осы өзенім.

Қараөленге жасым да Құмар едім,
Бойлап өскен сайың да шынар едім.
Айтыстың додасына түспесем де,
Той-думанда қалмаған Құлагерім.

Тауда туып, тауда өскен баласымын,
Шыңға қарап талдырған қарашығын.
Сырмағындай шебердің сырып тіккен,
Мен Кегеннің, Қарқара атты даласымын.

Қасиетін шын сүйген биігінің,
Еркін өскен далаңның киігімін.
Ақ қарыңа аунатып түлетпесең,
Туарма еді, қар жамылып киелі ұлың.

Ұйсін ата «Көген» деп аталарын,
Көгеніне беріпті баталарын.
Мен солардың келемін ізін қуып,
Басып өткен бабамның жоталарын.

Өрлігім бар тауға тән дара туған,
Қасиетім өзіңнен жаратылған.
Тамсандырып әлемді қарсы аласың
Көк тіреген күн сүйіп дара тұлған.

Ақ күмістей биікте ақ шындарым,
Мәңгілік әнім, жырым мақтанарым.
Қыраның, боп өзіңнен қағам қанат,
Кеген болып жыр өзен ақтарарым.

Ақ сәлделі, ақ шашты тауларымның,
Ақ найзасы болайын заңғарының.
Келген сүйіп бұлтын құшағына ап
Шомылдырап жататын бауларыңмын.

ҚАЗЫНАЛЫ КЕНДЕРІМ

Сағынып келем өздерінді, сөздерінді,
Құдіретімен билеп алар сезімімді
Жасартып бір әңгімемен тастаушы едің,
Биіктерден көретін едім өздерінді.

Өткен кеткен дүниені айтады,
Төңерегін көзбен шолып байқады.
Біз көрмеген, көрген талай бейнетті,
Сапырып кеп, сыр қымыздай шайқады.

Әр заманның шежіресі әр бөлек,
Бойлап өскен көз алдымда бәйтерек
Сүттей тынып, айран болып ұйыған,
Өнегелі қарттарымды айтар ек.

Бастарың бір қосылғанда қызыққан,
Оза сөйлеп бір-бірінен сөз ұққан.
Бірін-бірі сөзбен шалып тірескен
Нағыз мықты осылар-ғой күрескен.

Мәтелдермен мақалдыда табатын,
Бір-ақ сөзбен бар қауымды қаратқан.
Бір-ақ сөзден ел алдында жеңіліп,
Ел алдын да түсіп отқа жанатын.

Намыспенен бірақ сөзге тоқтаған,
Жүрегіме жағып отын шоқ саған.
Қайран менің қазыналы қарттарым,
Бір ұлыңмын өздерінді жоқтаған.

Малай, Қонай, Тағай менен Елшібек,
Қараш, Кембай, Қауысбай мен Қазыбек,
Базарбай мен, Нұрғожалар, Қодасбай,
Қыдыр ата, Сұраубай мен Жанысбек.

Тәжібай мен Ахмет бар Алғазы,
Құрманғазы, Әкімбек пен Нұрғазы,
Айтақын мен Мұхаметғали, Халықтар,
Иманқұл, Отан, туыстарым Ерғазы.

Сиреп бүгін кетіпсіндер арадан,
Шығыс, батыс, оңтүстікке тараған
Шетте жүріп, шет жайлаған ұлыңмын,
Түймең едім омырауыңа қадаған.

Орныңа кеп қонысыңа қарадым,
Жоқсың сендер іштен тынып жыладым.
Қурайлы, Ақтасты мен Арасан,
Тасты жарып ағып жатқан бұлағым.

— Білесің бе, ей, Алтынбек деп Ахмет
нағашым,
Аты әйгілі мынау Қызыл арасан.
Мына Болдек қонысы, ана жер де
жатыр-ғой,
Ата-баба тарихы бар қарасан.

Жер ұйығың осы емеспе қарағым,
Өзіңменен туған елім санасам.
Қарлық, Аси, үйсіндердің қонысы
Арманым не қойныңа кеп аунасам.

Дан мен Жонның, жота жолы қасқайып,
Сарытаудың өр биігін бетке алып.
Балам саған айтарым бар ұмытпа,
Жүрсен болды, ата жұртты еске алып.

1962. V. 26

КӨЛСАЙ

Алатау өзін де тұр іздегенім,
Ұйып тұр ну орманға төңерегім.
Жымындап көлдің беті дірілдейді
Құшақтап Аспантаудың бар әлемін.

Сүмбіл шаш, Қарағайы бетінде өріп,
Аспаннан ай қарап тұр қасын керіп.
Көрген жан сұлулыққа мас болады,
Жамылып Көлсай жатыр жасыл көрік.

Шын зергер көк шынысын көмкерген бе
Аспанды көлге әкеп төңкерген бе
Ақ мамық, көрпе, жастық бұлттан жиып
Қоржынын Алатауға өңгерткен бе.

Көремін қарағайын көл бетінен,
Құшағында Алатаудың тербетілген.
Дәл сендей жер ұйығын таба алам ба
Іздесем ерте тұрып жер бетінен.

Тұр жұлдыз жымың қағып шашу шашқан,
Сұлулық тал бойың да асып-тасқан.
Бірің ай, бірің көл боп ұйып қалған
Қос ару сүйісіп тұр құшақтасқан.

Сағынтбай сұлу Көлсай қоясың ба?
Білмеймін қыр асыл ма, ойы асыл ма
Бір күнде жүз көрсемде жалықпаймын,
Көркіне сұлулардың тоясын ба.

ҮЙСІН

Үйсін тауы, Аттың тауы боталады,
Аспан таудың сай-сала жоталары.
Шашыраған тізіліп кең далада,
«Моласы үйсіннің» деп аталады.

Бәйге десе ішкен асын ұмытады,
Туған жер жүрегімді жылытады.
Үйқы көрмей сол түні ала қызған
Сай көлігін Үйсіндер суытады.

Ел ішіне жататын құлақ түріп,
Әр төбеге жағар от шырақ қылып.
«Келеді жау келеді» деген күні,
Көшіп кетер бұл Үйсін адастырып.

Тобылғы күрең шапқанда құйындатып,
Аунатып барады жерді зырылдатып.
Сүйіп самал ақ бетін аймалайды,
Көз ұшынан ауылын бұлдыратып.

Көшіп-қонып бұл үйсін тоқтамаған,
Сай-саласын даланың жаттап алған.
Күн билердің Әмірін өре тындап,
Қол астынан бөлініп шет қалмаған.

Мініп атқа бұл үйсін қаптаған ел,
Ат баурында жауларын таптаған ел.
Жөнші, Силы, Дулының заманын да
Көрпе бағып, төсекте жатпаған ел.

Нелер мықты ат мінген бола жүйрік
Жүйріктермен асауды қуа жүріп.
Жылқы десе бұл үйсін дайын тұрар
Өз жүрген беруге тура жұлып,

Өшіре алмас малына таңба салып,
Семсерлерін мал үшін қанға малып.
Кең даланы үйсіндер мекен етті
Тастан калап тұрғызды қала салып.

Үйсін елі жасарған даласымен,
Белгіледі даласын моласымен.
Көр жазуын тастағы қорасымен,
Жерін атап қалдырған баласы мен.

ӘКЕМЕ

Көктепті ағаш бүрленіп жапырағын,
Тазалап жүр тырмалап бақша, бағын,
Әкем Қонай күрекпен қазып жатыр,
Аударады бақшаның топырағын.

Аттың қиын шелекпен төгеді әкеп,
Қазып шұңқыр қоздауық көмеді көп.
Маңлайының сүртеді аққан терін,
Үсті-үстіне күрегін басады кеп.

Ойлайды көп үйінде шаруасын да,
Ойнатады немересін, баласын да.
Ақыл, күштің кені едің қайран әкем
Бізге үйреттің еңбекті дәл осын да.

Тынымы жоқ жүретін мазаланып,
Кешке қарай жуынар тазаланып.
Бітірді істі ертеңін ойлап отыр,
Қалған жерін бақшаның қазары анық.

Бар шаруасын тындырып алатын да
Жайылып жүр жирені қыр астын да.
Қан жиренін өзі ерттеп қарғып мініп
Жылқыларын көруге баратын да.

Ат қоран тұр жан әке жетімсіреп,
Қорада тұр, сүйеулі үшкір күрек.
Босағада ақ балтаң кеткен білеп
Ертоқымы, тартпасы бізге керек.

Неткен өмір бұл өзі қас қағымдай,
Талай ісін қалды әке басқарылмай.
Талай ойың арманға жете алмаған
Қайран әкем биігім асқар таудай.

Жамандықты ешкімге іздемеген,
Шежірені айтатын тізбелеген.
Өзің жүріп өскен сол «Ақтастыдан»
Сағындым мен өзінді сіздеуменен.

Төсегің тұр әкетайым ойсыраған,
Қарттарым жүр қаумалап хал сұраған.
Кешегі өткен асылдың сынықтары,
Сағындырып кездесер әр саладан.

КӨРДІМ КӨПТІ

Оқу, білім өмірде шөлдегенім,
Кішіні іні, үлкенді сіз дегенім.
Жөнін, жөндеп момынды жолға салдым,
Көрдім көпті, аз жасап жүзге келдім.

Өзімшілді көрдім мен келіспеген,
Билік, мәнсап еншісі бөліспеген
Такапар, өр көкірек жанды көрдім,
Өзі құдай, өзі білгіш беріспеген.

Адалдықты, шындықты, адамдықты,
Қаламайтын арамза надан шықты.
Алпарысып надан мен талай өлген,
Болды құрбан елі үшін талай мықты.

Араласып жақсылық, жамандықпен,
Біреу де бар, біреу жүр тапшылықпен.
Біреу жүр жын, шайтанның молдасы бөп,
Ал біреу күн кешіп жүр бақсылықпен.

Ойланалық бүгінді, ертенді де,
Талай дүние кирады өртенді де.
Байлық, мәнсәп қолыңның кірі емеспе,
Қой көсемі көргеміз серкенді де.

Алданыш бар, артында өкініш бар,
Дүниеге алданып болма құштар.
Өз еліңнің өзегінен тебе көрме,
Өртеп кетер жүрегінді сағыныштар.

Білімнің жағамын деп шам шырағын,
Айтып ақыл жетесізге таусыламын.
Біреулерге көрінбей жүрсемдағы,
Ал біреуге қол жетпес тау шығармын.

Аз жасадым, көріп көпті жүзге келдім,
Адалдықты, адамдықты іздегенім.
Тасада өскен жүзімді көрмейді деп,
Рұқсатсыз мен оны үзбе дедім.

ЖЕТІ ҒАШЫҚ

Баянсұлу аты әйгілі Қозыкөрпеш,
Оқимын бәйітінді ертелі кеш.
Шын махаббат адалдықтың өлшеміндей
Бізден ұзап кетіпті сонау бір көш.

Бұл өмір сізбен бізді жалғастырған
Талайды озбыр жандар адастырған
Шын махаббат «Ләйлі мен Мәжүніндей»
Низами дастанында малдас құрған.

Зар мен Мир, Таһир Зора осылардай,
Қызжібек-Төлеген, Сейфулмүлік-Жамалдардай
Жүсіппен Зілика бар қолын кескен
Ғашық болған бір-біріне қосыла алмай.

Шырын Фархат биіктің шындарындай
Сақталдың ел есінде кір шалынбай.
Нағыз қауһар жарқыраған асыл жандар,
Махаббатты сақтай біл осылардай.

Шығыстың жетеуіндеі аңыз болған,
Махаббатта осылар-ғой нағыз құрбан.
Армандасан армандандар ғашық жандар,
Арманның биік шыңы бізге қалған.

Қасиеттеп дана халқым тастамған,
Осылардан талайлар бастау алған.
Адалдықтың, сұлулықтың патшасын
Еске алып халқым менің жаттап алған.

Шығыстың жеті сұлу үлгісіндеі,
Сөзден алтын тұрғызды белгісіндеі.
Қанша ғасыр өтседе ескірмейсің
Ол тарихтың көне көз серісіндеі.

Шығыстың аты әйгілі жеті ғашық,
Әлемге кетті нұры шұғла шашып.
Түн ашық, аспан ашық, күнім ашық,
Қызжібектің сінділері жүр жарасып.

БАЙСУАН АСУЫ

(1940—1943)

Апыр-топыр бұл неғылған жан десек,
Мекенім шатыр, төсенішім, тас төсек.
Жатыр халық бір кісідей жұмылып,
Қаскелеңнен Нарынқолға жол төсеп.

Түріп білек жайсаң жанды адамдар,
Қара қоңыр, жалпақ сауыр далам бар.
Тауды кесіп, тасты уатып жол салған
Қырқыншы жылдың ерлеріне қарандар.

Алдағы асу, иір-қиыр сан соқпақ,
Алға жүрді көрген емес ел тоқтап.
Асу шынды аспанменнен тілдескен,
Оңайма екен «Байсуаннан» жол тартпақ.

Арка жонын ақ жаңбырға сүйдіріп,
Аптабына ару күннің күйдіріп.
Еңбек етті барлық адам аянбай,
Төкті терін, алақанын ойдырып.

Кезек-кезек, күрек-ломды жатты алып,
Бос топырақ түйгішекпен тапталып.
Шымыр білек, алып жүрек адамдар
Жер қыртысын өз қолымен ақтарып.

Көрген емес батыр елім мақтанып,
Сол еңбегін «Жібек жолы» тапталып.
Қобыландының дастанында жазылған
Тайбурылды Құртқалар жүр бапқа алып.

Төгілді тер ана менен баланың,
Мәңгі өшпейтін жолы жатыр даланың.
Жазылмайтын сол жылдардың таңбасы,
Тасқа түскен белгісіндей жараның.

Байсуанның жолы осылай салынған,
Ауыздықтап асу мен шың алынған.
Иіп басын «Қулықтауы» қарайды
Еңбегіне ерен елдің бағынған.

(Кеген — 1962 жыл)

АБАЙ ЖОЛЫ

Мәйегін сөздің ұйытып,
Шарама кұйдың айран қып.
Абайды Мұхтар көтердің
Даналарды қайран қып.

Абайша толғап жырлап көр,
Семсерін сөздің сермеген.
Тауларын ойдың қозғап көр
Шындары орын бермеген.

Қыранын ойдың тірілтіп
Тұл кісін сөзден ілдірген.
Дұшпанын достай күлдіртіп,
Бірлігін елге білдірген.

Абайды ұрып талдырып,
Шекпенмен шенге таласқан
Боданға елін қалдырып
Жатпенен ауыз жаласқан.

Түйінде сөзге тоқтамай,
Елінде мықты дау өрген.
Бөтуасызға түкіріп
Абайдың сөзі сан өлген.

Ибраһимді — «Абай» деп,
Атапты Мұхтар қауымға.
«Абай бол халқым Абай» деп
Тұрыпты жалғыз дауылға.

Озбырлармен күншілдер,
Жазықсыз құртқан талайдын.
Мұхтарды танып біліндер
Танытқан жолын Абайдын.

«Абайбол! — халқым Абай», деп
Абайлап жүруді аңғартты,
Бірлік тілеп халқына
Сөздерін өлмес жаңартты.

2005. V-10

ҚҰМЫРСҚАЛАР

(мысал)

О, Құмырсқалар!
Құмырсқалар.
Бейнеткор,
Жер бетіндегі құмырсқалар.
Жүк арқалап керуендері сабылады.
Адамдарша,
Үйіп-төгіп жұмыс қылар.

Ынтымақшыл,
Еңбекшіл құмырсқалар
Қолдайды екен бірінші жұмысты олар,
Жау кірсе ордасына баса көктеп,
Өлуге бар,
Қолдайды жеңісті олар.

Кіп-кішкентай,
Сүйкімді құмырсқалар
Ұрлықты, зұлымдықты, білмейді екен.
Таптайды екен тентегін қылмыс қылар
Илеуін жылдан, жылға биіктетер
Мекенін өлі-өлгенше сүйіп кетер
Иненің қылауындай жүрегіне
Кең әлем,
Емін, еркін сиып кетер.

Бәрін соның
Басқарған бір құмырсқа
Бәрі соған бастарын иіп өтер
Бұзылмайтын бірліктің қамалы бар
Адасқанын,
Ордасына жиып кетер
Осы титтәй құмырсқаның тірлігінде
Ұйтқысы болып тұр бірлігін де.

АДАМДАР МЕН ДИЮЛАР

(мысал)

Көк тәңірі періштемен кұдайда,
«Мезгілінен бұрын сынған емес — дейді —
курай да»

Ертегі де айтылатын,
Диюлар мен перілер,
Аралап жүр жұлдыздар атты тоғайда.
Адамдар жүр өнер іздеп
О, заманнан ертеңге, ...
Ойнап өтпен қолы күйген өртең де,
Жер мен көктің нәтижесі адамдар,
Кімді?
Неге?
Асығып жүрсің өртеуге.

О, Диюлар мен перілер,
Отпен судан сендер дағы жаралдың,
Сен сенесің бойындағы күшіңе

О, адамдар!
Біз жаралдық, топырақтан нәр алдық,
Біз сенеміз ақылмен біткен ісіме.

Біз адам боп,
Сен дию боп,
Дүниеге келгенбіз.
Миллион жыл

Өтпедіме өміріміз еріксіз
Сен дию боп,
Біз адам боп, жер бетінде жүріппіз.

Адамға ғашық болған диюлар
Диюлардың түрі жаман көріксіз
Ертегіде айтылатын шындықтар
Осыларға иландық біз,
Сендік біз.
Бұған сендім,
Сенбеске қазір хақым жоқ.
Мұра жайдан,
Көрдім оның қанқасын,
«Диназавр» бүгінгі күн айтасын.

Диюлар мен перілердің мекенін,
Бір көруге құмар болып кетемін.
Барып қалсам мекеніне солардың,
Прометейдей батыр болып кетермін.
Ертегіде айтылатын батырдай
Аңыз болып ел ішіне жетермін.

Осы ойларым, арманым бар жүктеген,
Күнде жолға шығып жүрмін күтпеген.
Адамдармен Диюлардың күресі,
Ой сынаманнан ой тудырар бітпеген.

Мынау әлем жасырынған жұмбақ сыр,
Біздер үшін, жұлдыздар сыры қымбат тұр,
Құпиясын,
Дүниенің ақтарған
Беймәлім бізге жаңалықты лақтыр.

Ғашық болып диюлар жүр адамға
Диюлардың мекені жер, ғаламда
Ей, адамдар,
Іздендер оны іздендер...
Біз таппасақ.
Табатын артта адам бар.

МАЙМЫЛДАР СОҒЫСЫ

(мысал)

Қалың орман шөл далаға жалғасқан,
Мұнартып күн, көк жиегінде тұрды аспан.
Ми айналар ыстығында даланың
Әлде Заир, Анголаны кім басқан.

Өзендер көп, жамылып орман таулары,
Жыртқыштар көп маймылдардың жаулары.
Шұңғылдар мен сарқырама мұнда көп
Жеміс, банан жабайы өскен баулары.

Байлығында Анколаның есеп жоқ,
Жері байдың болады екен елі ток.
Көп болады мекені жоқ қаңғыбас
Болады екен кей маймылдың жері жоқ.

Мұндай ғажап жерді тұңғыш көргені,
Жер іздеген қаңғыбастың керуені.
Іздегені алдынан тұр табылып,
Жер соныкі, бұл соғыста жеңгені.

Ашуланды патшасы мешіннің,
Шыққаны бар үрейленіп есінің.
Иегін көтеріп қалды тобына,
Тұрды күтіп, тосты бұйрық өкімін.

Қаһарланған көсеміне қарады,
Мешіндердің жиылсын бар санаты.
Мына тоғай, бабадан қалған жеріміз,
«Мешін» деген тайпа, тайпа еліміз.

Қалың орман, ағашым бар ән салған,
Миуалары бұтағында самсаған.
Аю, қасқыр, қабылан мен жолбарыс,
Шүйе бөрі келсін бөрі, бар соған.

— Деді көсем көтерді басын жоғары,
«Жау келді» деп сөзін қысқа доғарды.
Қызыл құйрық қаптап кетті мешіндер,
Өмір-өлім түр алдында шешіндер.

Тайпа-тайпа келді маймыл қаптады,
Мешіндерді қырды, шапты таптады.
Елі емес, маймылдардың жері үшін,
Қырғын соғыс, осылайша бастады.

Екі жағы намыстарын берген жоқ,
Мұндай қырғын бұрын, сонды көрген жоқ,
Қыза-қыза, қанды майдан түн болды
Өлісімен тірісінде есеп жоқ.

Қызыл құйрық маймылдар да көп екен,
Ұят деген ар, намысы жоқ екен.
Баса көктеп кіргенімен соғыста
Отпен жалын басатыны шоқ екен.

Аю, қабылан, жолбарыстар қаптады,
Кірген жауды тұмсығымен пілдер таптады.
Қызылқұйрық кірген жаулар жеңіліп
Моласыз қап ен далада жатқаны.

Ыстық екен бауыр басқан жер деген,
Бірлік болса алынбас қамал ел деген.
Мешінге де мекен керек ел керек,
Ерлігімен туған жерін бермеген.

Келер өмір, өскен жерін қорғаған,
Жыландар бар көршісімен арбасқан.
Мешін жайлы білсін дедім білместер,
Отаны үшін мешіндер бұл жауласқан.

ТҮСТЕЙ БОЛЫП

Билесің бе, балам-ау, билесің бе,
Өмірдің тапты анам күресін де.
Мықтылармен күресіп, шалыссын деп,
Үйреткен анам мені күресуге.

Таң атып, түске жеттім аялдамай,
Тақалып келіп тұрмын бұл бешінге.
Жетелеп мені қайда келеді өмір,
Мәңгі ешкімнің тимеген үлесіне.

Келдім жетіп дәрияның жағасына,
Мұз қатып қар жамылған арнасына.
Ақ бурыл, қырау шалған сақалымның,
Бірі жетіп, бірі жетпес бағасына.

Жол ұзақ шаршасам да азабында.
Көрмеген күнім жұмбақ бар алдымда.
Дарияның ар жағында арман ауыл,
Арманым жаяр құшақ қарсы алуға.

Тәуекел бұл сапарым аялдар ма,
Еске алып бұрынғы откен бабаларға.
Үмітін арманымның жалғастырам,
Жетем деп мұндаలాған ауылыма.

Қарыс жер қайда тастап барады ұзап,
Өмірдің жібі қысқа құрған тұзақ.
Шытынап мұздың беті кетті ыдырап,
Сең жүріп айналамнан көрдім азап.

Көзімді ашып тұрып қарап едім,
Қаусатып барады алда дәрия сеңін.
Алға да, артыма да жете алмаймын,
Мұз үстіндегі өмірмен талас өлім.

Соқтығып ағады сен араны ашып,
Қызыл су мұз үстімен келер тасып.
Қараймын жағалауға арман ауыл
Шынымен кеткен өмір менен қашып.

Мына дария үстінде шыр айналған,
Айналды басым менің мол арманнан.
Арманым ғайып болып кеткен ұзап
Алданыш түс емеспе мына жалған.

АСПАНКӨЛ АПАТЫ

О, ғаламат жарасы мол ғасырлардың,
Алатау аласарып бас ұрмадың.
Ақ сәлделі басыңа бұлт түнеп,
Басыңнан еш нәрсені асырмадың.

Мұз басқан ақбас шындар сапқа тұрып,
Аспанкөл құшағынан ақтарылып
Сынаптай толықсиды шарасында
Такапар сақтамаған мақтан құрып.

Ақ киіздей төсеген мәңгі карды,
Биігінен жатады аттандырып.
Көк толқынын тербейді әлдилетіп,
Сан тіршілік мекенін сақтандырып.

Ақ айдын, көк толқыны үйіріліп,
Құлашын сермер көкке жирылып.
Ышқынып іштен жатты буырқанып,
Дүлей күш күннен күнге буындырып.

Жерасты атпа тастың жыныстары
Палеозой, докембридің төгіндісі.
Қанша жыл жатты бәлкім білмейміз біз
Аспан таудың сай-сала қуыстары.

Құлашын сермер көкке жирылып,
Көк айдын, көк толқыны үйіріліп.
Ышқынып көтерілер буырқанып
Дүлей күш жатты көлді жұлындырып.

Көк толқын сарытауды жатыр шайып,
Аспан көл аққу, қазын сағындырып.
Әлдилеп көк толқынын Аспан көлім
Ай, жұлдызын баладай шомылдырып.

Будақтаған бұлттар келер көшіп,
Ақ шағалы шуылдап сәлемдесіп.
Ақ балық, алтын балық, күміс балық,
Көл бетінен шоршиды көкке шоршып.

Момонт пенен алып жылқы үйір бағып,
Тау ешкі, арқар, құлжа асыр салып.
Осындай таңғажайып көл болғанын,
Көріп ұрпақ, сезініп, білсін танып.

Аспанкөл шарасында аласұрып,
Ортасын да «Шөладыр» малдас құрып.
Шақырып көк аспанды құшағына
Қойыпты құдіретім жарастырып.

Сұлулықпен айналасы көмкеріліп,
Торған аспан сүйді көлді төңкеріліп.
Қарағай, шыршалары, аршалы да
Шекпенін «Кетпен тауы» жатқан киіп.

Адамдар мекен еткен үңгірлерін,
Ақ құсын азық етіп сүйген көлін.
Сенбесең таңғажайып алыптардың,
Көресің жағасынан жүрген ізін.

Толқындар көл бетінде сызылады,
Тыныштық аяқ асты бұзылады.
Құс біткен көлден шошып барады ұшып
Сілкініп тау мойнағы айрылады.

Не керемет болған деп қайран қалам,
«Үш тиекпен», Көртоғайды ойрандаған.
Жарасы жазылмастай Аспанкөлдің
Құсынан айрылыпты сайрандаған.

Айырып тау жынысын Көртоғайын,
Сартоғай, Темілдірік, Бартоғайын.
Аңыз ғып «Мисипиден» кем көрмейді,
Танданар тамашалап барса ағайын.

Биікте жатқан толқып Аспан көлді,
Айдынында көк толқынын атқан көлді.
Сарқылып сар сабадай сағалары,
Айғыз-айғыз көресің жатқан жерді.

Қызыл ойпат тап-тақыр «Қызыл өңір»,
Ақ жары, Ботамойнақ мойын үзер.
Сағал-сағал далалары тілімделіп
«Үш тиек» деп сапарын мәні түзер.

Атақты алтын балық, күміс балық
Біздерге берген сиы мәңгі қалып
Қарқара, Кеген атты қос өзенде
Жүзеді суында ойнап асыр салып.

Қарқара, Шалкөденің шағыл тасы,
Тау жынысы докембридің шөгіндісі
Өтседе қанша заман ғасыр салып
Көртоғай Аспанкөлдің жырындысы.

Сарытауда жатыр ізің жолақтанып,
Қиыршық құмдарынды су ақтарып.
Сарытаудан табылған тас балығын,
Жандосовтың мұражайында тұр сақталып.

Жатады жер өзін-өзі сілкіндеріп,
Ойрандар тау көтеріп тұрқын бұзып.
Аспантау, Сарытаумен қатар жатыр,
Көтерілген шындары көкті сүзіп.

Шындықты көрген, білген жаздым тізіп,
Барындар Көртоғайды көзбен көріп
Кеңсу менен Көртоғай, Темілдірік,
Апаты Аспанкөлдің кеткен бұзып.

Мәңгі ақты асау өзен оскырынып,
Ақ көбігін бұрқырата тасқа ұрып.
Отыз жыл араладым Аспанкөлді,
Таңбасын табиғаттың жерден көріп.

ЖҰДЫРЫҚТАСУ

Сокқыла балам, сокқыла,
Сындыра көрме сағынды.
Жұдырықтан,
Сындырсада жағынды,
Қалдыра көрме ұятқа
Жаралғанбыз намыстан.
Жұдырықпен,
Қорғап көрші бағынды.
Өмір өзі
Төбелестен тұрады,
Әркім өзі,
Қорғану жолын құрады
Өз өмірін
Қорғай алмай талайлар
Тайып тақтан
Билігінен құлады.

Сокқыла балам сокқыла,
Сүрінерсің, құларсың.
Өмір биік,
Жолын бермес құзар шың.
Аяғыңнан
Шалсадағы біреулер,
Айлаңменнен,
Жолын тауып жығарсың.

Сокқыла балам, сокқыла
Қолғабынды,
Қара тас қып атқыла
Намысынды
Ту қып ұстап көтергін,
Қарсыласынды,
Құлата біл жатқыза.

Тұғырынан,
Жұдырығынды танысын
Жұдырықтасу
Ел алдында бәрі сын.
Алтыннан қымбат,
Құлатпа туын халқыңның
Қорғап жүрсең
Болған-ғой намысын.

МАРАЛДЫ

Шашымдай қалың кара орман,
Қарағайың бойлап тауда өскен.
Мұңлыда сырлы маралдым,
Тауына Талғар мінгескен.

Қалың орман ұйысып,
Арқасын тауға сүйеген.
Ерекше бөлек маралдым
Тең-тең жүгін тиеген.

Ақ күміс жіптей бұлағын,
Өрнектеп аққан иіріп.
Ұшады ұлар шуылдап,
Құшағына орман үйіріп.

Бұлбұл мен қарға, бар көкек,
Байғыз тасқа тығылған.
Әркімнің әні әр бөлек,
Қайталап жартас жаңғырған.

Талғардың жазық төріндей,
Тұр алдымда Маралдым.
Жаңа түскен келіндей
Қандай нұрдан жаралдың.

Таумен далаң тілдескен,
Құшағына ел енген.
Жапырағың желмен сылдырлап,
Көк шалғынға бөленген.

Саян да сенің салқындап,
Шыршандай бойлап өсер мем.
Сәукеле шоқың жарасып,
Тұнығына бойлап түсер мем.

Қадау-қадау күз басын,
Ақ мерует тастан қаланған.
Көркіне сенің Маралдым
Тұнып қалған мол арман.

Сағынып келіп ақша бұлт,
Ақ мамық сәлдең оралған.
Қос бұрымдай өзеніңнен,
Жатыр далаң нәр алған.

Жеміс, жидек өседі,
Шырынын сауып әр алуан.
Әр кім күнін кешеді,
Өзіңнен өсіп таралған.

Орманға бойың малынып,
Төңерегің таумен жабылып,
Маралдым менің Маралдым,
Жатырсың көкті сағынып.

Ауасы тұнық ем берген,
Бойыңа қуат дем берген.
Көруге әркім сағынар,
Маралдыны бір көрген.

2005 жыл.

ҰЛЫМ ШАЯХМЕТКЕ

(арнау)

1

Абайсызда жан ұлым сүріндің бе,
Айтылмай қала берді сырың бізге.
Аңыраған жарың мен анаң қалды,
Адасқан ботасынан құба түзде.

Сөзге берік ешкімге сатылмаған,
От жанарың шырақ боп жарқылдаған.
Кең пейілді, ақ жүрек кайран ұлым,
Кетті арманың ішінде айтылмаған.

Тігіп басты өлімге байладың да,
Артын да қалды ұры айлалы да.
Жылмаң қағып, жылпостар күн көріп жүр,
Бұзылмаған шырқымен қаймағы да.

Дос санадың қасынды, жылпосты да,
Сені итеріп шұңқырға шошынды ода.
Арыңның адалдығын іздеп өттің,
Беріп кеттің қол ұшыңды қасыңа да.

Айлагер сатқындардың айласы көп,
Жылтырар жақсыларға панасы боп.
Отқа тастап кететін, құмға көміп,
Дәл осындай адамның аласы көп.

Болсандағы кінәсіз жазаландың
Отты жырмен қуларға назаландым.
Саған жағып кеткенмен қара күйе,
Ел алдында жан ұлым тазаландың.

Құтқарам деп өлімге келдің ұлым,
Қасына да ас атып сенген ұлым.
Қулар үшін кеуденді кере тосып,
Ақ жолында алланның өлген ұлым.

Бадырайтып көзінді қарып өтпен,
Әділ заңын, заманның тәрік еткен.
Құлқын үшін шындықтың жойып көзін,
Солар ғана тайып жүр әділеттен.

Алдым хабар қапастан қапаландым,
Аз болдыма көргенім жапаларым.
Рахмет баламмен дайындалып,
Өскеменге жол тартқан сапарларым.

Не шығады орынсыз күрсінгенмен,
Не сезеді ет жүрегім дүрсілдеген.
Бір қарашығым ғайып боп кеттің ұшып,
Қос шырағын тірісінде көрсін деп ем.

— Көкем қашан келеді деп қуанған күн,
Көрмей ұйқы жол тосып жуанғанмын.
Мөлдірің мен Ғалымжан арсалаңдап
Атасына еркелеп назданған күн.

2

Жүз сексен төрт отарбаның кезегі,
Біз отырған тоғызыншы вагон өзі еді.
Түнгі сағат үште балам өлген де,
Отарбадан түсіріп кеткен кезі еді.

Отарбадан тастап кетті ұлымды,
Кімге шағам «Шемонайхада» мұңымды.
Кең вокзалдың тас еденін құшақтап,
Мен ұлымның бетіне жаптым барымды.

Шемонойха қысы қатты ызғарлы,
Кім тыңдайды, қиналғанды мұң-зарды.
Жатыр ұлым арманымды жерлеген,
Көрер пенде, қиындықты өлмеген.

Мен жүгіріп ес жия алмай сенделем,
Көңіл айтып орыс, казак ел деген.
Басын шайқап келді бір қарт ардагер
— Мынау қиын тап болыпсың күнге көрмеген.

Қиын болдау саған балам,— деді бір,
Бұл араның қазағы аз елі нұр.
Тар заманның тарлығында келіппін,
Отарбаға алмай кетті ол құрғыр.

Айтқан сөзі қалды қарттың ұялап,
Асыл бейнең жанарыма ұя сап.
Жан ұлым сені қалай тастаймын,
Көз жасымды жасырам жұрттан тыя қап.

Боран, боран, қарды бұрап тұр төгіп,
Қолқа жүрек бауыр, етім сөгіліп.
Мен баламнан адасып қалдым осылай
Қалың ойдан шыға алмадым көміліп.

Жеті тәулік, жеті жылдай созылып,
Өткіздім күн ұйықтай алмай көз іліп,
Мәйтәнді әкете алмай Талғарға
Басшылардан үздім күдер жолығып.

Рахмет балам айтты ашынып,
Бауырымды кетем алып арқалап.
Бізге тағдыр бір көмегі бар шығар,
Бара берме басшыларға бас ұрып.

3

Өтті күндер, өтті түндер зымырап,
Тұман, тұман қалды басып маужырап.
Ақ қайындар, самырсындар ерекше
Иіп басын бұтақтары тұр жылап.

Іші бауырым егіліп тұр елжіреп,
Ашаршылық лагрін де жоқ көмек.

Өкпе күрты жайлап алған талайын,
Қатарынан жатты талай сөгіліп.

Қалмады жан көзбен көрдім шошыған,
Жайлады аштық, жан ашыр жоқ осыған.
Үзіп үміт келіп қалдым вокзалға,
Келгенім жоқ, ойнау үшін тосыннан.

— Сәлем сізге,— деді біреу кезігіп,
Іздеп келген туысымдай жолығып
Біз де оған амандасып жатырмыз,
Туысымдай жаңа келген танысып.

Сол бір жігіт Бектурсинов Ғабиден,
Кездесе қоймас жақсылар бар әр үйден.
Шаяхмет Шемонойхада өлгенде,
Туысымдай жақын тартып қол берген.

Қысылғанда бауырым сол көрінген,
Айналайын Шамшия атты келіннен.
Қадірледің, жетеледің біздерді,
Аттандырдың өз күшіңмен еліңнен.

Таршылықта қол ұшынды бергенің,
Қиындықты бастан кешіп көргенің.
Мен биікпін, бастықпын ғой демедің,
Қанатыңның астына алып жебедің.

Сағынышым кеудемде тұр телегей,
Хош бауырым Ғабиденім, Жеменей.
Жаңбыр-жаңбыр қар аралас себелеп
Алып тұлған тұр алдымда кемедей.

4

Рахмет отыр әлі мұнданып,
Отарба да келе жатыр ырғалып.
Мен ұлымның келем алып мәйітін
Жанарымнан қан аралас жыр жазып.

Тосып отыр үйде келін Мейіргүл,
Кен болса екен бар адамда пейіл бұл
Мөддір менен Ғалымжан жүр көкесін
Келеді деп қуанышта көңіл бұл.

Қиын-қиын алыс жерде өлгенің,
Шаяхметті Талғарға әкеп жерледім.
Аз болған жоқ, жоқшылықта көргенім,
Ғабиденнің ұмытам ба ерлігін.

1994 ж. III-16 Шамонейха

АРЫС БОЙЫНДА

Арысым-ау,
Сабырлы, салқын, жайлана,
Арнанда тасып толқынды қудың тайлана
Куәсі өзің, ізін шайып ғасырдың
Жатырсың сүйіп,
Аймала талды аймала.

Арысым-ау,
Арнанда жүзер сал, кеме,
Шыңғысхан мен Темірлан басқан жер міне,
Арыстан баб, Қожахмет Ясауи
Қайта гүлдеп,
Құрылысың жатыр әрлене.

Тайлана толқын,
Көбігі қалқыр сабаң да
Үйріліп жылым жұтып жатыр табанда
Сүмбіле талдар самалмен сусып билейді
Жеткізе алмай,
Жатырма мұңын заманға.

Өткен өмір,
Қажы Мұқан бабам да
Көрдім көзбен, ұнап тұрсың маған да,

Қожахмет, Арыстан баб, Темірлер,
Шыңғысхан мен әл Фараби бабалар.

Арысым-ау,
Арнаңда жүзген сал, кеме,
Елендеймін Шәмшіні іздеп мен міне
Сағынып өзін, әнінді тұрдым Арысым,
Сенің туған
Келдім іздеп жеріңе.

Бастай бер көшін
Ғасырлардың Арысым.
Тартылмасын арнаңдағы ағысың,
Тұнған тарих, келер ұрпақ бағысың.
Күре тамыры
Өмірімнің өзісін,
Жалғаса бер
Ғасырлар аттап Арысым

1993 ж. IV-26 Темірлан.

ЕСКЕ АЛУ

Көтердім жүкті,
Сорғалап терім төгілген
Бейнетпен келем
Қабырғам бырт-бырт сөгілген.

Үміт пен Арман
Келеді жалғап күндерге,
Мұңымды айтып
Тыңдатармын кімдерге.

Жан әкем мынау,
Қабырыңа келдім көруге
Жанардан тамшы
Сорғалап кеттің төгіле.

Қасымда жоқсың бұл күнде
Бір күнің қымбат мың күнге.
Білінбей өтіп кетіпті-ау,
Мың күнгі жарқ, бір түнге.

Қолмен еккен шыбығың,
Терек болып өсіпті.
Қарадан шыққан хан болып,
Аламанның аулы десіпті.

Игілік пен Байзақтың
Дәулетін елі баққанда
Алты ұлы Байзақтың
Қурайлы да жатқанда.

Елшібек, Қауысбай, Тағай деп
Қараш, Малай, Қонай деп
Алты ұлың алты арыс,
«Қалай барсаң солай» деп.

Ел аузында қалды аңыз,
Сөзге құлақ салсаңыз.
Есенәлі, Есхожа,
Игілік аулына барсаңыз.

Нұсқасына сөздің тоқтадым,
Қонысыңды тауып тапқаным.
Қабырын көріп бабамның
Есіме алып жоқтадым.

Белгісіндей өткеннің,
Ширланған сан жолы.
Үйіндісін көріп жұртыңның,
Ұнғал, шұнғал, сан қилы.

Аталып қалған артында,
Игілік, Байзақ сайлары.
Жамбастап жатыр Сарытау
Құшағында «Бөлдек таулары»

Шағатайдың өзегі.
Жылқысын жарға қамайды.
Шөбін жылда шабатын
Қонайдың жатыр аралы.

ЕЛ МЕН ЖЕР

Үшкарқара жайлауым
Жердің сұлу көркісің.
Сарыкөл мен Мыңжылқы,
Қойнында өскен ерке елім.

Шалкөде мен Кегенім
Жылқының еті жегенім.
Саумал желін сағындым,
Арналды саған өлеңім.

Сарытауда шапқылап,
Көбелек қуып ойнадым.
Кеегенге түсіп шомылып,
Көк майсана аунадым.

Иіріміне иірген,
Кегеннен балық ауладым.
Алтын, күміс балыққа,
Ілінген талай қармағым.

Сәлем бердім бәріңе,
Үлкен, кіші ардағым.
Алдарыңа келдім мен
Сендерсің менің арманым.

Қатпа түбек, Қараштың,
Жазығын талай көргенім
Оюындай сырмақтың,
Кегенім салған өрнегін.

Амандық елге тілесем,
Алып ұшар жүрегім.
Сынығындай алтынның
Ақ сақалын сағындым.

Қандай ыстық ауылым,
Үлкен, кіші бауырым.
Тай, құлындай жарысқан,
Сендерсіндер сауығым.

Сарытауым керілген,
«Қызыл ойпат» жерінен.
«Қызыл қия», құм белдім – «Құмбелім»
Қайқының астым белінен.

«Шүңгіт-Шүңгіт» атанған,
Үш кезеңнің өзінен.
Кешегі өткен бабамның
Бізге жеткен сөзінен.

Көлсай менен Тұзкөлдің
Көріп келдім көлінен
Інжу, маржан сөздерін,
Теріп келдім елінен.

Асси, Үйсін бабамның,
Тарихы тұнған елінен,
Хантәңірі, Аспантау,
Атақты үйсін төрінен.

Жері жомарт, елі бай,
Алтын, күміс кенінен.
Мұнай газға бөленген,
Айналайын жеріңнен.

Құрбыларым сағындым,
Жарыла жаздап жүрегім.
Қабыл алғын сөзімді
Амандық елге тіледім.

18.V-2003

НҮРҒАЙША ӘЖЕМЕ

Немере, шөберең мен туажатың,
Аллаға оқиды намаз минәжатың.
Токсаның құтты болсын Нұрғайша апа,
Матайдың текті қызы шыққан затің.

Өсе берсін бұтағың, жапырағың,
Қосады бас жиылып кеп атырабың,
Қосылып ұл-қызыңмен немереңе
Аспандап көңілінде шалқыр әнің,

Көр қызығын жүз жасап шөбереңнің,
Жекжат, жұрат аталсын төңерегің.
Іздеп келіп өзіннен жөн сұраған,
Қажетіне жарай бер немереңнің.

Ақ жібекте тұр арманың кестеленген,
Өтті күндер шапқан шөптей дестеленген.
Ойыңа алып, өткен, кеткен шым кестенді,
Тізбектеп отырарсың өткен күнмен.

Тау құласа қозғалмас салмағынды,
Ақ батаңмен жалғастыр арманыңды.
Өлең емес дастанға татыр өмір,
Артында отау-отау қалған ізді.

НҮРҒАЛИҰЛЫ БАЗАРБЕККЕ

Құс жастығың басында,
Құс төсегің астың да.
Сексенге келген жасында
Бүбүжаның қасында
Сөз атасын үйіріп
Қылдан арқан иіріп
Жылқы өсірдің үйіріп.
Алланың берген несібі.
Тәлейіңе Бәке бұйрып.

Ақ қылау шалған басына,
Дос-жараның қасына.
Қалдырмай елдің көңілін,
Ас силадың досына
Арыстан едің бір кезде
Көз салатын алысқа.
Үйден шықпай бұл күнде
Шау болғаның дұрыспа
Сынады деп ұрыспа.
Қайрап-қайрап мен сізді,
Салайын қайта жарысқа
Қадірлеген елінің базаны,
Болып ең бір кез базары
Алдыңа келдім мен міне
Боламын ба жазалы.
Додаға салып көкпарды
Жібермеуші едің алысқа
Мініп өстің намысқа
Алты жыл көрмей мен сізді
Іздеп келдім қасына
Ұзатып салып жастықты,
Кәрілік келді басына.

Гүлденіп барып солатын,
Өмір деген осы ма.
Кім құтылар ажалдан,
Ажалдан қорқып шошыма.
Қайратыңа мініңіз,
Ауырдым деп жасыма.
Қадірлеген Базаным
Білейін деп халыңды,
Келдім іздеп қасыңа.

МАЛДЫБЕКОВ МҰҚАМЕТҒАЛИ

Тереңге тартып шымырлап,
Шыңыраудан сырды тартасың.
Көтертіп жүкті ақ нарға.
Салмақтап ойды артасың.

Саласың еске өткеннің,
Зердеме менің жол сілтеп.
Мұқанның ойлы жұмбағын
Ойлама жеңіл қол сілтеп.

Сабак алдым өзіңнен,
Сөзінді тыңдап арманым.
Ұстазым өзің өмірден
Келесің мені қоршалап.

Жылуы күндей ұстазым,
Сөзінді ту қып ұстадым.
Ұшқыр оймен шарықтап,
Қаламылды үшкір ұштадың.

НЕМЕРЕМЕ ХАТ

Кіп-кішкенай Бекжаным.
Аман-есен жүрмісің.
Ойыншықпен көп ойнап
Табылып жүрме жұмысың.

Сағындың ба атанды.
Іздейсің бе апанды
Жинат жүрмін тәттіңді,
Берейін деп батамды.

Томпаң-томпаң етесін
Елестеп көзге кетесін.
Кіп-кішкентай арбанды
Қашан сүйреп жетесін.

Мойныма талай мінгіздім,
Әжеңе Бәти сүйгіздім.
Жинап қойды, күрт-майын
Өзіңе арнап жиғыздым.

Сиыр сауып Майра жүр,
Айнұрым менің қайда жүр.
Ат қылып мініп бір талды
Бауыржан, Бекжан ойнап жүр.

Астанада жүрсін деп,
Жүрегім ұшар дүрсілдеп.
Алматыда атаң жүр,
Хатымды жазған алсын деп.

АЙНҰРҒА ХАТ

Қолым жетпес ай, күнім,
Алыстадың қай күні
Сен жыласаң Айнұрым
Түсірер еске қайғы-мұң.

Ұмыттың ба Айнұрым,
Атаңның тәлім сабағы.
Майраның жүрме жазылмай,
Жадырап жаздай қабағы.

Барады өтіп күндерім,
Сағыныштан жүдедім.
Үмітпен өтер түндерім
Атаңның ояу жүрегін.

Суретінді Айнұрым,
Естелікке жинадым.
Бибигүлге көрсетіп
Қабағыннан сүйгіздім.

Күлкі, нәзға бай күнім,
Сүп-сүйкімді Айгерім.
Жүрсің бе ойнап томпандап,
Екі ауылға сай керім.

Нағаш атаң Хамитты,
Күнде көріп жүрсің бе.
Нағаш апаң Зекенге
Өкпелесең кетем де.

ХОШТАСУ ХАТ

Қайда жүрсең хош енді,
Қолымнан келер осы енді.
Рахымы кең АЛЛА
Үйіріне қос енді.

Ұмыта көрме осы елді
Көгеріп көкте өс енді.
Есіңе алып жүргейсің
Тұрар атты шешенді.

Алыстағы жат елді
Жақындатыр хат енді.
Биғайша мен Қаныша
Алғайсың еске тәтенді.

Бүбүжан атты шешенді,
Айдын менен Әсемді
Ұмыта көрме Күләшты
Азамат болып өс енді.

Айгүл менен Мейіржан,
Мөлдір менен Ғалымжан.
Қаракөз бен Ермек жүр
Ақылбек інің сағынған.

Көтеріліп көңіл түлерсін,
Астананың гүлін тағынып.
Жыл сайын іздеп келерсін
Туысынды сағынып.

1993 ж. шілде Алматы.

ЖЕТІСУ

Оянамын ояудың есебінен,
Түрегелдім тірілердің төсегінен.
Сүйрелеп мені уақыт жетелейді,
Өзгеріс менде көп қой, кешегімнен.

Жалаң аяқ, жалаңбас дала кездім,
Шын, құзына қызыққан бала кезім.
Ұйықтауға емес, көруге ғашық жаным,
Тарихына тәнтімін көнелердің.

Адам алтын, ойы ашық, асыл жанға,
Ақтарылып ағымнан ашылам да,
Өткен, кеткен өмірдің белестері,
Жетелеп келе жатыр асуларға.

Көңілім кең Жетісудың даласындай,
Үйретті тіл, бұл дала баласындай.
Сай-саласын, төбесін сөйлетеді,
Әлгендердің тірі көз данасындай.

Өлді, өшті дейміз бе өткендерді,
Жетісуда сарылып көшкен елді.
Құлағыма солардың келеді үні,
Хабаршысындай ызындап ескен желі.

Көк майсаңы бір аунап түлеп алам,
Сағынып келгенімше жүреді анам.
Кеудемдегі жүректің дүпілімен,
Өзенің боп аунақшып бірге барам.

Өседі шөп даланың төсін қаптап,
Тіршілігін тамырында қалар сақтап.
Өлу, өсу өмірдің парызындай,
Күзім өтіп, қысыңа барам аттап.

Өткен Ұміт, ассығыспын келер күнге,
Алдымда не күткенін білермін бе
Мұңдалаған арманымды жалғастырып,
Сол арманмен аттанармын өлерім де.

Әкең де арман, арттағы балаң да арман
Арнасында, өзен боп ағады арман.
Тынымсыз жүрегімнің тірісін де
Жолаушымын Жетісуды аралаған.

ЖАЙЛАУ

Сары жайлау ел қонып сәні кірді,
Көк балдырған балаусаңа малы кірді.
Таң азанда желі бауға құлын байлап,
Қуанып келе жатқан күнін көрді.

Жиылып осы ауылдың көрі, жасы,
Арыдан шертеді сыр қазынасы.
Сабадан қотарылып сары қымыз,
Басталар әңгіменің әзіл басы.

Келін киген желеткесін жарастырып,
Асыл моншақ әшекейін қадаттырып,
Қолаң шашын мықынынан төгілдіріп,
Жанарыңды арбап алар адастырып.

Он саусағы сап күліс сылдырлаған,
Тебірентіп жүректен сыр қозғаған.
Үлкенің де, кішінің көңілін тауып.
Мосысымен келін жүр бие сауып.

Сапырып күміс ожау елін жиып,
Сызылып отыр келін қымыз құйып.
Тар үйін пейілімен кеңітіпті,
Толтырып дастарқанға барын үйіп.

Зерлеткен кимешегін қалыбымен,
Айдай толқып, шара толы дәмін берген.
Сикырлы жанарынан жалын шашып,
Ізетпен иіледі сәлемдесіп.

Сапырылды сары қымыз тегенеден,
Сойылған марқасының етін берген.
Қозғап сөз өнегелі өткендерден,
Қызықты той, думанын көзім көрген.

Сыртылдап аяғында кебіс-мәсі,
Отырды дөңгеленіп кәрі-жасы.
Көкбар, бәйгі жүйрігін атап тұрып,
Домалайды әруақтап өрге тасы.

Жалғастырар әңгіме аңшылығын,
Ағытады махаббат болса мұңын.
Осы менің бабамның қызығы көп
Ұзатып қыз, келін ап айтса сырын.

Байлық жайлы, айтып сөз, бөліспеген,
Қоныс жайлы ешкімге келіспеген.
Байлығын да, ерлігін менің бабам,
Өлшеп келді пейілін өріспенен.

Босамапты әр күні тамашадан,
Жүгіріп жүр қуанып бала-шағаң,
Сүрінген бір сөзден мойынға алып,
Айыбына ат, шапан берер саған.

Тірілтіп өткен-кеткен сөз атасын,
Отырып қарт түзетер өз қатасын.
Ойын-күлкі тамашасын жалғастырып,
Кіршіксіз жүрегінен нұр шашатын.

«Сен» деген сөзге бола ренжіген,
Ой, шұңқырын әңгіменің түгендеген.
Жақсыны, жаманын да сынай жүріп,
Көрсетті жол баласына үйренбеген.

Асаумен таудан отын сүйретеді,
Баласын мықтылыққа үйретеді.
Ат үстінде ойнаған осы балаң.
Арыстандай айбынды күй кешеді.

Пайдасын іздемепті өз басының,
Намысым менің қалай қоздамасын.
Тарихына елімнің үңілген де,
Жер үшін етті құрбан өз баласын.

Елі үшін аямапты малы-жанын,
Қорғаған ата-қоныс, жерін-тауын
Керек десең жалғыз атын түсіп берер,
Ойлаған бала-шаға, елдің қамын.

Көп нәрсенің зер салып парықына,
Оқып, үйреніп ұмытпас салытын да.
Әрненің хадіріне жете білген,
Ойланатын алдын да, арытын да.

Қазыналы халқымның қариясы,
Сөз атасы, сарқылмас дәриясы.
Көріп көпті жасаған биігімнің
Бекерге ағармағапты-ау
шыңның басы.

ЕЛІМ-АЙ

(толғау)

Жақсылар мен жайсаннын,
Келерме екен хабар-ай!
Қайта айналып келер ме
Қарқаралы заман-ай.

Күн болар ма елімді
Іздеп табар кезім-ай
Жер жаннаты Жетісу
Артта қалған елім-ай
Ұларлы таудың басынан
Ұларын көрер күн қайда.

Аспантаудың жүйрігі
Құланын көрер күн қайда,
Зенгір-зенгір шындардың
Қыранын көрер күн қайда,
Кеңсу менен Үш Меркі,
Жыланын көрер күн қайда
Ақанақта ақ жантақ,
Тікенін көрер күн қайда.
Мұзарттан құлап ағатын
Өзенін көрер күн қайда,
Шалкөде мен Қарқара
Сені көрер күн қайда,
«Үлкен-кіші қара арша»
Шыршанды көрер күн қайда,
Боталаған Сарытау
Жонданын көрер күн қайда.
Боз інгендей боздаған
Ботамды көрер күн қайда,
Аңыраған көк өзен
Анамды көрер күн қайда.
Апалаған артымнан
Баламды көрер күн қайда,
Қамқоршы болған әкемдей

Атамды көрер күн кайда.
Ақ некелі, ақ жарым
Сені көрер күн кайда,
Тораңғылы ну тоғай
Ілені көрер күн кайда,
Көксай менен Түзкенді
Қайта көрер күн кайда,
Бұлттар көшіп жонкіліп,
Тірелер барып тауларға,
Ел басына туды күн,
Түседі ерлер сындарға.
Жауына семсер сілтеген,
Түсерме семсер қындарға.
Жетісу мен қайран ел,
Мұңымды тындар ел барма,
Еркін жайлап ерке өскен.
Жерімді көрер күн барма.
Қарқаралы таулардың
Ақ қарында мін барма
Кез болдың-ғой бұл күнде
Ауыр-ауыр сындарға.
Қаракенгір, Саркенгір,
Теріс аққан өзені,
Ойыл, Қызыл тағы бар
Еділ, Жайық түз елі
Болсада қанша ата жұрт,
Ашиды жұрттың өзегі.
Әуелеп ұшып боз торғай
Шырылдап әнге саласың,
Қайғыда өткен мұңлықпын
Бейхабар ұшып барасың.
Су бүркіті көлдердің
Көзінді көлге саласың,
Жағада өскен жасыл тал
Басынды суға маласың
Ағайын-туыс менде жоқ
Адасып кайда барасың,
Қырылып жаудан барасың

Қырылып жаудан тозған ел,
Бірінен бірі озған ел,
Боза ала танда боз қырау,
Бозарып атқан таңым-ай,
Ел жұртымнан адасып,
Үркінде салған әнім-ай.

УАҚЫТ БАРАДЫ ӨТІП...

Жас кезім бұлақ болып тасығансың,
Кеудеме симай жүрек асығасың.
Қызық-ау, мына дүние білгендерге,
Білместің табанында жаншыларсың.

О, ғұмыр тастап мені кеттің ұзап,
Келетін күндеріме құрдым тұзақ.
Қадірін уақыттың білмедік-ау, білмедік-ау!
Сағыныштан ет жүрегім алар сызат.

Қараймын өкінішпен өткеніме,
Жастықтың кеткен ұзап көктеміне.
Арулардың гүл бағы, алма бағы
Әр жылдың кетті жылжып жетегінде.

Бірі жаз, бірі қыс боп қосылмаған,
Кіршіксіз бұлағың боп тосып алам.
Қаткезі-ай, уақыттың кеткен аттап,
Ғашықтық дертін тарттым осылардан.

Ғашықпын сені тосқан күндеріме,
Белгісіз өткен уақыт іздеріме.
Байлығын жомарттығын арқалатар,
Такалдым сары сақал күздеріме.

Өзімді-өзім кейде кім деп білем,
Жоғалған арманымды іздеп келем.
Қайталанбас жастықтың өрнектерін
Ертеңгі аңыз жырдан кездестірем.

Қайнар бұлақ жүректен бұлқынады,
Асау ойым астан-кестен жұлқынады.
Мұндалаған түндерден жұлдызымды,
Жасырып таң, алдында күн шығады.

Әсемдігің сұлулық, тұнды көзге,
Өскен жерге болдым ғашық тірлігімде.
Төгіп тер, еңбектеніп ізденсеңіз
Байлығын үйіп-төгіп берер бізге.

Ақ көңіл аңқылдаған жанға ғашық,
Ақ күміс қар жамылған тауға ғашық,
Түп-тұнық ақтарылып ағар таудан,
Кіршіксіз өзеніңе болдым ғашық.

Нұр шашып келе жатқан күнге ғашық,
Айдыны шалқып жатқан көлге ғашық.
Уақыт мені осылай асықтырып,
Өзенің, көлің болып жүрем тасып.

ЕЛ МЕН ЖЕР

Өз нәпсісін теріп жеп құла түзден,
Құдыретін төл сөздің туа білген.
Тау-тасымен бабамның тағдыры егіз,
Кең даласын қорғапты дарабозбен.

Ұлан қайыр далада көше білген,
Ел көсемі билігін шеше жүрген.
Аспанымен жалғасып даласындай
Адасыпты жауларың кеше көрген.

Жерден хабар алатын мың құлақ бар,
Ат тұяғынан оянған сан бұлақтар.
Келген жауын мұндалап дала жұтып,
Ойнақтап шығар алуан қыз-құраттар.

Күлдір-күлдір өзендей күргіреген,
Тартып көкпар бұл қазақ дүркіреген.
Сар жайлауың сарғайып, сары сүрдек,
Сары күз, қырма сақал жол түзеген.

Қалар жайлау артында өгейсітіп,
Сай-салада қыстауы елді күтіп.
Жаздайғы қызық думан өте шықты
Қыс кемпірдің жасады қамын күтіп.

Тарихтың жатқан тұнып тұнбасындай,
Өксігі ғасыр күздің тұр басылмай.
Боздағынан айрылған аналардың,
Сіркіреп төкті жаңбыр көз жасындай.

Тып-тыныш момын дала қалыпында,
Оралған қорғасын бұлт алқымына.
Тентегің момының да, бәрі де өтті,
Жеттік пе ана жердің парықына?

Төрт мезгіл есіңізге түсіреді,
Балалық, жастық, кісілік, қарттығыңды.
Өмірге бекер келіп, бекер өтпей,
Өзіме, өзгеге де арт жүгінді.

2005 ж. Тамыз.

ЖАНАР

Қадамашы жанарыңды сұқтанып,
Жүрегімді неге өртедің шоқ салып.
Сенің сырлы сөздеріңмен көзіңнен
Жүрегімде қалды мәңгі от жанып.

Отырдым мен жанарыңнан шоқ алып,
Ай қабағың тұр алдымда қадалып.
Күндей сұлу жылуына бөлендім,
Мың бір әлем қоздап жатыр таралып.

Қандай жомарт пейілді едің сен бүгін,
Жанарыңнан көрдім әлем кендігін.
Кең аспанның түріп қойып түңлігін,
Құшағыңа оралайын мен бүгін.

Осы жанар бар әлемнің өлшемі,
Жердің титтей домаланған бөлшегі.
Жанарыңда ұйып қалды кең әлем
Исініп тұр жердің тірі емшегі.

Қадамашы жанарыңды сұқтанып,
Жанарың да қалсам егер сақталып.
Үміт пенен, қызғаныштың шоғы тұр
Майданына келер таңның аттанып.

Осы жанар қоздап, от боп жанатын,
Тіршіліктің тірі өзені ағатын.
Осы жанар дүниені түлетер,
Өнер-ғылым кеңістігін табатын.

Осы жанар — адасқанға жол тапқан,
Осы жанар — болашаққа жол тартқан.
Осы жанар — таразысы шындықтың
Осы жанар — жалғасы өмір қалатын.

Жанарсыз мен қалай қана жүре алам,
Дүниені дүрілдетіп жүр адам.
Сұлулықтың әсемдіктің биігін,
Көз арқылы әшекейлеп жыр жазам.

ӨСИЕТ

Мұхаммед бір АЛЛА-ның елшісі екен,
Хадистері мұсылманның еншісі екен.
Қорықпаған бір Алладан шайтан олар
Азғындардың жолына ермесе екен.

Құран шын бір АЛЛА-ның сөзі солар,
Құран шын бар білімнің көзі болар.

Зерделеп оқи білсең аларың көп,
Көңлінді шаттық кернеп нұрға толар.

Алданыш біраз күнгі мына мекен,
Адамдар бір-біріне қонақ екен.
Алтын-күміс байлығың өлген күні,
Арқалап мәйтіне барама екен.

Шайынып мың тазарған мына дала,
Даланы қорласандар болам нала.
Кіршіксіз пенделердің мекенісін
Тіршілік атаулыға болдың пана.

Неге біз дүние қуып таласамыз,
Сабырлы пенделерден аласамыз.
Қалтаң тесік жисаң да байымайсың
Бірі — кедей, бірі — бай қарасаңыз.

Оқы намаз, ораза ұста, хажыға бар,
Құрбандық шал, зекетін бер сауабы бар.
Шын сөйлеп, тазаланып жүргін адал,
Ол дүниеде АЛЛА-ның мадағы бар.

Құсыл жаса, ал дәрет, тазаланып,
Іренжітпе біреуді назаланып.
Ерте тұр, оқы намаз танды сүйіп,
АЛЛА сені қолдайды назары ауып.

Ар-ұяттың мекені иманның да,
Адастырмас жетелеп тура жолға
Аз сөйлеп, тында көпті қабылдаған
Бұл өсиетім болсын жолдас жақсы жанға.

Жи малынды садақа, зекетін бер,
Адалдап тіршілікте қызығын көр.
Адамдармен болғын дос алдамағын
Алдамшының жүрегі қараңғы көр.

О, пендем бір басында екі көзің
Қор болады АЛЛА-сыз айтқан сөзің
Калимаға тілінді келтіріп кет
Көре алмайсың АЛЛА-ның нұрлы жүзін.

Жер жалғыз емессің сыңарын көп,
«Тоғыздың, үшіншісі тұрағың боп»
Он сегіз мың әлемнің құшағында,
Сансыз миллиарт жұлдыздар тозаңы боп.

Қуып дүние, озбырлық салма жанға,
Шайтанға еріп түспегін арам жолға.
Күншілдер мен қызғаныштың өресі тар,
Дүниеде осылардан оңған барма.

Сабасынан әр адам аспаған жон,
Ішіп арақ, зиналыққа баспаған жөн.
Үйрен білім, ғибадатпен тақуалық,
Ақ жолынан АЛЛА-ның қашпаған жөн.

Досынды ақ жолынан тайдырмаңыз,
Үйрет намаз мұсылмандық жолда нағыз.
Көре алмастық, қаскөйлік болса ойыңда
Отқа түскен көбелекпен болар қоңыз.

Қайырлы сауап ізде жақсылықты,
Кәсіп қылып ізденбе бақсылықты.
Құмалақшы, тәуіппен, көріп келдің,
Жолы шайтан, алданба жиренішті.

АЛЛА-ның ақ жолында дос болындар,
Араласып, силасып төс қағындар.
Шындыққа, адалдыққа, тазалыққа,
Үлгілі істеріңмен бас қосындар.

Аз болсада ти нәпсіні, қанағат ет,
Аманатын біреудің, аманат ет.
Сөзде аманат, затта аманат,
Қос басынды мешітке бол жамағат.

Көңілін шаттық кернеп нұрға толған,
Ынталы жан, имандыға жолдас болған.
Оқы құран намазынды жетілдіріп,
Дінің пайда тақуалық тапсаң жолдан.

Уақыттан аларың көп үйренерің,
Арсыздыққа бір-бірінді сүйремеген.
Ата-ананды силап өт тірлігінде,
Надандықпен арсыз боп күйремегін.

Адамда алты қасиет — Ұят толық,
Ізет, құрымет, кішілік, байсалдылық,
Сабырлықпен әрқашан болсаң мықты,
Жақсы екен, ел алдында ұстамдылық.

Иманды адам өз сөзінде тұра алады,
Көппен бірге ел қатарлы жүре алады.
Бір мұсылман ауырса төсек тартып,
Көңілін сұрау үшін бара алады.

АЛЛА-ның атын сатып сөйлеме сөз,
Берген АЛЛА, басыңа, ақыл мен көз.
Көрмегенді, көрдім деп жала жаппа,
Ең ауыры — екіжүзді, осыдан без.

Мұхаммед-тің оқы, үйрен хадистерін,
АЛЛА — бар істеріңе табыс берсін.
Өзінді өзің сила жаттай етіп,
Жамандық ой-сананнан алыс жүрсін.

Қой береке өсірсен төлін берген,
Түйе жақсы, өмірдің шөлін көрген.
Бар жолына жақсылық төсеп қойды,
Жылқыға кең даланың жолын берген.

Үш нәрсе бақытсыздыққа душар етер,
Ер жігітті қор етіп түпке жетер.
Жалқаулық, көкбет әйел, жаман көрші,
Қорлық жоқ үшеуінен асып өтер.

Әділетсіз билерің пасық болар,
Тозақ оты шақырып асықтырар.
Алып пәре, әділеттен тая бер деп,
Әзәзіл шайтан төрін ашып тұрар.

Бұл дүниеде ұрпағына қарғыс кетер
Тақуалар қарғысы түпке жетер.
«Тура биде туған жоқ» — деген сөз бар,
Дүрілдеткен дәулетіңнің күні бітер.

Жазықсыз жанды босқа жылатпандар,
Сүйемелде, қолтықтап құлатпандар.
Бір күн жылатып, біреуді мың күн жылап,
Өзінді-өзің босқа сорлатпандар.

Кулық, сұмдық, пәленің ізін бақпа,
Болмағын қара ниет зұлым жақта.
«Қаніккеннен, — дәнеккен жаман» деген,
Момын өліп, озбырдың отын жақпа.

Ластанып, жамандыққа баспаңыздар,
Тегін дүние таптым деп шашпаңыздар.
Қара қылды қак жарған Төле бидің,
Есігін дәл солардай ашсаңыздар.

Өтірік сөз күнәнің басы болар,
Ол адамның дұшпаны қасы солар.
Сенім кетер, достарың сенен безер.
Шын сөзің баспас өрге, сенім кетер.

Қиянат пен өтірігін жөн дегендер,
Жетелеген шайтанның жүгін тендер.
Қасында бір адам жоқ қалып жалғыз.
Дұшпан түгіл, досың да сенен безер.

Жияр пенде қоқсығын өлгенінше
Ақ бөзге орап жер бесікке көмгенінше,
Пенде білмес өмірдің қысқа күнін,
Бір от жанып, шоғы соның сөнгенінше.

Қызық көп адамдардың тойымына,
Бітсе дәулет көтере алмас мойынына.
Алтыннан сарай салам деседағы,
Тоқтау жоқ, пейілінің қойуына.

Дүние — қорлық, ауыруын қояды алға,
Таудай алтын тапса да тоя алама.
Бұл өмірдің байлығы сіз бен бізге
Дәнегің қалар артта бала-шаға.

ЖЕТЕЛЕГЕН

Аракпен қай әкеміз сауық құрды?
О, достым талай есік жабық тұрды.
Бірін-бірі өлтірген маскүнемнің,
Өлімі болмай отыр тауық құрлы.

Түріне жан шошырлық тұрмын қарап
Не күйікпен достарым-ау іштің арак,
Қай дертінды дауа боп сауықтырды,
Көз жасың боп төгілді сол бір шарап.

Жөн емес пе бұл араққа келіспеген,
«Мен іш те, бұл шарапты сен іш» деген.
Жерік асы болған ба талайлардың,
Араксыз еш нәрсеге келіспеген.

Көк арақ құл ғып сені жетелеген,
Емеспе мына бір дерт төте келген.
Арақтан азғындап жүр талай достым,
Ерте өліп арамыздан кете берген.

Өлімге өз басынды іліп тұрып,
Ішесін у арақты біліп тұрып.
Қылмыстың бар түріне ұрынасын
Еш нәрсе болмағандай күліп тұрып.

Арақтан өлсең достым сұрамаған,
«Жөн» дейді өлгенде оған жыламаған.
Жөн дейді көмбегенін ғұламалар,
Жөн дейді жаназа да шығармаған.

Бұл арақ азғындықтың басы болар,
Арақ іш деген адам хасың болар.
Жұрдай қып ар-ұятты тонап алған,
Жетелеп жүрген шайтан досың солар.

Арақпен бірін бірі дуалаған,
Осы арақ жанұяңнан қуалаған.
Жарынан, баласынан бездіріп жүр,
Халынды ешбір адам сұрамаған.

Ішесің боласың мас, тойынасың,
Не біреуді, не біреуден сойыласың.
Үйден-түзден берекең шашылады,
Арып жолда қалады жалғыз басың.

Арақ ішсең ит қашып шошынады,
Жын-жыбыр досың болып қосылады.
Адамдығың бойыңнан кеткен безіп,
Сау кезінде ойлап көр осыларды.

Сау кезінде, өзіңе бергін есеп,
Ойламаған алды, артын өлгенге есеп.
Сау басыңа сакина тағып алып,
Бір күнгі дерт, мың күңіңе болар өсек.

Ойланып өткен іске ұялмаған,
Нәпсісін адамдықпен тия алмаған,
Екі аяқты адам боп туғанымен,
Төрт аяқты доңыз боп күлге аунаған.

Ішіп арақ ата-анасын сорлатады,
Абыройын азаматтық қорлатады.
Үлкенді, кішіні де силамаған,
Жанұясын жазықсыз жылатады.

Арақ мынау апиымнан кеттің өтіп,
Көрі, жаста болады қандай тәртіп.
Өзінді-өзің екшеп жүре алмасаң,
Өтесің осы арақтың дертін кешіп.

Жан ұясынан безген көп, кіндік кескен,
Өз тағдырың қолында біліп шессен.
Құмырсқа тірлік өмірің барады өтіп,
Біреу келіп, өмірден біреу өшкен.

Жанұяңның жарқырат шуақтарын,
Сөндірмегін жақ отың, шырақтарын.
Аласта арамыздан жынарақты,
Өзінді, өзгені де жылатпағын.

КӨШПЕНДІЛЕР

Кендігіндей даламның,
Ерлігін-ай, бабамның
Алып жатыр бөлігін
Ұланасыр (ғаламның)

Салмаса да қаласын,
Таңбалай білді даласын.
Тұзға жуып пісіріп
Атқа үйреткен баласын.

Мықтылардың мықтысын,
Ат үстінде сынаған.
Қаһарынан бабамның
Ескендір де құлаған.

Кең даланың қызығын,
Көшіп жүріп көретін.
Қорасынан төрт түлік
Өріске қаптап өретін.

Қаптап келген қалың жау,
Адасып жұртта қалатын.
Шетіне жетпей даланың
Шөлден опат балатын.

Менің бабам Сақ елім,
Сырын білген даланың
Қызғанбаған тағамын,
Дұшпанына тартты табағын.

Келсе дағы жау басып,
Жеңе алмапты елімді.
Көшіп-қонды жауласып,
Қорғап келді даламды.

АРАҚТЫҢ ӘЛЕГІ

Білгенге батылмын,
Білмеске тақырмын.
Аз ішсең ақылмын,
Көп ішсең зақымын.
Жүз грам ішкенде
Сөз бермес ақынмын.
Қайдағы пәлені,
Іздеуге жақынмын.

Мен сондай батырмын
Көзімнің таңбасын
Бір мықты оңбасын
Жұдырықпен соқты-ғой,
Румкелес жолдасым.

Сөйтіп мені:
Арақ жеңген пақырмын,
Үйімнен қарыс шыға алмай
Төсек тартып жатырмын,

Осылайша бұл шіркін,
Арак тілін алып жүр.
Кез-келген жерде қалып жүр,
Әйелін қуып, үйді-үйге
Үйдің мүлкін шағып жүр.

Уа, достар! Осындайлар,
Ар, ұяттан айрылып
Жұмыстан әрі қалып жүр
Арак – ардың дұшпаны
Арамызда нағып жүр.

КӨШРМЕ БАСТЫҚ

Тапсырма берсең,
Тапжылмайды.
Арак берсең артылмайды.
Тамақ десең тап береді,
Жұмысқа келсек
Жалт береді.
Сөйлегенде, жампандайды
Ел алдында талтандайды.
Мал дегенді атама деп.
Түйе дегенді бота ма деп

Ақша деген тиын ба деп
Дүние жинау қиын ба деп
Бәрін үйіп келтіреді
Бастық болып көпірмелер.
Ұрмай, соқпай өлтіреді,
Осындайлар арамызда
Болып отыр ел тірегі.

* * *

Шапқан сайын жанарың жасқа буылған
Кең даланы ат тұяғы қуырған.
Жер мен көктің ортасында осы-нау!
Мініп құлан көшпенділер туылған.

Бір құланы бір құламен қуатын,
Іздеп жүріп тауып алар суатын.
Малы да өскен, жаны да өскен ауылдың
Қар жамылып, ақ боранда тұратын.

Киіз аяқ, кебентайын сағынған,
Токтышақтың тон терісін жамылған.
Малта құртын, ақ сорпамен сімірсе,
Сықырлаған сары аязда бағынған.

Бел-белестер бүктетіліп жатады,
Күн суытып, көл мен өзен қатады.
Ақ қырауға тұмшаланған жамылып,
Көрем көзбен тасаланған бұтаны.

Қызығады, қызғанады өзгеден,
Төрт түлікті өз төлінен үзбеген.
Жалғастырып арманы мен бақытын
Қорасы мен өрісінен іздеген.

Шынға қыран салады екен ұясын,
Адамдардан қызғаныпты қиясын.
Ырықына тағыларды көндіріп,
Қасқыр-түлкі терілерін жиятын.

Келсе жауы жер қайысып қаптаған,
Көміп шаңға ат тұяғымен таптаған.
Кең даласы керіп төсін қасқайып,
Соғысатын жерден жауы таппаған.

Алтын киім, алтын алқа, қалыбын,
Алты құрлық қазағымды таныдың
Өткенің мен келешекті бағдарлап,
Намысымның көк семсерін жаныдым.

Кер құлаға мінген қазақ келеді,
Тауы-жері қолтығынан демеді.
Талай өшіп, талай жанған отынын,
Таңбаларын сақтап берген жер еді.

ҚАРЫНДАСЫМ

Тостакан толы айранды бөліп ішкен
Мен үшін отпен суға бірге түскен.
Кіршіксіз жүрегінде қылауы жоқ,
Ақ көңіл аңқылдаған қарындасым.

Туыстық, бауырмалық табылмас күн,
Сағыныш сезімі мол қарындастың.
Гүл теріп, қырға шығып серуендейсің,
Сыртынан қырындаушы ең ауылдастың.

Еш нәрсе аңғармаған балашағың,
Жол ашып тұрыпты алда болашағың.
Әкенің, шешенің де, бауырдың да,
Алдында еркін өскен қарындасым.

Үй болып, бір ауылдың отын жаққан,
Өсіріп ұлы-қызын жолын тапқан.
Еске алып жиі-жиі келіп жүрген,
Аман бол, айналайын, қарындасым.

Қызғанамын жат көзден өздерінді,
Қимастық, бауырластық кездерімді.
Екі күн жолаушылап келмей қалсам,
Аңқылдап шығар алдан қарындасым.

Балалық, жастық өмір табылмас күн,
Қайталанбас отбасын сағынбас кім.
Әке-шеше, бауырдың ортасында
Орны бөлек, тәні бір қарындасым.

Ет жүрегім елжіреді сағыныштан,
Сағынышым ақсұңқарым алып ұшқан

Бас ауырып, балтырым сыздағанда,
Құстай ұшып жететін қарындасым.

Өмірің сағыныштан жатқан тұнып,
Бауырластың өрмегін тартқан құрып.
Тілейсің үйде, түзде жақсылықты,
Тілеулес ет жүрегім қарындасым.

Биғайша, Қанышамен тетелессің,
Бастаған өмірінің жеке көшін.
Байтерексің салалы бұтақтанған,
Ешкімнен өз ортанда кем емессің.

ТІЛЕК

Сырлы сандық түбінде
Іздегенің жатады.
Ақтарылып ағынан,
Жақсылар берер батаны.

Шаруа өсірген жүгірер
Жағалай жортып жотаны,
Ақ інгенің іздейді,
Көзінен тайса ботаны.

Алысты жақсы болжайды,
Ауылдың әділ қазысы,
Қасқырын қырдың қоймайды,
Ақшының ұшар тазысы.

Сұңғыла жүйрік ойшылдың
Өсекпен болмас жұмысы,
Ұры болар баланың
Көбейер түнгі жұмысы.

Еңбексіз адам азғындар,
Қадірі болмас ауылға.
Ақыл айтып болдырдым,
Маскүнем болған бауырға.

Көңілде қалған кірімді,
Кетірейін жуып жауынға.
Жаралы жаным жасиды
Кеудемді тостым дауылға.

Ақылшы мен дана көп
Алды-алдына билейді.
Ала кашып көкбардай,
Аузымен батпақ илейді.

Жасыл әлем тозбасын,
Көктемдей көктеп қоздасын.
Өзен, көл құсқа толығып
Адамдар оны қорғасын.

Кеудемді өлең кернейді,
Көгінде әлем тербейді.
Үйренем төршіл елімнен,
Биікке қарай өрлеуді.

КЕШІР ЕЛІМ

Кешір елім қателескен болса күнім,
Кейде бай, кейде кедей тіршілігім.
Күнің де, түнінде де мойымадым
Аркамнан әлі түспей жүрсің жүгім?

Қымбат маған туған жер сұлұлығы,
Қымбат маған елімнің ұлылығы.
Елімнің бағыменен соры болған,
Жауластырып келеді құрылығы.

Жауластырып келеді жердің кені,
Жок екен бұл әлемде жердің тені.
Үнсіз жатып оянсам келер танда,
Кұшағында бөлер күн жылылығы.

Алар күтіп алдымнан қылмыс мені,
Кейде қылмыс кей-кейде дұрыс жері.

Өмірім кейде шұңқыр кейде биік,
Биіктеген кезімде болдым сері?

Кешір елім қателігім осыларда,
Қуға — қу, қуанады қосыларда.
Қара қылды қақ жарған шындық осы,
Құлатып жүр байлық досын жарға.

Өтеді өмір өзінің ағынымен,
Танылама талант даранымен.
Қараңғыны қақ жарып жүріп келем
Өмірдің сілтеген жол жарығымен.

Елім менен тағдырым бірге менің,
Құшағында еркелеп өскен жерім.
Қадіріңе жеттім бе, жетпедім бе,
Қателескен кезімде кешір елім.

Бар-ау, АЛЛА жаратқан тірілерді,
Білгін,— деп ой мен сана- білім берді.
Байбына ақ қараның жете алатын
Сағынып жүрмін іздеп ірілерді.

Сағынып жүрмін іздеп інілерді,
Аңсаған арманың мен күнің келді.
Адасқан қараңғыдан жолын таппай,
Діні мен елімізге тілін берді.

Тұманнан көтерілеп күнім келді,
Басыңнан ауыртпалық түрілген-ді.
Оқу, білім, тап өнер керегінді ал,
Түзеп ал, болашаққа жолыңды енді.

КӨКТЕМ

Көктем-ана балбырап,
Бусанып қарын шешінді.
Жасыл көрпе жамылып,
Қол-аяғын көсілді.

Дүркіреп дала сілкініп,
Ақ тонын алды сыпырып,
Бусынап сәби, бұлқынып
Жаңбырға жатыр құйынып.

Етек, жеңін түрінып
Қызылды-жасыл киініп
Жылғада суы күркіреп,
Бұлақтар көлге құйылып.

Өзен, көлін сағынып,
Құстары жылдың оралды,
Тау мен дала шешініп,
Балалар суға шомылды.

Далада түйең боталап
Оянды тірлік күтпеген.
Балалап жатқан маңайға
Қараймын түзге үмітпен.

Міне осылай жер-ана,
Көктем атты қыз туды.
Бойжетті қызы есейді,
Берекелі жаз туды.

Жер мен аспан табысып,
Сүйісті қызы жігітпен
Күлкісі бұлақ сылқылдап,
Дүниені түгел жібіткен.

Қауызын жарып өмірге,
Келеді шығып балапан.
Жапырағын жайып жас орман
Қуана соғар алақан.

Даланың жомарт құшағын,
Самалын сүйіп тосамын.
Боталап жатқан төлінің,
Жатырмын кесіп тұсауын.

* * *

Өсетін елде жақсы көп,
Тозған елде бақсы көп.
Біткен іске сыншы көп,
Дайын асқа жеуші көп.

Бас-басына шешен көп,
Ел билеуге көсем көп.
Арак ішсе батыр көп,
Батырлар жүрер көсеу боп.

ОТАН — АНА

Құшағында балалық күнім өткен,
Көтеріп көкке мені еркелеткен.
Анам — Отан, Отаным өскен елім,
Тал шыбығың мен едім бойлап өскен.

Әнім де, жырым менің бір өзіңсің,
Өмірімнің арқауы тірегісің.
Отан десем ұлы дала көз алдымда
Қазақтың кең өлкесі жүрегімсің.

Мың ойланып толқынып сенде жатам,
Сен үшін түсем отқа, суға батам.
Әулие анатайым құшағыңнан,
Көгеріп, көктейді екен менің ботам.

Кен-байлықтың қазынасы Отан деген,
Ата-бабам, қорлығын, сенің көрген.
Жан беріп, жан алысқан даласы сен,
Далаң болып, сөйлеп өтер, баласы мен.

Туған жер топырағында туып-өскен,
Тірлігім жермен бірге кіндік кескен.
Өзің болып, өзіңнен алам білім,
Азаматпын өз тағдырын, өзі шешкен.

Отан, аспан, тауыңмын аласарған,
Арманымды аспаныңа алаушырам.
Сенсіз күнім, өмірім, болар түнек,
Болмас еді от басында бала-шағам.

ШЫҢҒЫС ХАН КІМ

Қатар жүрдік бір кезде қазақ, қалмақ,
Ұлы дала төрінен орын алсақ.
Көк түріктің тозған елі бөлек-бөлек,
Тегі қалмақ, ол қалай «маңғұл» болмақ.

Жарты әлемнің патшасы Мұқылыдан,
Жалайыр-Қалмақ болып ел тараған.
Араласып Жалайыр Қалмақпенен,
Шыңғыс ханның балалары ел сұраған.

Мың-мың қолын басқарып «Маңғұл» болдық,
Маңғұлдардың тегінде қалмақ емес.
Қазақ, қалмақ қолдары қаруланған,
Мың-мың қолы осылай болған елес.

Түрі, діні, шамандық жарасады,
Шеттен келген даласынан адасады.
Ай жүріп, жыл жүріп жете алмаған,
Шаршап жолдан, ақылың шаң басады.

Мына дала жалғасып тұр аспанымен,
Көшке ілесіп қанша жер басқаныңмен.
Куби, Такламақан, Қызылқұм, Қарақұмда,
Алтай-Жоңғар, Тяньшаннан асканымен.

Мына дала өлшенер аспанымен,
Еділ-Жайық, оралды басқаныңмен
Барды көші Дунайға, Кавказ-Қырым
Европада жатыр ғой басқан ізім.

Шыңғысханды қанышер деп атқан тасын,
Көріп тұрмын Қазақтың өр тұлғасын.

Мақтанышы елімнің айбанды ұлы,
Отаны үшін өлімге тіккен басын.

«Тіккен туым, құраған халқымменен,
Мен құлайын халықым құламасын»
Қазақ-қалмақ, тіккен үйің бір емес пе,
Сақта бірлік ұрпағың жыламасын.

Қосқан басын әр ұлысты біріктіріп,
Шашпа топырақ тарихты көріп тұрып.
Ата жұртын қорғаған менің бабам
Қаракорым, Қаратауға келіп тұрып.

Қай тілінде кімдердің сөйлемедім,
Киімін киіп әркімнің үйлерге ендім.
Мың құбылып өзгеріп далаң менен,
Алуан түрлі гүлің боп күйге келдім.

Тұңған тарих тілімде жасырсынған,
Бар кіліті белгісіз ғасырыңнан.
Әр сөзімнің астында көмбе жатыр
Көмбесінен аршып ал асылынан.

* * *

Ойлар, ойлар оятады шымшылап,
Төсегімде қалай жатам тыншып-ақ.
Намыс!
Намыс!
Әркімдерге керек-ау!
Жан-дүниемді қозғап жүрсің қамшылап.

Жамандықтан жаным шошып қашамын,
Жақсыларға жайып құшақ ашамын.
Өзімненде,
Өзгеденде
Ұялып,
Арсыздықты аяғыма басамын.

Ойлар-ойлар, келе жатыр мазалап,
Өзімді-өзім алам кейде жазалап.
Ерің әйел,
Әйелің еркек
Болған ба?
Көргенсіздік көрікіне обал-ақ
Кінәні мен заманыма такпаймын,
Ұялғанымнан, таппадым жер аттайтын
Тыр жалаңаш,
Жалаңбас
Кіндігінде сырғасы
Бұл қазақтың салты болды сақтайтын.

ЖЕТЕСІЗ

Жетесіздің қаһарына, ызғарына,
Тап болып ұрыныппын, жүз қарыла.
Жүйесіз, жетесіздің жүзіне сеп,
Отырар қағып шетке шын дарынға

Ас татымай таңлайыңа дәмі кірмес,
Сүрінбей аңқау адам жолын білмес.
Қызғаншақ пәле қуар дүниеде,
Өзінен бір басканың бәрі күндес.

Өсектің көп болады мың құлағы,
Біреуге жақпай қалсаң мін болады.
Бірін мактап, бірін датттап, күпінумен
Аралап жүр ауылдың жын-қонағы.

Желіктіріп ауылдың төңерегін
Талқыға әкеп салар бар өнерін
Сарарқаның жұлмалап самалындай,
Қуалап келе жатыр көбелегін.

АРМАН ТАУЛАР

Жасыл бактан таң самалы еседі,
Есіме алдым балалықты кешегі.
Уақыттар барады өтіп білінбей,
Тал шыбығым — нән шыбық боп өседі.

Бой жетіпті титтей қыздар кешегі
Өзілдесіп ұсынады кесені.
Сарыла тосып, саржайлауын сағынып
Сар сабаның аузын өзі шешеді.

Шілденің жұмсақ балбыраған түніндей,
Барады өтіп, саған-маған білінбей,
Түннен іздеп, жұлдызым-ау жүзермін,
Таң алдында ашыласың жайлау гүліндей.

Уақыттар барады өтіп, барады
Ақтарылып жаздың жасыл парағы
Сырнайлатып сыбызғы әнмен өзендер
Ұзатып сап арман таулар қалады.

КЕЗ БОЛДЫМ

Жақсымен болдым сан бірге,
Туысымнан артық жақтадым.
Ділгір болдым әр іске
Білгенше тыныш таппадым.

Білмейтінім көп менің
Тегінде ақты ақтадым.
Орны толмас өкініш
Тигенде басқа тоқтадым.

Бітіспеген дауларға,
Дәнекерлерге кез болдым.
Өсекші мен күншілдің
Арасында сөз болдым.

Қарайғанды ағарттым,
Алтындай сырын сақтадым.
Адасқанға жол сілтеп,
Әлсіздерге бас болдым.

Адалдықты, бірлікті,
Ел ішіне, мақтадым
Асыл сөзін алтындай
Көкірегімде сақтадым.

Жақсымен жүріп жанғаным,
Жақсыдай болу арманым.
Білім деген бір теңіз...
Сусындап оған қанбадым.

ОЙЛАНЫП КӨР

Қатардан қалып күн кешіп,
Еріншек-ездер жұр бұғып.
Ауылдан думан той іздеп,
Еңбексіз асқа сұғынып,
Ойланып көр өзің ұғынып.

Төрт мүшең түгел сау болып,
Ішесің арақ тау болып.
Досың түгіл туысың —
Көрінер көзіңе жау болып.
Ойланып көргін ұғынып.

Нұрланып күнге таң болып,
Айналаң толы бау болып.
Етпесең еңбек тер төгіп,
Қартаясың шал болып,
Ойланып көргін ұғынып.

Отыз бен қырық, елудің,
Келсе де жасың баласың.

Әкең менен шешенен,
Несібенді содан аласың
Өмірден құрғап барасың.

Махаббат қоздар шок болып,
Жана біл, жан да от болып.
Жана алмасаң өмірде
Өлгенің жақсы жоқ болып,
Ойланып көр өзің ұғынып.

ТЕҢІЗДЕ

1

Кемеменен теңіздің,
Төріне сапар түзедім.
Әлдилеген ақ Айдын...
Табам ба сізді іздесем

Айдында көзбен кешіріп,
Іздеумен келем үмітпен.
Жоғалған бейнең елес боп,
Жүрсің бе ойлап жігітпен.

Кемеден ұшар шағала,
Қанатын желге талдырып.
Жүрсің бе жаным жағада,
Үмітінді отқа жандырып.

Асау толқын әжімін,
Бетіне алар жирып.
Мұңымды айтам теңізге
Қабағым қат-қат түйіліп.

Шуылдайды шағала,
Толқынға қарай құйылып.
Көрдің бе әлде жағаны
Ұшасың бәрін жиылып.

Сөзінді Айдын мен сенің
Жүрегіме терең түнетем.
Сұлуым елім, Айдыным,
Сендерді ойлап жүдесем.

Ойланам бәрін үмітпен,
Төндерде Айдын түнедім.
Жүрсем де алыс шалғайдан,
Сағыныш жібін үзбедім.

Өмірдің жіпсіз Айдыны,
Мұхит пен құрылық жалғасқан.
Бұлынғыр үміт аспаны,
Теңізде түнеп жол басқан.

2

Аққу арман алыстап,
Толқынмен ағып барады.
Құстар әнін сызылтап
Жүрегім дүрсіл қағады.

Ойланап ұзақ сүзіліп,
Толқындарға қарадым
Алқалы толқын тізіліп,
Жағаның тасын сабады.

Қоштасып аққу барасың
Артыңа тастап мекенін,
Күрсініп теңіз қаласың
Қасында жалғыз екенмін.

Іздеген жоғым тыбылмай,
Шағала жүрек ұшады.
Сабасына толқын сиялмай,
Жағаға келіп құлады.

* * *

Сүңғыла сұлу,
Имеген басын.
Шыршалар жасыл,
Таранар шашын.

Қамырдай илеп
Өзендер тасын.
Жылауық талдар
Төгеді жасын.

Биік таулар,
Көрсетіп кішілігін.
Ұлы адамдар,
Танытар кісілігін.

БІЛІП АЛ

Адам болар балаңыз,
Еңбек етіп табар жол.
Адам болмас баланыз
Үйде отырып болар шал.

Адам болар балаңыз
Оқу іздеп болар сал
Ерте оянып балам-ау
Таңның қызын нұрын ал.

Батырып күннің қызылын,
Еңбектің дәмін, сырын ал.
Қатарыңнан қалмағын,
Ақ-қараны танып ал.

Кейін опық жемегін,
Алжыған шал демегін.
Адам болсаң тілімді ал,
Еңбекпен егіз білімді ал.

Бірі ашты, бірі бал,
Дөнегінді жерге сал?
Емендей өсіп көктейсің
Бұл сөзімді біліп ал.

ШЫН ЖЕТІМ

Ел қонбаса құм жетім,
Шөп шықпаған шөл жетім.
Көсеуі жоқ от жетім
Көсемі жоқ ел жетім.

Көргенді көрмес ер жетім,
Тындаушысы жоқ сөз жетім.
Із түспеген жол жетім,
Құс қонбаса көл жетім.

Иесіз қалған үй жетім,
Кемпірі өлген шал жетім.
Жат елде жалғыз жалтандап
Жете алмаған ел жетім.

II бөлім

ЖЕТІСУ

Әкең де арман, арттағы бала да арман,
Арнасында Іле боп ағады арман.
Тынымсыз жүрегімнің тірісінде,
Жолаушымын Жетісуды аралаған.

ЖАҚҰТ ТАУЛАР

Асылтас пен алтын кендер ашылған,
Алып таулар көкке иығы асылған.
Райымбек құшағында таулардың,
Қонып бұлттар Хантәңірге бас ұрған.

Қойны толы, қазыналы кен өлкем,
Ақтарасың байлығынды сен ертең
Жақот таулар жалт-жұлт еткен береке
Шөбі шалғын, балы тамған жер екен.

Алтын, көмір, темір менен күмісін,
Құшағында жақот таулар ырысын.
Бүгін емес, ежелден ақ көшпелі ел,
Тасты ерітіп ағызыпты құрышын.

ӨМІРДІҢ СЫНЫ

Қиындық жанға
Сынақ үшін жарасқан.
Өмірдің сыны кінәләй көрме адассам.
Күрсініп бұлт, тұмшыланды көк аспан,
Оянып түнде, даланда жатып көз ашсам.

Зілмауыр ойлар,
Түнеріп келді бұлытпен,
Сіркіреп жаңбыр, арқарлы жонды жібіткен.
Табалмай жолын, қиянын тасын үгіткен,
Табаным тозып келемін жүріп үмітпен.

Түндерің түнек,
Жүрегімді жүдеткен.
Өмірдің тартып азабымен сызы өткен.
Апырай неткен жарық әлем қайда екен
Аспандағы жұлдызым қайда күзеткен.

Адасып түнде,
Қалмады суым көшпеген,
Түндердей қиын, бар жұмбағым шешпеген.
Жол бермес асу көлденендеп алдымнан,
Сүйрелеп намыс келе жатыр өшпеген.

Қиындық жанға –
Сынақ үшін жарасқан,
Өмірдің сыны кінәләй көрме адассам,
Шығады күнім қараңғыны қақ жарып,
Жұлдыздарым аман болшы жер басқан.

МҰЗАРТ

Мұзарт таудан жамыраған ұрандап,
Салыпты өрнек биші өзендер бұрандап.
Мен де бірге билейінші сендермен,
Өз қолыммен ауылыма құрам бақ.

Мұзарт баба тауларың бар қоздаған,
Жер сұлуы бір өзіңнен озбаған.
Сай мен салаң жатыр малға боталап,
Аруана өзендерің боздаған.

Өзің жайлы сыр шертеді ертегім,
Сеніменен жарқын өмір ертеңім.
Мұзарт болып, сөйлейінші мен бүгін,
Өзенің боп ән-күйінді шертемін.

Арнасында жатыр өзен бұлқынып,
Ағынына қарсы жүгіремін ұмтылып.
Өзің болып сөйлеп кетем кей-кейде,
Шалғының болып өніп-өсем құлпырып.

ШОФЕР ЖЫРЫ

Жүріп келем мақпал түнді қақ жарып,
Бұлаң етіп тарғыл бұлттан шыға келді ай жарық
Ұршық болып, кетті иріліп төрт дөңгелек құйындай,
Ақ даланың шүйкеленіп боз шаңдағы айналып.

Өтіп жүрем сан жолдардың торабынан жүк тасып.
Өздеріңмен бірге болам, көңіл қосып жұптасып
Өмір артқан ауыр жүгін арқалап-ап осылай,
Көш бастаған ақ нарындай белең-белең қырды асып.

Кейде қапы кеш қаламын, ұзын жолда аһ ұрып
Ақ боранда арпалысып, жанды-жанға шақырып.
Қиналмайын сонда жігіт ерлігімді көрсетіп.
Ертесінде күтеді алдан жазылмаған тақырып.

Жүріп келем ақ далада, қара жолды көшіріп,
Екі қолым тыным тапбай, қос жанарым тесіліп.
Өскен жердің кең төрін ай, жайды құшақ көсіліп.
Анам үйде аландайды «қалды-ғой» деп кешігіп.

«Жалғыз ұлым не болды» — деп үйде отыр елендеп,
Шәй қайнатып, ас дайындап келіп қалса берем деп
Ақ тілегін Бәти отыр, баласына тілеген,
Пәк жүрегі қақ жарылып, аман-есен келер деп.

ТАЛҒАРЫМ

Туған өлкем қандай сұлу көрікті,
Шындарыңнан кімдер асып көріпті.
Мұзбалақ қыран шындарыңа ұя сап.
Аппақ қарлар күн нұрынан еріпті.

Аппақ сәлде орап алған басынан,
Тулап ағар мөлдір бұлақ тасыған.
Қарағайы жайқалады қапталда
Құс өреді жақпар-жақпар тасынан.

Құшақтап-ап Талғарымның қаласын,
Сүйіп өзен аймалайды даласын.
Арман қуып махаббаттан жаралған
Жермен көктің жалғап тұр ғой арасын.

Сұлу қала, әсем қала Талғарым,
Ұмытам ба жеміс-жидек бауларын,
Кавказ, Қырым бір өзіңнен аспайды,
Мәр-мәр тастан жаратылған тауларым.

КАСПИЙ

Көк теңіз көкпен тілдесіп,
Құшағыңда аспан жатқандай.
Каспиім жатыр жарқырап
Жұлдыздан моншақ таққандай,
Айдының жатыр аспандап,
Күнің батар қызарып
Жібектен көрпе жапқандай,
Күнді сүйер құшақтап
Аспаннан моншақ шашқандай.
Жамбастай келіп ай қонды,
Каспийге мөрін басқандай,
Жағаны толқын сипалап
Мекіре, құсын сағынып
Зарын елге шаққандай
Қыл үстінде Каспий, Аралым
«Мен» деген дертың батпандай.

ЖАМБЫЛ

Жұлдыздай жанып, жарқырайсың көгімнен,
Нөсерлеткен жырыңа баба көмілгем.
Төгілген нұрың әлемге шуақ таралып
Сан ғасырдың,
Төрінен Жамбыл көрінген.

Ақсақалды Жамбылым биік Алатау,
Алатаудан ағады өзен жыры асау.
Ұшқыр ойың жұлдыздармен жалғасқан,
Арманым өзің —
Жамбылдай болып жүз жасау.

Өлеңге бөлеп бесігін елдің тербеттің,
Жүдеген талай жүреке шуақ гүл ектің,
Майданда да, ауылдада Жамбылым,
Жасыған талай,
Жүректерді жуаттың.

Әр ғасыр туар, өз Жамбылы шыр етіп,
Ол да бөлкім қуантар елін ту етіп.
Том-том болып кітаптарың тұр өне,
Ғасырлардан —
Ғасырлар көшін жыр етіп.

1991 жыл.

ТАУЫМ БАР

Керіліп жатыр алдында,
Керме иық, кербез асулар.
Барып көр менің аулыма,
Мықты болсаң асындар.

Барып көр менің аулыма,
Көресің таудың төресін,
Төсейді төсін дауылға
Тіреген бұлтқа төбесін.

Ақ қалпағы басында,
Ақ тонын қардан жамылып.
Бұлақтар сөйлер сайында
Даласын жомарт сағынып.

Жасыбай, Көлсай көлдерін,
Көтеріп көкке төбесін.
Сағынып жиі келемін,
Көремін таудың төресін.

АҚТАСТЫ

Кереге тасын түскиіз қып ұстағандай
Не түрлі асыл таспен тыстағандай,
Қыраттан сығалаған күміс айым,
Жарқ етіп тұрды алдымда тостағандай.

Ағады бал бұлақтар құлап тұрып,
Бұрымын өріп тастан лақтырып.
Әніне Ақтастының әуендеткен
Қалыппын бойым балқып құлақ тұнып.

Ақ үйлер жылдан-жылға биіктеліп,
Жас талы жайқалады іріктеліп.
Биігін Ақтастының сағынғандай
Тұрады ақша бұлттар сүйіп келіп.

Осынша неткен сұлу көркінді
Көргенде билер сезім еркімді.
Тағынып асыл моншақ бағаналар
Жалт етіп, ай астынан серіпілді.

МУҚАҒАЛИ, ҚАСЫМ БОЛЫП...

Әдилеп ақ бұлағын тербетейін,
Еліме мен де жырды селдетейін.
Туған елім мен сенің өзін болып,
Құшағыңды жылытып менде өтермін.

Өмірге келер талай жасын болып,
Өлеңім Мұқағали, Қасым болып
Өмірден өзімше бір өрнек іздеп...
Жырлаймын жиырма бірдің басы болып.

Жырлайын жаңа ғасыр басы болып,
Өмірден өткім келмес масыл болып.
Туған ел тауында емес етегің де,
Жатсам да арманым жоқ тасың болып.

ТЕРБЕТЕДІ БАЛҚАШТЫ

Ақ толқынға тосып жер, төсін қақтап,
Теңіз жатыр жар-тасты шапалақтап.
Құндақтап жерді теңіз тербетеді
Балқашым күрсінесің ырғалақтап.

Бұл әлем бірін-бірі тербетеді, терлетеді,
Тербетуді, терлетуді біздерге үйретеді.
Сенбесең Балқашыма қарап тұрғын
Жалп етсе толқындардан із өшеді.

Тегін бе тербетіліп үйіргені,
Толқын таулар, толқыннан үйілгені
Ақ толқын ұзай берер көз алдыңнан,
Толқытқан ана жердің диірмені.

Үйіріп, зырылдатып ширатады,
Кейде тау ғып, кейде құм ғып құлатады.
Сарқылып бара жатқан Балқашымды,
Жазықсыз неге адамдар жылатады.

АЛМАТЫҒА БАРА ЖАТЫР

Алатаудың етегінде дала жатыр,
Кең даланы құшақтап қала жатыр.
Алма, өрігін,
Арқалағын, қыз келіншек,
Асығып көк базарға бара жатыр.
Алып салық бәрінде жайғастыра.
Беріп орын
Әр жерден ойластырар.
Бастарын біріктірген бәрінің де,
Базаркомің төрінде малдас құрар.
Жасауылдан жасырып тығасындар,
Ішінен қою шаңның шығасындар
Кейде тапсаң пайдасын, кейде тапбай
Қара Нары.
Қазақтың дәл осылар.
Бірін алдап, ал бірін қорқытатын,
Арулардың жүрегіне жара салар.
Арулар-ай, арулар-ай мойымаған,
Жаралған сендерсіңдер шын асылдар.

ТОРАЙҒЫР

Жорықта қалған Торайғыр,
Шығысты бетке алып тұр.
Батырлар мінген бұл айғыр
Жолынды тосып, бағып тұр.

Жал, құйрығын таранып,
Көсіліп жатыр Торайғыр
Ертоқымың томпайып,
Шашылып жатыр Торайғыр.

Өткен бұлтқа тамсанып,
Шөлдеп жатыр бұл айғыр.
Шын иесін сусатар,
Сағынып жатыр Торайғыр.

АЛАСА

Аласа жердің құтындай,
Семіртер қойды май басып
Ығы-жығы төбелер
Орын апты жайғасып.

Шашылып жатыр моладай,
Қадау-қадау төбелер.
Төбелері шөгіп түйедей,
Көрінеді көзінде,
Тастары қызыл шиедей.

Аласаның тауы үшін,
Батырлар өтті жауласып.
Жердің құты сен үшін,
Өткен өмір дауласып.

Даласы жатыр Көкпектің
Аласаға асылып.
Оң жағында Торайғыр,
Құбылаға бас ұрып.

Изен-жусан бұрқырап
Шұрайлы шөлдің атасы,
Албан ата Асанның
Аласаға берген батасы.

ӨМІР — КЕРУЕН

Өмір — керуен үмітпен тұрар үндесіп,
Бірақ та арман ашып берген кімге есік.
Мазасыз ойым ұмыттырғанмен мұң көшіп,
Болмаған жолым, жүйесіз қиял жүр кешіп.

Сапарға шығам, сыбанып алып білекті,
Кез қылма тағдыр берішке айналған жүректі,
Мен түгіл, сүрініп өткен даналар,
Табыстыра көр іздеген арман тілекті.

Керуендер аз ба «жібек жолын» басып өтпеген
Пенделер қанша, көксегеніне жетпеген.
Сағы сынардай, сарғая жолға көз талған,
Арулар қанша, қасірет жасын төкпеген.

Токтамас керуен, өмір дейтін жолда ұзақ,
Үзілмес үміт жетелейді алға жалғыз-ақ.
Санамызға салып кеткен таңбасын,
Жатады жылжып уақыттар, күн — ұзап.

САРБҰЛАҚ

Қақ жарып тасты
Ағады құлап Сарбұлақ.
Өмірдің көзі нәр бұлақ,
Жағанда өсті тал-құрақ.

Сарбұлақтың бойында
Дүниеге келіппін...
Қадірінді есейіп,
Ержеткенде біліппін.

Мөлдіреген тұнығын,
Шөлдегенде ішіппін.
Аптабында күндердің,
Сағынып келіп түсіппін.

Тәтті үнінді естуге
Құлағымды тосыппын.
Өзімді іздеп өзіңнен,
Көргенімше асықпын.

Иітіп жердің емешегін,
Бітірдің канат сөзіме.
Дәл өзіндей асықпын,
Сарбұлағым өзіңе.

КӨКПЕК

Көсіліп жатқан даланы,
Қойыпты АЛЛА — ұйытып.
Емес пе тірінің анасы,
Емшегін тосар иітіп.

Көкорай жусан, Көкбегі,
Көктемде көгі құлпырып
Көтерем болған мандамы,
Қонданады құтырып.

Қадірін білген баласы,
Төрінде отыр даланын.
Ашылмай жатыр қабағы
Ойланып Көкбек ананың.

СӨГЕТІ

Сөгетімен Айырлы,
Айрылып жатқан тау бөлек
Қасқа мандай сабырлы
Ақ шоқылар түр ерек.

Арқар-кұлжа, бұғысы,
Атаған елі «Бұғыты»
Ақталыпты талайдың
Бағы жанған үміті.

Жел қуалап тоңқандап
Асыға аунап ебелек
Шөбін жеген оңалар
«Шек, шек — ата, кебенек»

Жұпар исі аңқыған,
Гүліне қонар көбелек
Малдың құты аталған,
«Сөгеті» атты жер бөлек.

БАҚАЙ ТАУЫ

«Бақай» атты тау бөлек,
Сөгеті қалқан, жарылып,
Ілеге сәлем беріп тұр,
Қусырып қолын қайырып.

Қолынан түскен Бақайдың,
Ілеге жақын Қалқаны.
Төгіліп қапты дорбадан,
Құмға айналып талқаны.

Бақай батыр тым зерек
Шақшасын күміс қағып тұр,
Төрт түлігін бар Қыстық,
Шелектеп сүтін сауып тұр.

Қағып қойып шақшасын,
Суаннан насыбай алып жүр,
«Аман ба» деп Албаным
Бақай тауы бағып тұр.

АҚША БҰЛТ

Сағындырып келер жылдың көктемі,
Неткен сұлу ақша бұлттар көктегі.
Биігіне «Мыңжылқының», ұялап,
Ақ мақтадай көрінеді шөккені.

Түйдек-түйдек жөнкіп бұлт көшкені,
Артта қалды «Мыңжылқының» бөктері.
Бабамыздың көші-қоны секілді,
Биіктерге баяу барып шөккені.

ТАЛДЫБҰЛАҚ

Бұлбұлдың үні оятар таң самалын,
Үніңе қосылып мен ән саламын.
Алмабақ гүлін шашып ашылғанда
Мен сені сол арадан қарсы аламын.

Талдыбұлақ гүлге оранып түлегенде,
Жайнандап мен қасында жүрем бірге.
Бұлбұлдар тұңғыш рет ән салған түн,
Жаным-ау сен қалыпсың жүрегімде.

Аймалап сүйіп күнді гүл ашылған,
Жамылып жасыл жібек нұр шашылған.
Мен сені осы бақта жүрем тосып,
Кеудемнен өзін болып жыр тасыған.

САРЫТАУ ЖОТАЛАРЫ

Сарытау жүрсем өрлеп жоталардан,
Сай-саладан туар тау боталаған.
Алдымнан мөлдір бұлақ сылаң қағып,
Жон, Данның жота жолын арқалаған.

Сарытау жасыл қырқа төбелерім
Төбеңе шыққан сайын көп өлеңім
Қуалап бала кезде ойнап жүрдім,
«Сулысай» етегінде көбелегін.

Заманнан талай бабам қоныс тапқан,
Солардың ізін көріп етем мақтан.
Тауың да, даласы да өз атымен,
Өшірмей ұрпақтары келе жатқан.

ҚАПШАҒАЙ

(Әні бар)

Толқының тербетіліп жымиясын,
Кеудеме кернеп шаттық нұр құясын,
Жиырма бірдің көшін бастап Қапшағайым,
Шөлдерді гүлдетем деп су жиясын

Тербетіліп көл бетінде толқын ойнап,
Шомылады толқынында халқың бойлап.
Ғаламат төгіп нұрын аумағына
Жылдан-жыл Қапшағайым өстің жайнап.

Мың құлпырып түрленеді жасыл желек,
Балық аулап көтерейін мен де шелек
Суға түсіп құмыңа бөленейін,
Өзіне шақырады бұл төңерек.

МЕКТЕП

Мектеп гимінінің мәтебі

Сөзі: Алтынбек Қонаевтікі
Әні: Мүшірав Ұлан

Халықтың оқытып ұл-қызын,
Әр үйге жағып шам-жұлдызын.
Асқар тау, алыбым, мектебім,
Береді шәкіртке білімін.

Қайырмасы:

Қажымас қайратты болаттай,
Ұстаздар оқытқан түлегі.
Ағынан жарылып анамдай
Алдымнан сәтті жол тіледі.

Мектебім құшағын ашқан күн
Білімнің қайнары бастауым
Елімнің, жерімнің мақтаны,
Алдағы құзар шың аспаным.

Біздерміз отанның жүрегі
Елімнің арманы, тілегі.
Боламыз білімді азамат
Болашақ заманның тірегі.

* * *

Кешір мені,
Қателігім көп менің.
Иілсем мен,
Иілем,
Онашада сөк мені.
Айтылмаған
Менің талай сырларым
Жаным-ау, сенің,
Көкейіңе жетпеді.
Сенен қалған,
Ой тұманын көтеріп,
Мәңгі менің
Аспанымнан кетпеді
Бір серпілсем
Серпілермін өзіңнен
Бір өзіңсің
Махаббатымның көктемі.

ЕКІ ӨМІР

Түнде болар онаша,
Түнде болар тыныштық.
Түнде болар тамаша,
Түнде болар таныстық.

Әкелер түн шапағат,
Көңілдің күйін тауысып,
Бізге әкелер жаңалық,
Екі өмір қауышып.

Бір қараңғы – бір жарық,
Жатады өмір алмасып.
Үзілмес үміт жетелеп
Жатады адам жалғасып.

ТАЛҒАР ӘНІ

(әні бар)

Талғар сұлу, шың құзымен көк аспан,
Құшағыңнан түлеп әлем гүл ашқан.
Көшелерің баумен баққа бөленіп.
Бағаналар жағып шамын нұр шашқан.

Қайырмасы:

Ару қала Талғарым
Құшағында таулардың
Даланда жәннәт,
Гүл бағым.

Толқын таулар, көк қырқаны жастанған,
Өзеніннен бар өмірім басталған.
Әсем үйлер жағалауда жарасып,
Талғарымның кеудесіне гүл таққан.

Білімнің көп ордалары қаланған,
Барлық ұлттар бір туыс боп саналған.
Бірін-бірі бауырындай сағынып,
Талғарлықтар Алатаудан жаралған.

ҚАРАҒЫМ-АЙ

(әні бар)

Қарағым-ай, мөлдіреген,
Ботаның жанарындай.
Ақ жібек үлбіреген,
Ақ күміс тамағындай.

Қайырмасы:

Қарағым-ай,
Сағындым мен
Аулына іздеп
Барамын-ай.

Майысып қарақаттын,
Сен тұрсын сабағындай
Ақ балтырын, «Ақкөлдің»
Айдан ақ шабағындай.

Ырғаласың көз алдымнан,
Көк биіктің құрағындай.
Сағым болып елестейсің,
Киіктің лағындай.

Үніннен айналайын,
Талғардың бұлағындай.
Жапанда жалғыз өскен
Даланың құланындай.

ЕСІМЕ СЕН ТҮСКЕНДЕ

(Қалық әнімен)

Тербетілер көк майса жел тұрғанда,
Таудың сәні кіреді ел тұрғанда
Арып-ашып алыстан келдім іздеп,
Сүйген сәулем алдымда сен тұрғанда.

Қайырмасы:

Самалың жұпар, бұлағың балдай,
Сағындым қалқам құмарым канбай.
Өзінді іздеп, келемін аңсап,
Айсыз түнде жағылған шамдай.

Кетер сәні жайлаудың ел көшкенде
Күш сынасар жігіттер белдескенде.
Сағыныштан сарғайдым күте-күте
Қалқатайым есіме сен түскенде.

Жаңа піскен қауындай домаланған,
Күн нұрындай жанарың түнде жанған.
Өздеріндей жақсымен жүрген ойнап,
Жігіттерде жалғанда болар ма арман

ҚОС ӘЛЕМ

Жарқ-жүрк,
Күрс-күрс!..
Қабағы бұлттың түйіліп,
Суырды қылыш үйіріп,
Тасырайған жар-тасқа
Тіселді бұлт жиылып.

Жарқ-жүрк;
Күрс-күрс!..
Оңын, солын оскылап,
Қиясынан тас құлап,
Үсті-үстіне атқылап
Тасыды өзен шапқылап.

Жарқ-жүрк,
Күрс-күрс!..
Шөлдің қағы жабылып
Қарағай-талы шайынып
Емдеді жаңбыр жайылып,
Ауырудан талай айығып.

Жарқ-жүрк,
Күрс-күрс!..
Тұмсығын көкке тіреді,
Қылышын тасқа біледі.
Барады дауыл қуалап,
Жарыла жаздап жүрегі.

Жарқ-жүрк
Күрс-күрс!..
Сусаған әлем сүйсініп,
Құшағы жердің исініп.
Ырызығың өсті молығып
Жер мен аспан жолығып.

* * *

Жақсылық іздесең –
Қолың жетпес аспанға.
Жамандық қусаң –
Табаныңның астында.

Кедей жүреді,
Ақысы кетіп сараңға.
Бай жүреді,
Байлығын шашып арамға.
Түспесін ісің,
Қайырсыз туған адамға.

* * *

Жатырмын
Үлкен үйім де.
Еш нәрсені сезбеген
Балалық балғын күйімде
Ұллығы АЛЛА-ның
Құран атты білімде.
Пендесі мен АЛЛА-ның
Дейсің құры тілінде,
Бес парызын білмейсің
Ниеттің де пейілің
Құры тілмен айтасың
Отырсың шайтан үйінде
Бұл сөзімнің мәнісін,
Ақылыңмен өзің түйінде.

ҚҰЛАН ӨМІР

Даланың құланы боп жасығанмын,
Қырдың көрсем, қасқырынан шошынамын.
Құланның аты құлан, құлан болар
Үйіріне есектің қосылғанмен.

Күншілдерден мақтаншақ көңлім қалған
Жүйріктен шабан озып сағым сынған.

Мәреннен шын іздесең табылармын,
Жүйріктің аты жүйрік бағы жанған.

Келемін майда қоңыр желіспенен,
Бір ұлыңмын жүрісінен жаңылмаған.
Бағыбан-бағыбан боп аталмайды,
Жемісі алма ағаштың алынбаған.

Таудай сөздің тарыдай түйінімін,
Өмірдің берер маған сиы бір күн.
Қадірлеген елімнің ортасында
Қадірлі бір ұлың боп сиып жүрмін.

ҚЫРАН

Шарықтап кең аспанның құшағында
Құсың болып көтерілем ұшарым да.
Бөлеп нұрға аспаныңа қалықтатып,
Ал сыпырып, томағамды, тұсауын да.

Шарықтайын аспанның ашығында
Жетер ме екем қақсам қанат асуларға.
Көсіліп кең өлкемнің күрең белі,
Қаланып қырқалары жатар шыңға.

Не көремін өмірден, не білемін,
Бакытыма білдім бе не келерін.
Жетегінде өмірдің желпілдеген,
Түнлігінді көтеріп түрегелдім.

Жас қыранның білген бе, түлкі ілерін,
Жорықсыз күлген қудың күлкілерін.
Қансыраған жүрегімнің қаны мынау,
Аяимын ба қырдың қу түлкілерін.

Күлсін қулар өмірдің сыны саған,
Арналады қаһарлы жырым соған.
Көтердім жеңілін де, ауырын да,
Әділін айтар уақыт бағалаған.

ҚЫС

Ақ ұлпа қар, жерді, тауды орап алған,
Соғып боран, құтырынып салады ойран.
Ала қашып ақ қарын алай-түлей,
Балдызжан думан тойың қайда қалған.

Қарт аяз қол-аяғынды қалтыратып,
Тастады өзен-көлін жалтыратып.
Күні ертең аттанатындай сапарына
Тең-тең жүгін төбелерге қойыпты артып.

Інін бағып саршұнақ шақыратын.
Салып әнін бұлбұл жоқ отыратын.
Балдыз мұздап, ал жазын алады еске,
Төрінде отыр аяздың құтыратын.

Бүрсендеп ошақ басын жағалаған,
Балдызым отыр қысты бағалаған.
Қыс жайын, жазында ойлап алмаған соң,
Жейді опық, өткен жазын қылады арман.

* * *

Тандардың оянамын, жетегімен,
Арманым таңмен бірге көтерілген.
Адамды адамдарға жұптап қойған
Тағдырдың келем жүгін көтерумен.

Өмір керуен, жолында дала көрдім,
Далана өмір дәнін ала келдім.
Өлім емес, далана өмір себем,
Келеді күнмен бірге жана бергім.

ҚҰСТАР

Тырнаның салған әуені
Естілді үні тыраулап,
Аспанның тірі моншағы-ай!
Оралдың қайдан жер аунап.

Келеді жылдың керуені,
Жүрген жерін сағынып.
Көгілдір аспан салды әнін,
Алқасын құстан тағынып.

Құлпырып дала оянды,
Тіршілік әні шырылдап.
Көлдер мен өзен қуанды
Ұшады құсың пырылдап.

Тіршіліктің мекені,
Төсінде құсың жүр аунап,
Бақа-шаян, шегіртке,
Қуанады жыр арнап.

ҰШАҚ

Ұшақтан төмен қараймын,
Астымда бұлттар жиылып
Жарқ-жүрк етіп найзағай,
Қамшысын жатыр ширып.

Ашық аспан төрінде
Бір АЛЛА-ға сиынып.
Алматыға қонды мінеки
Үйдің дәмі бұйырып.

* * *

Әндетіп аққан бұлақтар,
Естиді үнін кұлақтар.
Күлкісіндей сұлудың
Сылдырлайды кұрақтар.

Гүлдердегі шуақтар,
Оянып таңда сыр ақтар
Өзіңмен бірге жанып тұр
Жанардағы шырақтар
Аңқылдап, жарқылдап ағылам
Әнінді, үнінді сағынам.
Сағынып ұшады шағалам,
Өзінді мен қайдан таба алам.

КҮЛКІ

Теңіздер күлер жал-жалдап,
Жағаны сүйер жалпылдап.
Далалар күлер толқындап
Бұлттар күлді будақтап.

Тұрады таулар таңғалып,
Адамдар күлер аңғарып.
Әлемге ортақ күлкіден
Еншілерін қалды алып.

Жер бетінде сусылдап,
Кұмның көрдім-күлкісін.
Өтірік күлген бұлтындап
Адамның көрдім тұлкісін.

ТЫНЫШТЫҚ

Ей, адамдар!
Шошымандар шуламандар,
Дабылынды қақпандар,
Бір-біріңе кінәсіз
Кезеніп мылтық атпандар.
Ей, адамдар!
Тілейтінім тыныштық
Тыныштықты сақтандар.
Шошымасын,
Ұйқысынан балалар,
Тартпасын қасырет
Атанып жесір аналар.
Ей, адамдар!
Өртеніп дүние,
Қирамасын қалалар.
Жайланып апат
Оранбасын далалар
Тыныштық керек,...
Тыныштық керек адамдар.

* * *

«Ұшар» алса түлкіні,
Аңшы ұстап байланар.
Жануын білсең өтпестің
Жетіле-жетіле қайралар.

Мықты деген тоқпақты,
Тоқпақтасаң кетілер.
Кешегі көрген бөлтірік,
Арлан боп ол да жетілер.

Арамнан тапқан дүниен
Қолды жуған кірмен бір.
Тақаппар көңіл қараңғы
Оттан шыққан күлмен бір.

Жалқау болса балаңыз,
Басыңа біткен сормен бір.
Жақсы болса балаңыз,
Өсірген үйде гүлмен бір.

Жоқтауға жақсы тусың
Басыңды сүйеп аймалар.
Ең жақының әйелің
Одан жақсы қайда бар.

Өсекшіге кезек келгенде,
Елден бұрын сайланар.
Жақсыға кезек бергенде
Алды-артын ойланар.

* * *

Мұртыңыздан ұзындау,
Салаланған сақал бар.
Термеленген термеден
Сөзі терең мақал бар.

Қасыңыздан көбірек,
Басыңызда шашың бар.
Қалың орман секілді,
Жасыңыз бен қартың бар.

Дүлей күштен күштірек,
Басыңызда ақыл бар.
Даналардан білуге,
Үйренуге хақың бар.

* * *

Өмір керуен өз жолында,
Жетемін деп бет алады.
Титтәй бұлақ арнасында
Дария болып кете алады.

* * *

Мен — мен деген бұл пенде,
Бір күнде солар зор кеуде.
Мықтымын деген теректе
Құлайды желмен бір күнде.

Жалғыздық жаман жат жерде,
Табылмас адам көмгенге.
Туысың жақсы әрқашан,
Жылауға келер өлгенде.

* * *

Ап жыландар тап болды,
Жолымды тосты шағам деп
Шарасыз қорқып шошыдым
Қалай аман қалам деп.
Ойлайды жылан:
— Уымды саған салам деп
Мен ойладым,
— Өмірдің дәнін себем деп.
Менімен жылан,
Өмір бойы арбасқан.
Шарадай басым шақшайып
Алатауымды қар басқан.
Келе жатыр қос өмір
Бөліспеген еншісін.
Үмітпен өмір шаң басқан.

Жамандыққа, жақсылық,
«Қашанда да ас атар».
Жаман ойлы жылан бар
Артында тұрып тас атар.

АРЛАР

Өлі құмға су тисе,
Жан бітеді тіріліп,
Аттанады бұлттар,
Арт-артынан түріліп.
Аралар ұшты
Тораңғыдан бал алып
Әлемге мынау
Келе жатыр таралып.

Нәр алған гүлден,
Жаралған жерден аралар,
Гүлден мынау,
Әкеледі бал алып
Өмірі — өзен
Ағынынан нәр алып
Кұлпырар дала,
Тұр алдымда жаңарып.

* * *

Жаман сөзге жабырқап,
Естімейтін кереңмін.
Жақсы сөзге жадырап
Жаны құмар тереңмін.

Түлей алмас сілкініп
Кесірліден жырақпын.
Қайнарын да бұлкілдеп
Шығып жатқан бұлақпын.

ҰСТАЗ

Ұстаз болу ғаламат,
Жылуы күннің көзінде.
Білімнің кілті сөзінде,
Құдырет бар өзінде.

Тау құласа қозғалмас
Сабырлық қонған өзіне.
Қисық мінез қыңырлар,
Түзелер ұстаз сөзінде.

ЖАРТАС ПЕН ТОЛҚЫН

Аңқылдап келіп сағынып,
Жағаны толқын құшады.
Қанатын қағып шағынып
Шағала биік ұшады.

Қара жартас қасқайып
Толқынға тосты кеудесін.
Толқын ару бас салып
Сүйеді тілге көнгесін.

Дегенмен толқын қылығы,
Жартасқа бірден ұнады.
Толқынның әлі құрыды
Шалқалай барып құлады.

ОРАЛУ

Бұлт екеш бұлтта,
Тау басына шөкпей ме.
Шөлдегенде ақ нарлар,
Ағынды суға келмей ме.

Жыл құстары сағынып
Келеді ұшып көлдерге.
Ел де көшіп жайлауға
Қонысын сағынып келмей ме.

Балапанын өсіріп
Үйрек-қазы жүзбей ме.
Ер басына күн туса
Үмітін жаудан үзбей ме.

Бабын тапса жабы да
Бәйгіден озып келмейме.
Күн туғанда қорқақ та
Батыр-батыр болмайма

Ел басына бақ қонды,
Азаматы сайланар.
Ел еңсесін көтеріп,
Кезің келді ойланар.

Алда жатыр көп істер
Айттырмай-ақ қолға алар.
Өнер-білім табындар
Күнің туды қозғалар.

ОЙЛАР

Ойлар ғана,
Дүниені жаңартар.
Ойлар ғана,
Ауыр-ауыр жүк артар.

Ойлар ғана,
Өмірінді ұзартар.
Ойлар ғана,
Жылататын қуантар.

Ойлар ғана,
Әкелетін жаңалық.
Ойлар ғана,
Тудыратын даналық.

Жаман ойдан,
Қалсақ кейде ауырып,
Жақсы оймен
Жүрейікші сауығып.

КӨКЕКТІҢ ӘНІ

Шегіртке түнде шырылдап
Қандырар құлақ құрышын.
Ұлиды иттер шуылдап,
Мазаны алды құрысын.

Тындайық әнін көкектің,
Көтерейік көкке, «бұлбұл» деп.
Шабысын көрген жабының
Мақтайды ауыл «дүлдүл» деп.

Тышқан алған жапалақ
Сұңқарға өзін тенеген.
Тегінде сұңқар-лашындар,
Өздерін мықты демеген.

Көкектің әнін көтеріп,
Сыншылар осал демеген.
Бұлбұлын теуіп белінен,
Көкек ұшты төбеден.

АҚЫРЗАМАН

Атқылар тасын аспанға,
Құлайды таулар шатқалға
Дүние түгел сілкініп,
Ақырзаман болады
Мұз таулар еріп жатқанда

Адамнан мейір кеткенде
Көтеріліп нәпсі өскенде,
Әділдік елден өшкенде,
Ақыр заман болады.
Шегіне солай жеткенде.

Ай, күнің көктен сөнгенде
Қара түнек төнгенде
Жер осылай өлгенде
Ақыр заман болады
Жерді суға көмгенде.

* * *

Келер күз қазан айы құтырынып,
Жапырағы түсті талдың сыпырылып.
Білінбей барады өтіп мезгілдер-ай,
Уақыт есейтеді сытырылып.

Мен осындай болдым деп, төсін қағып,
Отырасың жастықты есіңе алып.
Жактырмай істегенін өзгелердің
Бір өкініп, ал бірін ортаға алып.

Уақыт керуенінде желіктіріп,
Ойладың ба алды-артынды көріп тұрып.
Әлемді жаулап алған Шыңғыс хан да
Арманын кетті өзімен арқаланып.

Қара шашың ақ селеудей салаланып,
Бұтақ жайып өсесің дараланып.
Бойдан қуат, ойдан сезім тозған күні,
Шау тартып қалар күнің қара бағып.

БӘРІҢІЗГЕ

Бәріңізге, бәріңізге, аманатым,
Шеше жүр алдағы істің жұмбақтарын.
Жанұяңның аяла шуақтарын,
Қолыңмен жак, сөндірме шырақтарын.

Адамды осы, адамдар қартайтады.
Біледі көріп көпті аралаған.
Зор байлығың алдында бала емес пе
Келеді ана сәбиін арқалаған.

Жанұям қандай ыстық шуақ берген,
Жақсы-ақ екен, пәледен жырақ жүрген.
Құмырсақада илеуін тауып келер,
Жөн емес пе өзінді сынап көрген.

Отбасың ақшаменен өлшенбейді,
Баға жетпес байлығың ұрпақтарын,
Барлыққада, аштыққа, тарлықпағын,
Болса да, болмаса да айлықтарын.

АНАМ БӘТИГЕ

(тастағы жазу)

Қуанып анам жасарды,
Көктемнің гүлін көрдім деп,
Гүлдерінен нәр алды,
Дөнегін өзім тердім, деп.

Өткіздің ай мен жылдарды,
Өсірдің бізді аймалап.
Қолыңмен еккен ағашың
Артында қалды иран бак.

Өлім неткен ызғарлы,
Адасып қалдық кайда деп.
Иманың жолдас болса екен
Келеміз тілеп АЛЛА-деп.

Арманға пенде жетпейді,
Арманның қудың әлемін.
Мәңгілік өніп көктейді.
Өзіңнен қалған дөнегін...

(1916–1997 ж. мамыр 25).

ЕКІ АРМАН

Жанған отпен,
Қызғаныштан жаралған,
Адамдар көп жер бетінде әр алуан.
Келіспеген,
Жақсылық пен жамандық,
Екеуі де екі түрлі нәр алған.
Екеуі де бір анадан жаралған,
Екеуінде екі түрлі бар арман
Осылар-ау,
Осылар-ау, өмірден,
Бір-бірінен оза шауып таралған.

Мен айтайын,
Мен айтайын сөзімді ұқ.

Келіспеген жақсылықпен зұлымдық.
Екеуінің,
Екі түрлі сырын ұқ
Ит жығыспен келе жатыр екі адам,
Екеуінің екі түрлі мұңын ұқ.
Екеуінің екі түрлі қылығы
Екеуінің екі түрлі жолын ұқ.
Екі адам келе жатыр жолығып.

СИЛАС

Жақынынды өлгенде көміп тұрып.
Егілесің көз жасынды төгіп тұрып.
Құшағынан ажалдың құтылмайсын
Қысқа өмірін адамның көріп тұрып.

Ептеп әкеп көмеді ана жерге,
Толырақ болып қалады мына пенде.
Жиған дәулет, байлығың қалар артта,
Әкетпейсің өзінмен ала көрге.

Қалады артта мал, мүлік, жақыныңыз,
Өнегелі істеріңіз, ақылыңыз.
Екі метр ақпенен иманыңыз,
Ол дүниелік мүлкің сол жиғаныңыз.

Тірлігінде беріп өт сиыс-тағам,
Қысқа өмірде адам көп сиыспаған
Ей, адамдар! дүние қоқыс таласпағын,
Жараспайды, өлгенінде күйіс саған.

Бір-бірінді тірлікте күндемегін,
Шақырма ашу, туысқа үндемегін.
Қамшы үйіріп, әлсізді зар жылатпа
Ақысын жеп момынды жөндемегін.

Адам жақсы, адамға бауыр басқан,
Жақын жүріп, туыспен татуласқан.
Байлық іздеп өмірден қумағын бақ,
Көршің қымбат өзіңе жақындасқан.

* * *

Айтады әкем өткенін бабаларын,
Жайлауын да қыстауын, қалаларын.
Тасқа салып таңбасын, малға басып,
Қорғап өтті елін де, далаларын.

Тандап қонды бабамыз қонысына,
Бақты малын даланың сонысына.
Құс үйретіп, аң аулап, той-тойлаған
Жал мен жая, қазысы уысында.

Көшіп-қонды көктеуге даласына,
Берді үйретіп асауды баласына.
Ат үстінде түлеген ұл мен қызы,
Сөзін тындап бағынды данасына.

* * *

Ел қадірін білмеген,
Елінен бөлек шеттейді.
Жер қадірін білмеген,
Мекеніне жетпейді.

Көрсен де қанша қиындық,
Туысын жатқа сатпайды.
Асыл пышақ шынында.
Қынын теспей жатпайды.

Жаман туған ез болса,
Туған елін дағтайды
Қара ниет сұм болса
Қойнында қанжар сақтайды.

Бәрінен де сол жаман,
Адалдықтан аттайды.
Адал туған ұлыңыз
Өлгенше елін мақтайды

* * *

Мәңгілік болу сөз ғана
Жаңғырық қалар шаң басып.
Нөсерлеп өткен жаңбырдай
Жуып, шаяр жалғасып.

ЖАҚСЫ-ЖАМАН

Екі досты айырған
Ессіздіктің белгісі.
Елдестіретер екі елді
Елшіліктің үлгісі.

Жеке басын көтерген,
Мен, мендіктің белгісі.
Жарын адал сүймеген
Арсыздықтың үлгісі.

Достың малын қызғанған
Күндестіктің белгісі.
Өмірін қиып у ішкен
Арамдықтың үлгісі.

Арам баймен сараң бай.
Қайырсыздың белгісі.
Қайырлы бай, шәйірлі бай
Адалдықтың үлгісі.

Дүние бітбес тақыр кедей,
Тапшылықтың белгісі.
Батыр кедей, жомарт кедей,
Халықтың адал үлгісі.

«Артық дәулет бас жарар,
Бас жармаса тас жарар.
Дүние қоныз, жапасы бар,
Итті бақсаң опасы бар.»

ЖЕТІ ӨЗЕН

Отқа түсіп қазанында қайнап алып,
Тірелмеді табанымыз қайда барып.
Қуырдақ боп қуырылған сол ортада,
От уыстап бекерге ойнамадық.

Отқа күйіп, ауызын қарып алған,
Батырлар мен айырылдық дарындардан.
Тасың түгіл, болатты ағызатын,
Жаралыптық лаулаған жалындардан.

Сан мың рет жау алған жағамыздан
Келеді жер мұра боп бабамыздан.
Біреу өшіп, дүниеге біреу келіп,
Жағымпаздар шығыпты арамыздан.

Жеті өзенде өтті өмір араласып.
Ру, тайпа жауымен жағаласып
Көрсетейін жүректегі шын жырымды
Досыңның дұшпаны тұр амандасып.

Іле, Ертіс, Еділ, Жайық.
Орал, Аму, Сырды алайық,
Қорған бопты батыр бабам,
Даласы мен тауға лайық.

ЖЕЛТОҚСАН

Түнжырайды төніп бұлт
Алматының өзінен.
Бұршак ұрып жапырған
Айырылған жасыл көгінен.

Шошынған мынау жүректі,
Мазасыз ойлар тебеді.
Ішінде кетті көп гүлдің
Мезгілсіз солған дөнегі.

Көшені қанға бояған
Бөледі мұңға желтоқсан.
Колбин мінді тағына
Бұйрығын берді ант ұрған.

Сақтаймын қайтып сабырды,
Жүректі оты шарпыған.
Сүйемін туған халқымды,
Айналдым батыр ұлынан.

* * *

Жаңбыр жауып басылғанда,
Аспаның жайнап ашылғанда.
Шуағың болып шашылам да
Тұрар ма едім мен қасыңда.

Аунақшып өзен арнасында,
Сүмбіле-талдың жағасында
Самалың болып тербетейін,
Бітіріп тіл ағашыңа.

Құлпырып әлем түлегенде,
Мен де өзіндей күлем бірге.
Сенің жылы сөздеріңнен,
Қуат алып келем жерде.

Қараймын сұлу қарағыма,
Ай қондырыпсың қабағыңа.
Ақ торғындай үлбірейсің,
Ақ алтындай тамағыңа.

ТҮЛКІ МЕН АҢШЫ

Дүние сондай ыстықсын,—
Қырдың қызыл түлкісі.
Қақпанын құрған аңшының,
Болмайды түнде ұйқысы.
Дүние — қырдың түлкісі
Ұстатпай қашар бұлаңдап,
Үміт пен тағат тоздырып
Күндермен түнің жүр алдап.

Құрады аңшы қақпанын,
Келеді үміт жетелеп.
Ұстай алмай түлкіні,
Оралар үйіне төтелеп.

МЫҚТЫҢ ҮЙІ

Жақындап едім төбеге,
Өткеннің үні ызындар.
Жазылмас жара төбеде,
Өткеннен қалған ізі бар.

Дейсіндер «сақтың моласы»,
Жасырған жерге ғасырлар.
Молаға бірге көмген бе,
Алтын киімді асыл бар.

«Дыңның үйі» «Мықтың үйі»
Атады үйсін төбесін.
Әкеден балаға жалғасқан
Садақтың алтын жебесін.

«Мык», «сақ» тебет жазбаларында кездеседі. Қытай, монғұл казактарыда осылай атайды.

Мықтылардың мықтысын,
«Мықтың үйі», «сақ» деген
Ел аузында мықтылық,
Бізге жаман ат бекен.

ШӘЛКӨЛДЕ

Шөлкөде қызыл көде жамылғанда,
Қызғалдақтар күннің нұрын сағынған ба.
Қызғалдақ қызыл ерін құлпырып қыр,
Жігіттер қызды ауылдың жүр маңында.

Қуып шырын, көбелек пен бал арада,
Мына гүл, қызыл ерін, қыз бала ма,
Сағындырған Шөлкөденің жаздарын-ай,
Жігіт түгіл бал араң қызғана ма.

Жасыл көде жайқалып айналамда
Бала қуып көбелекті ойнаған да.
Қасиетіңнен айналдым ата жайлау
Не жетсін жас көдеңе аунағанға.

«Қара арша» қалың шырша қапталында
Сүт бұлағың жатыр таудан ақтарыла
Құшағын айқара ашып Шөлкөде тұр,
Өзенің күмбір-күмбір күйін тарта.

МАХАББАТ

О, сұлулық — патшасы әлемнің,
Махаббаттың тапқан бар ма бір емін.
Шын махаббат жазылмайтын ауыру
Сол махаббат алып келер тірі өмір.
Махаббатсыз қалай өмір басталмақ,
Өз гүлдерін махаббатпен ашқан бақ
Талай ақын, суретшілер жыр жазып,
Талай дастан махаббатпен басталмақ.

Онсыз дүние тіршілікте жоқ қызық,
Күнді-түнді махаббатпен өткізіп
Қызығына сұлулықтың тойған кім.
Арманына кетпеді ме жеткізіп.
Махаббатсыз адам өмір сүрмейді,
Махаббатсыз ай да, күн де жүрмейді.
Егіздер көп ұлы әлемді қоршаған,
Онсыз адам езу тартып күлмейді.

Өмір сұлу махаббатпен басталмақ,
Алдында тұр жайып құшақ ашқан бақ.
Өмір үшін бу белінді белдесіп
Қиындықтан тоғышарлар жасқанбақ,
Бу белінді қиындықпен күресіп.
Тұр алдында еңбегіннен гүл өсіп,
Өмір сүру адамдарша махаббат,
Махаббатпен жүре білсең ілесіп.

Махаббат деп түн құшағы ашылған,
Махаббат деп көктен жұлдыз шашылған.
Махаббаттың құдыретіне бар әлем,
Иіп басын мәңгілікке бас ұрған.

Жалт беріп өте шыққан жастығымнан,
Бұлттай аунап-көшіп барамын-ай,
Еске алып өмірімнің шырғалаңын,
Қартайдық асқабақтың сабағындай.

МИЫМ МЕНІҢ

Аққан жұлдыз аспанды тілімдейді
Аспан ояу, түн ояу көз ілмейді.
Мен осылай аспанмен үндескенде.
Миым менің өзен боп күрілдейді.

Мақпал түнде айналам күбірлейді
Күбірлесе жұлдыздар дірілдейді.
Көк торғынын жамылған сұлу аспан,
Айым менің жамбастап күлімдейді.

Ояу әлем менімен қозғалады,
Сансыз жұлдыз миымда қозданады.
Өшпеу үшін өзіңнен отын алып,
Жүрегім — пеш, жанарымда шок жанады.

Миым менің тынымсыз гүрілдейді
Өз көгінен ол дағы күн іздейді.
Жалт етіп, дүниеден сөнген күні,
Өлі өшіп, тірілерден кім іздейді.

* * *

Жер — тіршіліктің көпірі
Уақыт құмын сапырар.
Күнім айқын, түн жұмбақ
Ойланып таулар отырар.

Ойланып таулар отырар,
«Менмін» деген үні жоқ.
Өткеннің алтын көмбесін,
Жасырған жердің тілі жоқ.

Сондықтан уақыт аттаған,
Өткенің білмес шешімін.
Ойланып жұмбақ өмірге
Дәл айту қиын кесімін.

СИЛАНДАР

Арамыздан кетті сиреп талайлар,
Болсаң егер айналанды абайлар.
Бекер мынау ағарды-ғой дейсің бе,
Өткен күннің ізі қалған самайлар,
Силасандар — сила бізді ағайлар.

Ардагерлер, батыр ұрпақ дескендер
Өмірдің ауыр, тар өткелін кешкендер,
Тұсауларын талайлардың кескендер,
Бәйтеректей бойлап мықты өскендер
Тағдырынды осылар еді шешкендер.

ҚҰЛАҚТАР

Сақ құлақтар, құйма құлақ, құлақ бар,
Естіп алып, көкірегіне сыр сақтар.
Ақыл-ойды, қоздататын пайымның,
Бастаулары, сарқылмайтын бұлақтар.

Бәрімізді күлдіретін құлақтар,
Қызғаншақты тулататын құлақтар,
Құлақ бекер жаралмаған екенсің,
Құлақтарда теңдесі жоқ қуат бар.

Жақсы жанға ой салатын құлақтар,
Сүйінтетін, жылататын құлақтар.
Қызыметін құлақтардың білсеңіз,
Құлақтарда дертке шипа қуат бар.

ТАНЫСЫП ҚАЛ ЖІГІТТЕР

Бір сұлу қыз жасаныпты жиылып,
Шықты үйінен әдемі көйлек киініп.
Жаңа туған айдай қасы қиылып,
Қара шашы иығынан құйылып,

Тал шыбықтай құмырсқа бел бұралып,
Күміс күлкі, ақ жүзінен нұр алып.
Әсем жүріс сипатына қуанып,
Бір жігітнен келе жатыр гүл алып.

Қанша жігіт карап қалды сұқтанып,
Кеудесінде сөнбейтін бір шок жанып.
Қанша жігіт жете алмай жүр ділгір боп,
Көрікіне жас арудың тоқталып.

Қанша жігіт ауған есі мастанып,
Сұлулықтың қайғы дертін жастанып.
Қанша жігіт қызғаныштан өлердей,
Жас арудың күйігінен аһ ұрып.

Мұнан асқан сұлу шіркін жоқ шығар.
Жанып тұрған, жалындаған шок шығар.
Жанарынан жас арудың өртеніп
Көкірегінен күрсінгенде өт шығар.

Көрген жігіт дүниені ұмытып,
Күндей сұлу төңерегін жылытып.
Жүрісіне, сипатына ойы сай,
Алар сені, бірақ сөзбен ұйытып.

Мұнан асқан сұлу шіркін жоқ шығар,
Жанып тұрған, жалындаған шок шығар.
Болсаң егер осы аруға үміткер,
Ұялмандар танысындар жігіттер.

ТІРІЛЕР

Жоқ іздеген жолаушымыз жолдағы,
Әлемнің көп біз білмейтін жұмбағы.
Құмырсқа жүр илеуіне жүк тасып
Өмір үшін күресіп жүр ол дағы.

Жұмыр жердің бетіндегі күншілдік,
Құмырсқаның тірлігіндей тіршілік.
Жұмыр жердің біле ме олар кендігін,
Күнделікті, тіршілік пен кемшілік.

Өткізбе өмір түн көрпесін жамылып,
Тірілерді оятар таң сағынып.
Қараңғыға өзінді-өзің бөлеме,
Жүрейікші тірілерден табылып.

ҰСТА

Руданы көрікпен желдететін,
Руда тас қамырдай иленетін.
Қарапайым қазақтың «құмдандар-ай».
Қолдан жасап ұсталар үйренетін.

Домна — пеш, заводты жасамадық
Руданы жар тастан қашап алдық
Отты көрік үрледі темір балқып,
Пышағында, қылышын жасады анық.

Мың градус жанған от лебі қандай,
Төс үстінде иленді нан қамырдай.
Ып-ыстық домаланған теміріне,
Жорғалатты балғасын демін алмай.

Иледі әкеп жаныңыз сүйсінгендей,
Үстірмелеп соғады қолын сермей.
Жұмыр білек, сом балға жалаң төсте,
Оңды, солды ойнады дамыл көрмей.

ОҢАША БАҚ

Жер беті жаратылған онаша бақ,
Адамдар сүрген өмір тамашалап.
Қан төгіс,
Қырғын соғыс,
Кімге керек,
Жамандықтан тарт қолынды арашалап.

Жер үстін қаратүнек баспасын деп,
Сұм соғыс бомбаларын шашпасын көп.
Қарғыс атсын!
Соғысты қаламаймыз,
Адамның бір-бірінде болмасын кек.

Жер бетінде адамның баласы көп,
Тумаған жауыздыққа анасы тек.
Бөлмегін,
Ұлты мен,
Нәсіліме,
Хауа-атаның барлығы баласы деп.

Өмірді көру үшін тыншымаған,
Жүрегім таппай тыным ыршылаған.
Өлімнің,
сеуіп отын,
келе жатқан,
Ол халықтың дұшпаны, құрсын надан.

АЙЫМ МЕНІҢ

Айым сенсің аспанымда жарасқан,
Қараңғыда адамдар көп адасқан.
Айдан мынау айрылған түні-түнеріп,
Құлайтындай төбеке кеп көк аспан.

Жібектей жұмсақ мақпал түнді жамылып,
Жатырмын ойлап, жатырмын айым сағынып.

Байлаған жіпсіз, құдыретіңнен өте алмай,
Оралам түннен, оралам саған табынып.

Арманға айсыз жолдардан қалай жетер ем,
Алатауды айым-ау, жүкте көтерем.
Армандап жүріп, Алатауды айналып,
Армандап жүріп, іздеумен сені өтер ем.

ТІЛ ҚҰДІРЕТІ

Дүниенің түр тізгіні тілімде,
Дүниенің дүбірі толы тілімде.
Жер бетіне шығар күліп күнім де,
Сансыз жұлдыз тіл қатады түні де.

Лайлама тіл өзенің кешпесін,
Тартылмасын тіл орманын кеспесін.
Ақ сүтінен анамыздың жалғасқан
Ана тілі қазағымның өшпесін.

Өнер, ғылым тіл арқылы жетілген,
Өз тілінді қадірле деп өтінем.
Тіл емес пе жер – әлеммен жалғасқан,
Ай-күнімді нұрландырып тірі аспан.

Тіл арқылы отанымды шарлаймын,
Тіл арқылы барлық адам табысқан.
Әр адамның басы үлкен қазына,
Қазынасында түрлі-түрлі гүл ашқан.

Тіл арқылы жерді көкті өлшеймін,
Тіл арқылы жақсыны да, жаманды да
теңшеймін.

Тіл дегенің Атлантика теңізі,
Өз тіліне анасындай сенсе кім.

ДИҚАНБАЙ

Жыртылып қар, ақ тоны дала-дала,
Толып суға, күргіреп сай мен сала.
Жарқылдатып қылышын сілтеп бұлт
Оятты тірі жанды айғай сала.

Сүйіншілеп Көктем атты келін туып,
Қалжасын берді жаңбыр үйіп-төгіп.
Жасыл торғын көрпесін жамылып қыр
Құлпырып ой мен үстірт өңі кіріп.

Жайып салып көк сырмақ, бетегесін,
Тобылғы, ырғай төсеген күнге төсін,
Төсін сипап даланы арулаған,
Диқаншылар кіндігін ел кесетін.

Кірді көктем үйінің есігі кең,
Көгеріп көктетіп жүр бесігімен,
Әдилеп Диқанбайдың қызығын бер,
Молайтіп төгілген тер несібімен.

Кенелер молшылыққа енбегімен,
Адам жерге, жер адамға бергенімен,
Күн жылып жанға жайлы жадырайды,
Көз тартып құлпырып жер өрнегімен.

ТҮН СЫРЫ

Карауытып көрінді түндегі бел,
Шешініп көрпесінде жататын ел.
Күзгі жаңбыр себелеп тұрып алды-ау,
Үйді-үйдің алдынан ағылды сел.

Сүйіспеншілік оятып жүрегімді,
Аймалайды жүзімді түнгі самал,
Алынбайтын бұл неткен берік қамал,
Ойластырып қыздағы шығыпты амал.

Екеуміз екі арман, екі қиял,
Ләззәтінен түнгі кеш тататын бал.
Қолтықтасып келеміз арман қуып,
Сыртындамыз ауылдан асатын жал.

Арманымсың, жаным-ау, ерке гүлім,
Ақ жаңбырға шомылып еркеледім.
Әнің сұлу сызылып аққулардан,
Тербетілген толқыны көлге қондым.

Сен тұрғанда қасымда жаурамадым,
Аққуымды келеді аулап алғым.
Осы түнім мен үшін бақыт болар,
Осы ауылдан, сені мен тандап алдым.

ЕРТЕ ОЯНАМ

Ерте оянып гүлің боп ашыламын,
Жанады күн нұрымен шам-шырағым.
Мен тұрдым күн нұрымен араласып,
Суыса бірге суып басыламын.

Өзіңмен түнге бірге аттанамын,
Түнің де жұлдызың боп шашырадым.
Аспанның қазанында бірге қайнап
Үніне үнін қосып тасыр әнім.

Күн мен Жердің жаралған тірісімін,
Бірге оянып алам қуат ырысын мен.
Дөңгелеп жермен бірге аунап келем
Баяғы өгіз-аяң жүрісіммен.

* * *

Адамдармен кездесіп достасамын,
Өздерімен күн сайын қоштасамын.
Абайсызда өмірден қателесіп,
Кездерім бар шалынып, шок басатын.

Ағынымен жылдардың ақтарылам,
Сарыарқада жүйіткіп шапқан құлан.

Ешнәрсе болмағандай жатқан далам,
Ыстығымен суығын тартқан балаң.

Қалсам жалғыз иен даланда жетімсіре
Елсіз өскен күндерім кімге керек.
Қызығым, байлығым да елім сендер,
Бар-жоғым білінбейтін ұлы дүрмек?

КЕРЕКСІҢ

Көгілдір көктен төгілген,
Өзің бе күннің сәулсі.
Жаным-ау, жүрші қасымда
Жанымның жарқын еркесі.

Өріктей гүлдеп ашылған,
Сөзіңнің шырын дәмесі.
Саянда тұрып салқындап,
Көз тартып піскен мәуесі.

Мойныма талай асылған,
Қос бұрым, білек, алқасы.
Шын сүйген мені Асылжан,
Қосылған өмір жалғасы.

Маржандай тісің тізіліп
Береді шуақ күлкісі.
Жаным-ау, жүрші қасымда,
Керек-ау, сендей бір кісі.

* * *

Жайқалған талдардай,
Арулар сен едің.
Самал боп жүректің,
Гүлдерін тербедің.
Гүлдерге келеді,
Өзінді бөлегім.

Гүлдерден мен сені,
Іздеумен келемін.
Бағымсың жайқалған,
Алдымнан ашылған.
Жоқоттай жалтылдап,
Өзіңсің асыл жан.

ӨМІР НАЗЫ

Қалай ғана жүрегім сағынбайды,
Жаны көктем, мінезі жаз, бауырларды.
Әр жыл сайын, сағынып келем іздеп,
Көремін ақ жібектей аруларды.

Сағындым жерім-елім өздерінді.
Өткізген ойға бөлеп күндерімді.
Бір сендерсіз көргенім түнек болар,
Тіршілікте жүрмін, құрып өрмегімді.

Келген соң дүниеден бекер өтпей,
Өзімдік жасайыншы өрнегімді.
Ақтарылып жыр-қазынасын жүрегімнен,
Ала бер керегіңе бергенімді.

Көріп көпті, аз жасап тергенімді,
Қанағат ете алмадым бергенінді.
Арман қуып келемін тұлпар оймен,
Сол арман тастамады шөлге кімді.

Уақыт аяқтатар өлгенімді,
Көремін сол жоқпененен көмгенінді.
Баянсыз мына дүние мойындатар,
Бір күнгі, тәтті өмірден жеңгенінді.

Өмір-өлім, ортасы бал мен азап,
Жылап келдім, өмірден жылап өтер.
Аз болса да өмірім өтпесін бос,
Еңбек етіп Алтынбек күрек көтер.

КЕШКІ ӘУЕН

Шырылдауық шегіртке,
Әніне салып жатады,
Төңерегім күмілжіп,
Тереңге ойым батады.
Табиғат түнде ән тындап,
Жағада талы салқындап,
Ұшады үйрек жалпылдап
Бақалар сазда барқылдап,
Көрінбес түнге шақырым
Алыстан жұлдыз жарқылдап.
Оятар таңғы әтештер
Алады күтіп қарқылдап.

* * *

Уақыт өткен сайын ірленем,
Бос өтпеген мағаналы күнім менің,
Өзіммен күнде-түнде сырласамын,
Өлең болды уысыма ілінгенің.

Түнде тұрған кезім көп көз ілмеген,
Уақыттан кешігем деп жүгірумен.
Ай да, күн де ізімен барады өтіп,
Жермен бірге келемін дөңгелеумен.

Әр сағат, әр бір күнім қымбат маған,
Істесем несібесінен құрғалтпаған.
Жанұямның келешегін қойдым алға
Жөн көрем уақытты жоғалтпаған.

Тұрамын жер ананың бесігінен,
Алтыннан қымбат аттадым есігінен.
Қарыздармын жанұям, туған елге
Көтерер көкке мені төсіменен.

* * *

Бетіме әжім кірген бе,
Даланың салып өрнегін.
Немере сүйдім, шөбере
Төріме менің төрлегін.

Өнер, ғылым қудым мен,
Байлады жоқтық тұзағы.
Бүгін-ертең деуменен,
Жылыстап күнім ұзады.

Намысым бойды қамшылап,
Қатарынан кұрбы қалам ба
Жанұямды бағам деп
Түседі ісім адамға

Барасың айым жантайып,
Сүрінте көрме мұзыңа,
Абайласам алдым жар,
Қараймын артқы кұзыма.

Қуаныш пен қорқыныш,
Екеуі ортақ адамға
Түсіре көрме ісімді
«Барды жоқ» дейтін жаманға.

Дүние үшін дос болып,
Санама досты қасыңа.
Құмырсқа тірлік өмірді,
Білерсің түссе басыңа.

Абайласам өзімді,
Ақ қырау басқан шашыма.
Төңірегімде танысым
Келеді жақын қасыма.

Шамам келсе силаймын,
Жақсының жүрем қасында.
Қалдыра көрме көңілін,
Болса да дұшпан қасыңа.

АЛТЫН ЗАҢ

Жаксыда жаттық болмайды.
Халқының жүрсе бағы боп.
Тәкәпарға ем қонбайды,
Өзінен басқа жауы көп.

Келеді өсіп жас қауым.
Қуанышымда уайым жоқ.
Талансам кейде итіне
Өкінер оған жайым жоқ.

Гүлденеді бұл қоғам,
Сөзімде шындық айып жоқ.
Алынар талай асулар,
Жалған сөздің дәмі жоқ.

Жаксының жүрсең қасында
Соңынан түсер жауы көп
Өсек-аяң қашанда,
Бақтың соры дауы боп.

Алтын заңым көк туым,
Желбірейді таңым боп.
Күншілдердің алдында,
Сүйенер мықты тауы жоқ.

1995 ж. май 24

* * *

Тасты жарып су шығады,
Ойды жарып сөз шығады.
Түнді жарып күн шығады
Қауызын жарып гүл шығады.

«Артық дәулет бас жарады,
Бас жармаса тас жарады.»
Тыңдамасаң сөз өледі
Көрместің көзі өледі
Өтірікші адам күнде өледі
Шыншыл адам бір өледі.

БИКПІН

Өскен жерім, туған елім,
Құшағында өсіппін.
Көк майсанда мен аунап
Аяғымды шешіппін.
Топырағынды, тасынды
Аймалаппын, сүйіппін.

Өзіңнен тапқан сүйіктім,
Сүйіктімді сүйіппін.
Төбеге шықтым биіктің
Төбем көкке тиіпсің
Сондықтан да мен бүгін
Шың басында биікпін.

* * *

Гүлдемесе кезінде,
Сабақта гүлі қурайды.
Ұмытпаған тегінде
Тектіні жақтар құдайы.

Күннің өзі әлемнен,
Түнге қарай құлайды.
Махаббатын сүймеген
Өмір бойы жылайды.

ҚҰДІРЕТ БАР ТАМШЫДА

Тамшылардың құдыретін білмейміз,
Тамшыларсыз ойнап-күліп жүрмейміз.
Қайғырғанда көзден жас боп тамшылар.
Қабырғасы бұлттың тамшылардан сөгілер.

Тамшылардан — адам болып жаралдық.
Тамшылардан — теңіз болып құралдық.
Тамшылардан — тіршілік өмір таба алдық.
Тамшылардан — ләззәт алдық, нәр алдық.

Тамшылардан — бастау алар, бұлақ та
Тамшылардан — сөз туады құлаққа.
Тамшыларда — тіршіліктің кіліті,
Тамшыларда — жер мен адам үміті

АҒАРЫПТЫ САМАЙЫМ

Менің неге ағарды екен самайым,
Білесің бе, айналайын ағайын.
Өткен күннің мандайымда ізі тұр
Өткізіппін тіршіліктің талайын.

Менің неге ағарды екен самайым,
Ұлы тауға, ақбас шыңға қараймын.
Сол таулардан құлап аққан бұлақпын,
Құшағыңнан мен де бақыт табайын.

Айналайын, айтындаршы ағайын,
Ұқсай ма екен Алатауға самайым.
Менің биік арманымсың Алатау
Биігіңнен жұлдыз болып жанайын.

Ұқсаймын ба, Алатауға самайым,
Сенің өшпес мәңгі отынды жағайын
Арманымның ақ сұңқарын ұшырған,
Шындарыңнан қанатымды қағайын.

1967 ж. Кеген.

МАҚТАНБА

Мықтымын деп қыз алдында мақтанба.
Сөйле сөздің жүйесін тауып сақтан да.
Қыз болып гүлдеп, қуантып көр солардай,
Қыз болып бергін дәнегінді ақтар да.

Бәрің қыздан жаралдыңдар нәр алып,
Жүресіндер өз жөніңмен таралып,
Мықтылардың мықтылары қыздар-ай,
Мықтылардан шыққандардың бәрі алып.

Кетеміз-ау, кейде қызды ұмытып,
Ызғарынмен қыс келетін суытып.
Қандай құдырет өздерінде қуат бар,
Сол аязды алар қыздар жылытып.

«Мықтымын», деп қыз алдында мақтанба,
Басына бір күн туылған шақтарда
Нағыз сенің қолтығыннан сүйейді ол,
Қызды отырғыз биіктерге ап барда.

Даналар мен шешендер де, көсем де,
Мықтылардың мықтылары десең де.
Қыз алдында аласарып кетеді.
Қыз емес пе сені тапқан шешен де.

1998. Талдыбұлақ.

ӘТТЕГЕН-АЙ

Әттеген-ай!..
Әттеген-ай,— деп келем.
Шапалақты,
Абайсызда жеп келем
Сүрінетін,
Жығылатын жерім көп
Кейде мұздап,
Кейде менің от денем.
Өтпестерді
Өткізем деп жаныдым
Осы жолда,
Дос пен қасты таныдым.
Ақ дегенім,
Қара болып шыққанда
Талай рет сан ұрдым.
Сеннен өмір,
Ақ-қараны таныдым.

Әттеген-ай!..
Әттеген-ай,— деп келем
Шапалақты,
Абайсызда жеп келем.
Өмірдің қиын өткелі,
Абайлап бас!.. деп келем.

ҚҰС БОЛЫП

Құс болып ұшады, ұшады,
Жетелеп тәтті ойдың құшағы.
Өзіннен айналып кете алмай,
Өскен жердің бел-белесі тосады.

Сен едің аққұсым аңсаған,
Күндей жылып шуақ нұрын шашылған.
Айым боп көліме қосылған
Табылып жүрші сен қасымнан.

Көңілім дариядай шалқисын,
Тербеліп аққуым қалқисын.
Айым-ау, билеп тербеліп,
Маужырап құшағымда балқисын.

Сырласып көңілдің нәздарын,
Оралмас өмірдің жаздарын.
Ұзатып көңілден біз жүрміз,
Жылдардың аққу мен қаздарын.

ЕГІЗДЕР

Аспан, теңіз жаратылған егіздер.
Екеуін де көрген адам теңіздер.
Екі егіздің перзентімін, ұлымын,
Екі егізден іздейтіндер мені іздер.

Көк теңіздің айдынында жүрем бір,
Аспан ашық, жұлдыз жайнап кілең нұр.

Шексіз аспан, шексіз теңіз төрінен,
Мың ойланып, мың толғанып төгем жыр.

Қарсы алады өркеш-өркеш толқындар,
Жүрегімде жанып жатқан өртім бар.
Неге үнсіз тіл қатпайсың тірі әлем,
Мені күткен ұлы жерде халқым бар.

Айдынымда шексіздік пен кендік бар,
Кендігімде арман қуған өрлік бар.
Өрлігіңнен кеткен дарып кеудемді.
Қайсарлық пен ақындық бар, ерлік бар.

Жер мен аспан жаратылған егіздер.
Егіздердің беті толған көп іздер,
Екі теңіз жол ашып тұр өмірге,
Іздегендер егіздерден мені іздер.

САҒЫНЫШ

Үміті жан анамның үзілмеген.
Болаттай мықтылықпен, төзімменен,
Елу жыл сағынышпен сорлы анамның,
Күні де, түні де өтті көз ілмеген.

Суық ой, сағынышын аңыратқан,
Бейбіт күн келер ме деп жамырасқан.
Бауырым шетте қалған көре алмаған,
Жылаумен болды соқыр сағыныштан.

Жан анам ойлап кетсе шошынады,
Көзінен қанды жасы жосылады.
Көп жылдар аңсап өткен бауырымен,
Табысып қай заманда қосылады?..
Кетпейді көкірегінен бұл сұрағы.

БОЙЖЕТКЕН

Бір сұлуға қол артсам,
Бір сұлуға ой кеткен.
Алтын-күміс секілді,
Жарқырайды бойжеткен.

Көлеңкесі сұлудың,
Қасыма менің құлаған.
Ақ алтындай сылдырлап
Күлкісі балдай ұнаған.

Тап дегендей ойымды,
Іздеймін сенен гүл бағын.
Кіршіксіз мөлдір жанарың
Ұсынар көңіл жұмбағын.

Мына сөздің қызығын,
Үйленіп бір күн тынармын.
Жібектей жұмсақ мінезі
Өзіңмен тарқар құмарым.

БОЗТОРҒАЙ

Қарсы алды қысты бозторғай,
Бүрсендеп жазын сағынып.
Боз ала танда, боз қырау
Ағаштар алған жамылып.

Жем таба алмай жалқаулар,
Ұшып қонды кезектеп.
Аулада жүр, аңқаулар,
Қоксыққа қонды секектеп.

Өткізе алмай жүр қысты,
Қуысқа кірді бүрсектеп.
Шырылдап ұшты бозторғай,
Аман-сау жазды көрсек деп.

ТІЛЕК

Солмасын гүлдер,
Сарқылмасын бұлақтар.
Сөнбесін көздер,
Қурамасын құрақтар.
Жарқырап жансын
Көктегі күміс шырақтар.
Қайырлы жанда
Жылылық бар, қуат бар,
Екі аяғым жол бастайтын,
Шапқылайды құр аттай.

Қалдыра көрме
Қатардан қалып ұялтпай,
Иманды жанда
Адалдық бар, ұят бар.
Жай дастарқан
Достарыңа сый атқар,
Жылы сөзді тыңдайтын
Көбейе берсін қонақтар.

ПЕРІШТЕ

О, періштем,
Жүрегімді арнап алып ұштым,
Сағынып күнде, сені тостым,
Жүрегімнің жалынын сөндірмеші,
Жалыныңмен,
Жалынымды бірге қосқын.

Түсін мені,
Түсінбе жүрегімді,
Көріп жүрсін, өмірде тірі өнімді,
Мазалама
Орынсыз жазалама
Арнап қойдым өзіңе жүрегімді,
Ақынның сезімі гүл, өмірі өлен.

Жолдары,
Жатыр алда белең-белең,
Ағынан ақтарылып тұр алдында
Қара таста,
Еріп түсер бір өзінен.
Кездесетін кезің еді мына бақтан
Сен емес пең,
Мөлдір бұлақ құлап аққан,
Зарығып жолын тостым биіктердің
Бола көрме,
Көз жасым жылап жатқан,

О, менің жәбірлеушім
Менің мықтым.
Қапасында мен сенің болдым тұтқын,
Өзінді де, мені де азаптаған,
Сол қапастың кілтін өзің тапқын.
Тәкаппар
Болып жаным асқақтама
Құзыма
Биігіннен тас құлатпа
Жанартау боп құздардан атылармын
Мен алдыңнан гүл бағың боп ашылармын
Нұрға бөлеп,
Шуағынан шашырап күн,
Махаббаттың құдыретіне мына тірлік
Қусырып қол.
Алдында бас ұрар мың.
Тіршіліктің махаббат патшасы,
Байлығын да, тірлігін, жасырап кім,
Жүректің,
Әміріне жүрмейді өкім
Бірде түн,
Бірде күн боп қосылармын,
Жазаласан
Жазала жәбірлеушім,
Өзім жайлы,
Періштем осылар шын.

ЖЕР МЕН АДАМ

О, менің
Алтын бесік жер анам,
Бесігінде тербетілген мен балаң
Өзің болып.
Өзіңмен бірге айналам,
Төсінде жатып,
Көкке қарап ойланам.
Көз алдымда,
Береке-байлық кең далам
Байлығыңды
Ағыл, тегіл бер маған.

О, менің,
Арқалы жазық, кең далам
Далаң болып,
Менде өзіндей толғанам.
Көргің келсе,
Ниетімді даладай
Ауылыма,
Қонақ болып кел маған.
Жоқты тауып
Мен берейін ағайын,
Сол жоғыңды
Берер тауып — жер саған.

О, менің,
Асыраушы анашым,
Жер төсінен,
Оятар тірі баласын,
Жер — анадан,
Тіршілігін арқалап
Алды-алдына,
Жолыңды таусып барасың.
Алуан түрлі
Сәнді сарай саласын
Жер — ана,

Құшақтап тұр баласың.
Жер-ана,
Тербете берсін бесігін,
Тірілер үшін,
Ашып қойды есігін.
Еңбек ет те,
Теріп жей бер несібін.

ГҮЛДІҢ СЫРЫ

Пай-пай! дүние келе жатыр күн шығып,
Қырдың қызыл, қызғалдағы-ай құлпырып.
Таңғы самал, төкті нұрын гүлдерге,
Гүлден шіркін жатады екен гүл туып.

Құлпырып гүл, жас қауызын ашқанда,
Сағынып кеп сорады ара балын да.
Төттілігін дүниенің іздеген,
Аралар біз – көктемгі мезгіл шағында.

Әлем мынау үнсіз тұрып тіл қатқан,
Құлпырып гүл, қайғы-мұнды жұбатқан.
Қызғалдақтың қасиетін білдік пе,
Адамдар-ай, гүлдерді ғана ұнатқан.

Гүлдер мынау аз өмірді сүргенмен,
Жалғастырар өз өмірін гүлдермен.
Алмастырып түнді-күнге жатады,
Жалғастырып келеді гүлдер күндермен.

Мезгілінен гүлді бұрын үзгенмен,
Сүйген қызын, қуантады гүлдермен.
Осы гүлдің бір керемет сыры сол,
Сырын гүлдің үзіп жүрміз білгеннен.

* * *

Үлбіреген жібектей,
Бұрымынды сағындым.
Кекілін кескен құлындай
Тұлымынды сағындым.

Домаланған «Ай бақтай»,
Анарынды сағындым.
Тұрапаты жорғадай
Жүрісінді сағындым.

Мақпал түнде оятқан,
Қылығынды сағындым.
Өзіңменен қыдырған
Күндерімді сағындым.

Түнде жанған шырақтай,
Жанарынды сағындым.
Алаулап атқан тандардай
Күлкінді жаным сағындым.

ГҮЛДІ ҮЗБЕ

Қарандаршы гүлге бір,
Үзілген кезде.
Қасиет қалмас гүлде бұл.
Білесің бе,
Өсетінін қарда гүл.
Сұра гүлді
Ақ қар басқан таудан біл.
Білгің келсе,
Өсетінін суда гүл
Қамыс басқан көлден біл.
Білеме пенде
Өсетінін құмда гүл,
Білгің келсе
Көктемде іздеп құмнан біл.

Гүлдің де сендей жаны бар.
Силасан егер ананды,
Кеудесінде оның дәні бар,
Үзбендер гүлді, үзбендер,
Өніп-өсер уағы бар.

* * *

Мазасыз ойым жетелеп,
Жүрегімнен жыр ақтар.
Жапырағы желмен сылдырлап,
Қоңырау үнді шуақтар.

Әндетіп аққан бұлақтар.,
Жағанда жасыл құрақтар,
Түн көрпесін төсейді,
Түнде жанған шырақтар.

* * *

Шешенді силап тілін біл,
Көсемді силап жөнін біл.
Батырды силап қолын біл
Палуанды силап күшін біл.

Шеберді силап ісін біл
Тәуіпті силап емін біл.
Бақсыны силап жынын біл.
Жақсыны силап шынын біл.

ІЗДЕЙСІҢ

Нұрыңа сенің бөленем,
Мені жаным кім дейсің.
Шырағын жаққан күндейсің
Қасымда жүріп гүлдейсің

Ойланып бәрін түзейсің
Күндерден үміт үзбейсің

Оралып жұмсақ түндерден
Жаным-ау кімді іздейсің?..

Телегей теңіз, көлдейсің,
Көгеріп сен де гүлдейсің.
Алдымда жүрші ақ сәулем,
Қасында жүрсем білмейсің.

ҚАЙНАР

Көгілдір аспан, көк көрпе,
Күмістен моншақ тағынған.
Сапарымды жолғап өзіне,
Керуенім шықты ағылған.

Жанарлар қанша қадалған.
Ғарышқа шықсам керуенмен.
Жолымды жалғап келем мен,
Жалғастырам ізін өлеңмен.

Төбемнен, аспан төнгенмен,
Өнердің жақсам шырағын.
Жұлдыздар көктен сөңгенмен,
Келемін мініп пырағын.

Шымырлап жатқан көк қайнар,
Арманым көкке жалғасқан.
Кеудемді кернеп көп ойлар,
Жұлдыздарға жол ашқан.

Армандап, шөлдеп, жұлқынған,
Жүректен жырым тіл қатқан.
Түндерде мені оятып,
Шақырар көкке сырлы аспан.

Осынау, жұмбақ өмірдің
Өлімен тірі аңсаған.
Қып-қысқа менің өмірім,
Іздеумен келем жаннатын.

* * *

Сайраған бұлбұлым,
Ояндым үніңнен.
Жұлдызым жарқырап
Көрінші түнімнен.
Шаттығың кернеген,
Көкте әнің тербеген.
Өзіңсің аруым.
Жүректе сөнбеген.
Шуағы шашылған
Гүл бағым ашылған.
Ақ үміт ардағым
Сен едің асыл жан.

* * *

Қиналмай жаным өмірден,
Қалайша шалқып тасырмын.
Тұңғыық терең тылысымнан,
Іздеймін ойдың асылын.

Бір кісідей жетерлік,
Өмірдің тарттым азабын.
Сүйектен сөзі өтерлік
Көтердім қудың мазағын.

Қорлағанмен шындықтың,
Тізгінін қолдан бермедім.
Қулық пенен сұмдықтың
Жолына түсіп ермедім.

Мен, алдында халқымның
Келмейді бұғып жасығым
Өтірік сөйлеп есіріп,
Керегі не босқа тасудың.

* * *

Қызыл ерін көп гүлдер,
Даланың ерні боянды.
Гүлдер, гүлдер көк гүлдер
Бұлбұлдың үнінен оянды.

Қырға шығып гүл үзіп,
Самалын қырдың жұттым мен.
Сағына жүріп сырласып,
Өсіріп гүлін күттім мен

Сұлулық пен нәзіктік
Бойыңа бекер бітпеген,
Қасиет бар гүлдерде,
Қыз бен жігіт күтпеген.

* * *

Бұлақтың сәні — жалбыз.
Сортаңның сәні — андыз.
Түннің көркі — жұлдыз.
Қыранды өлтіретін күз.
Елді өсіретін — қыз.
«Судың ұйыттын жері — мұз».
Астың дәмі — тұз.
Елді бүлдіретін — жүз.

ҚАЗАҚ ТІЛІ

Ана тілім сүтімен енді анамның,
Бойымда қуат, тәтті-ғой тілі балаңның.
Алғашқы тілім аналап жүріп, аталап,
Кірпіш болып санама мықтап қаландың.

Шексіздігің көгілдір аспан көгісің,
Туған өлкем, тіліммен менің егізсің.
Мектебім менің тірлігімсің тілімсің
Елім, жерім, Отанымның өзісің.

Қазақстан деп сөйленді дала менен тауым да
Өзен-көл, жасыл орман, бағым да.
Қайта түлеп, келеді гүлдеп тіліміз,
Тұрды талай, долы құйын, дауылға.

Құдыретін тіліміздің жүдеткен,
Кемсітетін мәңгүрттердің күні өткен.
Мың өліп, мың тірілді сақ бабам
Сақтап тілін, әдеп-салтын түлеткен.

Өгей елдің ұл-қыздары емеспін,
Шұбарлап тілді қатарында жүрмеспін.
Жаһандасудың сойылын соғып мен алда
Мен олардың мәңгүрттігіне ермеспін.

Тілім менін, елім-жерім, аспаным,
Тілінен биік тұрады тілім басқаның.
Тағдырым, болашағым тілім де,
Тіршіліктің саханасын тіл арқылы басқардым.

Тілім өлсе, мен де бірге өлгенім,
Тілсіз, қалай кең әлемде жүрмегім.
Тірлік жасап дүниені өзгертіп,
Тіл арқылы, ойын-сауық көргенім.

Тілім менің тіршіліктің өзені,
Дария-мұхит, ақыл-ойдың өзегі.
Тіл арқылы Отанымды түлетіп,
Тіл арқылы алынар асу кезені.

ЖАҢА ЖЫЛ

Науырыз айы жаңа жыл аталады,
Қуанышқа бөленіп жер торабы.
Оятып ұйқыңыздан алар сілкіп,
Шартылдап назағайдың шапалағы.

Құшағында даланың өседі гүл,
Босанып көктем ана бесігі бұл.

Арқалаған ақша бұлт ақ жаңбырын,
Көл-көсір, мол рызық шашады жыл.

Шат-шадыман аң-құсы, далада жаз,
Бойын жазып, қарттар мен бала да мәз.
Сап түзеген қиқулап көк жиегін,
Өзен-көлін сағынып келіпті қаз.

Дала түлеп, жан біткен тал-ағашы,
Сүйіп гүлін қуанып жүр бал арасы.
Ағаш бүрлеп, мал төлдеп, күркіреп күн,
Сай-саладан толыпты су арнасы.

Танымастай жер әлем өзгереді,
Тірі жанның қимылын көз көреді.
Жиып-теріп алатын келді қызыр,
Көретін байлық ырыс тұр кезегі.

БИ

Екі қол, екі аяғың құл емес пе,
Тұтасқан тұла бойың үй емес пе
Өмірдің сізбен бізге берген сыйы,
Ақыл ойды басқаратын ми емес пе.

Төбе би басындағы осы мимен,
Ойланып кем-кетікті тауып жидық,
Өзіне-өз билігі жете алмаған.
Қызығын көре алмайды осы Бидің.

Бір АЛЛА үйіп-төгіп берген басқа,
Тізгінін ұстатыпты кәрі жасқа.
Өмірде өз жолыңды тауып жүр деп
Ақыл, көз берді билік адаспасқа.

БАҚЫТ ПЕН АЗАП

Ғажайып тіршіліктің сыры жұмбақ
Жасарар етсең еңбек гүлденіп бақ.
Оянам сүйіп күннің шұғыласын,
Жаныма төгіп нұрын шашар шуақ.

Адамның күні адаммен жалғасатын,
Тұр тіршілік алыс-беріс алмасатын.
Күн көсем, айың мырза айналып жүр,
Тәкаппар пенде екеміз жер басатын.

Қайнадым тірілердің қазанымен,
Қуырдақ болып пісіп барамын мен.
Ауырын, жеңілін де көріп келем,
Өмірдің тұр бақыты азабымен.

Бар мен жоқтық келеді жағаласып
Бірде қыс, бірде жазы араны ашып.
Өмір өзен, ағынынан көргенім бар,
Бірде ортайып, ал бір де жүрем тасып.

СЫЙМАЙ ЖҮРЕМ

Үйге сыймай кей-кейде дала кездім,
Сол далада өтіпті бала кезім.
Көңіл аспан, ой теңіз толқынында
Тербетіліп жел қайықта қала бердім.

Өмірдің айдыны кең толқыны асау,
Толқындарға құрылықтар болды тұсау,
Көкте толқын, жерде толқын, мен де толқын,
Толқындардан, бұл өмір тұрғызды тау.

Атқылап ақ бұлағы емшегінен,
Құлындап толқын таулар кісінеген.
Желісінен ағытылған құлын-тайлар,
Таралып дала төсін исіндірген.

* * *

Бірін-бірі сөзіменен суғарған,
Халық деген ұлы орман.
Уақыттар өте келе қуарған,
Дөнегімен өніп-өсіп жаңарған.

ЕҢБЕК ЕТ

Ұмтылып істесеңіз адал еңбек
Байлығың, бақытың да қолға келмек.
Талапсыз жан талпынбаса оңалмайды,
Жалқаудың тіршілігін абайласақ.

Ақ білектің күшімен тау қопарсақ,
Өмірдің жеңілі де, ауыры ортақ.
Көз қорқақ, қолың батыр қолыңменен,
Бірде жоқтық, ал бір де ұстайсың бақ.

Еңбекпен төгіп терін тапса малын,
Өз қолымен жанұяға жақса шамын.
Қадірлі қара басың хан емес пе,
Жалқауды еңбекке үйрет тап та амалын.

Көз салма көрінгенге бүрселендеп,
Еңбексіз өткен түнің болар түнек.
Ет еңбек өзіңе-өзің сенім артып,
Қызығын, байлығын да қолмен терсек.

Төрт мүшесі сау адам тау емес пе,
Қол, аяғың, жеміс-жидек, бау емес пе
Тау қопарып, тас жарып, бақ өсіріп,
Өмір үшін тайсалмай тұр күресте.

ШЫНЫҢДЫ АЙТ

Адамдар бірін, бірі ұнатады,
Қуантады, өмірде жылатады
Бәріне ортақ ауыры, жеңілі де,
Бірін мақтап, бірін даттап сын артады.

Көрем жерден биікті, ала саны,
Байлық қуып, мансап үшін таласады.
Теңеспейтін таразының теңсізі бұл,
Күнің батып, шығыстан таң атады.

Күн мен айың, білінбей алмасады,
Басындағы қара шашты қар басады.
Тозбайтын дүниеде бар ма тірлік,
Бірде қыс, бірде жаз кеп жарасады.

Ұрпағымен адамдар жалғанады,
Байлық, бақыт қуам деп алданады.
Өткен күннің кешегі кемістерін,
Толтырам деп тыпырлап камданады.

Болсаң жалқау, дертінді мендетеді,
Жел сөзімен әлемді тербетеді.
Биіктегі алмаға қолың бармай,
Бармай тұрып арманың шөлдетеді,

Сокса жел, алма бақты тербетеді,
Сол бақтан кәрі менен жас та өтеді
Жемісін осы жылдың теріп тұрып,
АЛЛА-ны есіңе алсаң нең кетеді.

* * *

Жаман адам бола алмас ел тірегі,
«Қой бақпаған қуалап өлтіреді».
Жоқтан бар ғып құраған мықтылар-ай,
Үзілгенді орнына келтіреді.

Көсемнің аты көсем бола алады.
Еңбегін Нұрсұлтанның бағалады,
Халқының жүрегінен жылу іздеп,
Жүретін ұмытпаймыз ағаларды.

* * *

Жерсіз, күнсіз кең әлем болар қаран,
Күнің болып, құшағында күйіп, жанам.
Сағынышым өзін боп ақтарылып,
Жүрегімнен ақты өзен тарам-тарам.

Кең әлем елсіз, жерсіз тарыласың,
Қарттарым-ай, ақтаратын қазынасын.
Көтерем көңілімді кеңесіңнен,
Сауығып ой мен дерттен арыламын.

* * *

Қайнап келем ұлы көптің қазанында,
Бейнеті мол аралас азабы да.
Жүрегім қырық шокпыт, жамау-жамау.
Шақырама «Барсакелмес» аралына.

Тұр күтіп алыс емес жақын маған,
Қонағымын бұл өмірдің шақырмаған.
Сондықтан осы өмірдің бейнетімен,
Ауыр жүгін көтертті ақыр заман.

Жаратқанға неліктен жақпадым мен,
Біреуге тар, бұл әлем, біреуге кең,
Ақылымнан адасып қалдым ба екен,
О, құдырет басыма салдың жүген.

Адалдықпен, кісілікке саламын жол,
Тартқан азап өмірде күресім мол.
Жолым неге бұралаң бола бердің,
О, құдірет сүрінгенде бермедің қол.

Өмірім жарық емес тұман болды,
Тұманында адасқан балаң едім.
Бақа-шаян, жыландар ұя салған,
Ортасынан солардың түрегелдім.

Тарттым дәмін өмірдің уын, балын,
Сыртым нұрлы, болғанмен ішім жалын.
Көре алмадым кең әлем кендігінді,
Қиындықпен табамын тірлігімді.

Күдерімді өмірден үзе алмаған,
Кемендеймін айдында жүзе алмаған.
Желкенімді жұлмалап соғып дауыл,
Толқынында теңіздің қуалаған.

Күресім міне осылай басталып бір,
Жүрегімнен жазамын ақтарып жыр.
О, менің өмірімнің жалғастары,
Күнді көріп, түнінен бақ тауып жүр.

СЕНІҢ ҰЛЫҢ

Бағып қойын, тауымен теңесетін,
Күнді ұзатып, түнімен үндесетін.
Менің елім даланың гүлі емес пе,
Танда оянып, құлпырып қырда өсетін.

Жаны егіз даланың сонысымен,
Жарастырып бакты мал өрісі кең.
Ақ-қарасын таныды төрт түліктің
Ажыратқан күреңін, торысымен.

Жығып үйін көшірген даласына,
Даласы егіз елімнің баласына.
Жеңе алмайсың ат мінсе мына түзде,
Жеңіліпті жылы сөз жарасымға.

Қадірлеймін елімді даласымен,
Даландағы киіктің баласымен.
Боталаған тауларың тізбектеліп,
Жарасып тұр өзен-көл, саласымен.

Мал мен жерсіз бабамның күні қаран
Өріс іздеп көшіпті, менің бабам,
Ақ пейілі аспан асты даласындай,
Өніп-өсіп келеді сенің балаң.

МАҚТАНАМЫЗ

Ат үстінен жердегі езін, білген,
Бұл Қазақ мақтануды көзі көрген.
Мықтысын өлең-жырға арқау етіп,
Жатқа айтты бәйіт-дастан сөзіменен.

Бұл қазақ мақтанады, әйелімен,
Құмай ит, жүйрік ат, құсыменен.
Бәйгісі, қыз қуу, көкпары бар.
Итіне тойын жасап асын берген.

Мақтайды, баласын да, даласын да,
Қорада мөңіреген танасын да.
Ақ көңіл, аңқаулығың бастан асар,
Қасиеттер жерін де, ағашын да.

Мақтайды көлін де, бұлағын да,
Қой бастаған серкесі, лағын да.
Балгерін, бақсыларын мақтан етер,
Ішкен қымыз, жеген ет уағында.

Бұл қазақты мақтасаң жарылады.
Екі иығы тірейді көк, жар құлағы.
Судан тұнық сүттен ақ бола қалар.
Көкірегiнiң мөп-мөлдiр нәр бұлағы.

Жамандасаң өлгенше өшігеді,
Қонысын жырақтатар көш ілгері.
Тартып айып тоғызын бере қойсаң
Әкесінің құнын да кешіреді.

Ағайын туысымен тебіседі,
Өлгенде бауырымдап көріседі.
Мақтан үшін жаралған осы халық,
Мақтаудың кесесімен у ішеді.

Әңгіме бастайды сөз дауласудан,
Қашпайды арыз жазып жауласудан.
Өз басының қамын қуған осы халық,
Өсек-аяң алыс емес арбасудан.

Елі шінде бітпеген, осы дүрмек,
Сөйлейді би мен әкім тілін күрмек.
Өзіне жақпай қалсаң тура сөзбен,
Кетеді сілтеп қолын, жолын түзеп.

Мақтаудың тарттық дертін басымыздан,
Мақтанып алдық мылтық қасымыздан.
Үшеудің екісі өліп, бірі қалды,
Асыра сілтеп, астық жоқ ашымыздан.

Құр мақтаудан бәріміз жаралғанбыз,
Осы бір дерттен қалай арыламыз.
Істеген еңбегінді елің көріп,
Орындалған сөздерінді сағынамыз.

Досымның дұшпаны, досым болып,
Басыңа орнады бақ құсың қонып,
Болашақ ұрпағыңның да күнін ойла,
Жер байлығын, қандалалар жатыр сорып.

2006 ж. Алматы.

* * *

Боталап таулар,
Шоқыларын шөктіріп.
Шығады тастан,
Исініп сулар түрткілеп
Шындарын Талғар
Шығарды көкке тепкілеп.

Жомарт таулар,
Даладан жатыр көк тілеп.

Қарлы шындар,
Ақ күміс тәжін киініп
Сәлделі бұлттар
Қонады шыңға сиынып.
Жасыл орман,
Жаңбырға жатыр құйынып.
Ояу әлем,
Бөленіп нұрға тұр ұйып.

Алатау мөңгі,
Көк қырқаны жастанып.
Шын шежірен,
Өзіңнен байлық басталып.
Талғар шыңы
Тағында отыр басқарып.

Мен білмейтін
Ойын мен әнің басталып,
Жатырсың Талғар
Бәрін де соның басқарып
Өткелден талай,
Ғасырлар аттап келесің.
Сол күйінде,
Міндетінді атқарып.

ТІРІМІН

Шөлге шыққан селеудей,
Өмірі өткен ұлыңмын.
Құм жалаған құндыздай
Тірелер кімге құрығым.

Мейірі кеткен ағайын,
Бұрады сыртқа мойынын.
Адасып жүрген киіктей,
Далада өскен құлыңмын.

Ерке желмен сырласып,
Жел сипаған тұлымын.
Итке салған сүйіктей
Жетесіздің төкпе ырымын.

Күнімді күндеп жүргем жоқ,
Елімнің сыйлы ұлымын.
Тектінің сөзі жібектей
Тегімді білсең тірімін.

ЖОЛАУШЫ

Ұзақ жолдан,
Көлікке талай ауыстым,
Төзімді тауыстым.
Келемін аңсап,
Келемін шаршап,
Баратын жерім алыс тым...

Арманға қиын...
Жетуге жаным асықпын,
Құлпырған жерге,
Нұр тұнған елге,
Жеткенше демім ғашықпын.

Ұзақ жолда,
Талай жанмен жүздестім,
Жол азабын көрмес кім,
Жаны жайсаң жандармен
Сөйлестім.
Мен осылай жол кештім.

Дастарқанын,
Жайып елім бал берген,
Аңқылдаған, ақ көңіл,
Адал жанды мен көргем
Кең пейілді — Қазағым,
Жомарттықты меңгерген.

1975 ж. 20 наурыз. Кеген.

ТАЛ

Бұр жарып талдар көктеді
Білдің бе мезгіл жеткенін.
Ереше билеп құлпырды
Қарсы алып желдің өпкенін.

Тіріден тірлігің аумаған,
Жыланып жасың тамғанмен.
Жете алмай өтіп барасың,
Өмірден мынау арманмен.

Төңірегінде жас талын,
Өмірінді жүрсің жалғаумен.
Сұлулық, жастық, көктемін,
Алады күзін алдаумен.

ОЛЖАС СҮЛЕЙМЕНОВКЕ

Ойың мұхит толқынымен тулағандай,
Тереңнен інжу теріп жырлағандай.
Өлгенді тірілтіп, өшкенді жандырыпсын,
Жан жарасын доспен қастың тырнағандай.

Күл, қоқсықтан тазалап тыным алмай,
Талайды толғандырған сөзің балдай.
Ошағында қайнатқан болатыңның
Қызуына болдым мен жылынғандай.

Әй, Олжасым-ай, Олжасым-ай!..
Сөзің ауыр салмақты қорғасындай.
Төс үстіне қыздырып ап сокқылаған,
Ұстаның жанши бер балғасындай.

Өзінді іздеп жүрмін сағынғандай,
Қыпшақтың Кавказы мен Қырымындай.
Асаудың мойынына құрық салып,
Олжасым шапқылай бер жорғасындай.

«Мен және Азияңның» асылындай,
Дон менен Дунайым боп тасы тынбай.
Қара қазанын ғасырлардың қайнатып ап,
Талайдың ақыл-ойын сапырдың-ай.

* * *

Шықылықтап ұшқан сауысқан,
Ала алмай кетті жемтігін.
Қарқылдап ұшты құзғындар
Көтерер көкке кеудесін.

Кезкүйрык, құмай, тазғаран,
Жемтікке тойды ал бүгін.
Лашын, сұңқар, ителгі,
Көтерер елдің еңсесін.

* * *

Далада өсіп көктеген,
Көз тартады жас құрақ.
Ілесіп малдың соңына,
Өріске кетті саққұлақ.

Айналам байлық қоршаған
Қайырам малды қаптаған.
Тосып отыр жан анам
Құрт, майын берер сақтаған.

КӨКСАЙ

Сарбаздай сап түзеген найза шындар,
Қарлықтың кең даласын тұрғой бағып.
Көксайда керме күнгей қадаланып
Шөңге тас, қадау-қадау дараланып,
Қасқайып қарайды шың мінбесінен,
Биіктің қасиетін көрсін келген,
Талайлар биіктікті түсіне алмай,
Армандап кешеді күн күрсінумен.

Асқақтап тау Шоқысы көкті сүйген,
Тамсанып тәңіріне басын иген.
Әлемнің таңғажайып мұнарасы,
Басына ақ қалпағын бұлттан киген.

* * *

Ұмыт боп өтіп кеткен жылдарымның
Қозына күйіп-жанып жүз қарылдым.
Есіме ауық-ауық түскен сайын,
Жүрегімнің жылыған мұздарының.

Надансың ба, ақынсың ба, данасың ба,
Әркім екшеп ақыл ойға салар сынға.
Ел аузында еленсе өлендерім,
Ақ иық қыран құсым қонар шыңға.

ҚАРТТАРЫМ-АЙ

Ойы терең мына әлемнің аспанындай,
Сұңғыла көпті көрген қарттарым-ай,
Отыра қап айтқанда әңгіменің,
Ішек, қарнын тастайсың ақтарып-ай.

Сабырлығың Алатаудың салмағындай,
Кіші пейіл, ақ көңіл ардағым-ай.
Термелеп, мақалдатқан сөздеріңмен,
Алдында біз отырмыз бармағындай.

ТОҚТАР ӘУБӘКІРОВ

Жасарып бұл қазақ түлеген,
Ғарышкер Тоқтар Аубақіров.
Әлемге танытқан жастығын,
Бұл сенің,
жалынды жас күнің.
Ғарыштың әлемін ашқаның
Сен алғаш Ай бетін басқаның.
Атағың,
Жаңғыртып жер шарын
Бұл сенің,
Жалынды жас шағың.

Әр күнде, тың іске бастадың,
Алдыңа ауыр жүк тастадың.
Әр жылдың өрінен асқаның
Бұл сенің
Жалынды жас күнің.

Өмірдің, көңілдің дастанын
Сен бүгін бастадың
Кеуденді кернеген асқақ үн,
Бұл сенің,
Жалынды жас күнің.
Шындықтан басқаны айтпаған,

Семсердің жүзісің қайтпаған.
Қазақтың ұл-қызын көр ертең,
Ол сенің, —
Жалынды жас шағың.

* * *

Адамның толмас көз қалтасы өлгенше,
Ақ бөзге орап, қойнына жердің көмгенше,
Білмейді-ау, пенде өмірдің қысқа екенін,
Бір от жанып, шоғы соның сөнгенше.
Бір от жанып, шоғы соның сөнгенше,
Бірінді бірің күндейсің түртіп өлгенше
Қадірі болмас тірлігінде пенденің
Өлімін күтіп, өлігін жерге көмгенше.

* * *

Сұлулықты сүйе білу,
Бар адамға ұлы арман.
Жүрегімде,
Жүрегіндей, күн нұрынан жаралған.

Бар құштарлық, кетті тасып,
Кеудеме менің сия алмай.
Қызғаныштан туар шабыт
Дүние сені қия алмай.

Бұл әлемде өзендердей,
Бойыма менің таралған
Қосылуға теңіздерге,
Мен де өзендердей жаралған.

Кендігіне теңіздің
Қанша бұлақ құйғанмен
Айдынында шалқардың
Тамшыңдай боп қалам мен.

Кіршіксізбін, ашықпын,
Арнанда толып асықтым.
Бұлағың болып бұлқынып,
Арнанда тулап тасыппын.

* * *

Сары алтындай сары дала түлейді,
Сақал-мұртын сары ала күз қырынып.
Ақ мамық бұлттар тау басына түнейді
Қазан айы қара дауыл көтеріп.

Жайлаудан ел күздеуіне көшеді,
Кейде жылы, кейде салқын деседі.
Күзем жүнін қырқып алып марқаның
Басып киіз, қылдан арқан еседі.

Дірілдейді шөп басына шық тұрып,
Ерте оянар малшы ауыл тік тұрып.
Әркімдердің өз шаруасы өзінде,
Ескертіп жүр, қыс келерін ұқтырып.

Жаздың қызық думаны жоқ кешегі,
Желі баудан құлындарды шешеді.
Ерулік пен емеуірін берісіп,
Жасыл әлем хош айтысып көшеді.

Қағып, сілкіп жатыр әне бораны
Сырып киген, сара ала шекпен даланы.
Жиын-терін аяқталар осы шак,
Жомарт күзде малшы жөндер қораны.

* * *

Дінім исалам алдында мұсылманмын,
Мен, АЛЛА-ның құлдарына қосыламын.
Құран кәрім АЛЛА-ның бұйрығымен,
Мұхаммед-тің хадистерін ұсынамын.

Сәлем беріп, сәлем ал ізетпенен,
Күнәміз көп басымыздан аз өтпеген.
Имандылық тазалыққа шақырамын,
Оқып намаз, жолынды түзет деген.

Машақатсыз өмірдің қызығы жоқ,
Табанымды күйдіріп басамын шок.
Арақ ішіп, малғұнның жолын қуған
Кеудесіне өзінің басады от.

* * *

Айдай сұлу бойыңнан таппадым кір,
Не құдырет баурап алды сендегі бір.
Ақ жібектей үлбіреген ару айым,
Жарқырайды көзіңнен төгіліп нұр.

Айлы түннің көктегі шырағындай,
Сыбызғы үнін Алатаудың бұлағындай.
Назданып ерке күлкің сыр шертеді
Іленің қамыс басқан құрағындай.

Жайдың құшақ сен, мені сүйетіндей,
Жолымды жүрдің тосып білетіндей
Іздеп келіп, Әлі мен Дариғаның,
Қырымда өтіп жатқан күресіндей.

Жамылып түн, үстіне зерлі шекпен,
Сансыз жұлдыз қуанып тұрды көктен.
Білесің бе, Айым-ау осы жерде
Былтырғы ақ қайың тұр өзің тіккен.

* * *

Биіктердің бигіне өрледім,
Сол биіктің ар жағында көргенім.
Көзді жұмып терең суға бойладым,
Сусындаған арманым мен ойларым.

Қорықпадым қауып пенен қатерден,
Бір кісілік мұным бар-ау, көтерген.
Өмір осы, өшіп, жанып жалғасар,
Отбасына бір сәбиін әкелген.

Ашуымды сабырыма жықтырып
Қарсы аламын қиындықты тік тұрып,
Тылсым дүние шешілмеген жұмбағын,
Білместерге шешіп келем ұқтырып.

* * *

Қараңғыны қақ жарып,
Қарайды жұлдыз тізіліп.
Аспанның асыл моншағы
Шыққандай судан сүзіліп.

Қараймын көкке қызығып,
Жұлдыздар үнсіз күлімдеп.
Айдан алқа тағынып,
Барады дала көз іліп.

* * *

Қызық көп адамдардың ойынында,
Көтерер ауырлықты мойынына.
Алтыннан тау орнатып берсең дағы,
Токтау болмас пенделердің тойымына.

Таудай алтын, қазынаң аласа да,
Ажал келсе түсе алмас арашаға.
Бұл өмірдің қызығы біздер үшін,
Дәнегің қалар артта бала-шаға.

АСПАН

Көк аспан өзің болып жүздесейін,
Беймәлім сырларыңнан сыр кешейін
Бір жұмбақ түр алдымда шешілмеген
Айт шыныңды өзіңмен тілдесейін.

Жаңалыққа жаным құмар асқақтаған,
Мен Сенің төл балаңмын тіс қақпаған.

Күзда тұрып, көгіңе көтерілем,
Тұр үнсіз жұлдыздарың тіл қатпаған.

Ай, жұлдыз, Темірқазық жарқырайсың,
Бір-бір әлем, өз орнында әр-бір қайсың.
Мынау шексіз әлемнің шегін қуып,
Бірі Күнсің, бірі сөнген, бірі Айсың.
Қатып тіл, маған неге бұрылмайсың.

Менде бір жұлдыз болып барам аунап,
Жұлдызды орман төңерегім тұрған қаулап.
Қыранымды күтемін күнде баулап,
Миымның қыран құсын ұшырумен,
Аспанның Арман құсын келем аулап.

СҰҢҚАР

Ай астының асылды кеп төсіне,
Жамылып қырқа көк көрпені көсіле.
Жасыл орман жатыр әне сілкініп,
Жылғалардан ақты бұлақ шешіле?

Үнсіз дала жайып салды құшағын,
Нәрестенің кесті бұлт тұсауын.
Жасыл әлем, ақ жаңбырға шомылып
Сүйіншілеп ақ сұңқар боп ұшамын.

Сұңқар болып, салдым ұя-күзыңа,
Балапанымды үйретемін суық мұзыңа.
Шында туып, шыңнан қанат қағатын,
Биіктерге із саламын қызыға.

* * *

Көктем де көктеп шөп өнген,
Қой соңында төл өрген.
Шөлдерге де жан бітіп,
Жібиді тандай кезерген.

Жап-жасыл әлем сусындап,
Оралды құстар қиқулап.
Дүние толып молыққан,
Қызыр ата орныққан.

Жалындап күннің от демі
Қызыры жылдың — Көктемі.
Тіршілік біткен тіріліп
Көгеріп әлем көктеді.

Сағына күткен көктемді
Тірінің қолы жетті енді.
Қолыңа алғын кетпенді,
Жер-ана берер еккенді.

ҚҰЛЫН ЖЫР

Бауырында анасының құлын жүр
Өзіңменен тағдырым бір, күнім бір.
Шапқылай бер, тоқтамашы құлыным,
Сен арқылы туады екен құлын жыр.

Сен арқылы ойдың кені ашылар,
Жанарымнан асыл тасың шашырар
Кеудеме сыймай жас құлыным тулайды,
Түнде тұрып, күндеріме асығар.

ТОҚТАУ ЖОҚ

Батыр киер сауытын жеңілігімен.
Дала жомарт өзінің кендігімен.
Адам туыс өзінің кіндігімен.
Әже көркі жарасар күндігімен.
Үйге жарқ түседі түңлігінен.
Батыр-батыр болмайды тепсінгенмен,
Мықты болмас жау қаптап көпсінгенмен.
Жақсы-жақсы аталар тектілермен,
Жуыспаған жөн болар кекшілдермен.
Кесер қолды ойнасаң өткірменен.
Қасиетті қойда жоқ серпін деген
Мақтаншақта ерлік жоқ желпінгенмен.
Қой жүреді өзінің серкесімен
Ел қадірлі болады ақынымен
Көсемі жүр ел билеп ақылымен.

ҚАР

Төбе би малдас құрып отырады,
Ақ көрпе алды оранып атырабы.
Ақ ұлпа омбы қарға омбыладым.
Жауды қар жапалақтап жапырағы.

Төбе би, малдас құрып отыр әлі,
Қол, аяқты аяз сорып құтырады.
Ақ киім, киген дала емшілердей,
Қуалап бойдан дертті қашырады.

КӘРІЛІК

Қас қағым уақыт
Желіп өтер
Жаспын деме,
Кәрілік келіп жетер
Таудай алтын,
Жисаң да бәрі бекер
Қолыңның кірі емес пе
Жусаң кетер
Келдім, кеттім,
демегін тірлігінде
Төрелігін
Уақыт өзі шешер.
Әр жылың
Өте шығар көктемімен
Жастықтың,
Санасып қал өткенімен.

Алтын күз,
Кәріліктің басы келер
Сымпиып
Жапырақсыз шөккен емен.
Ақ шашты.
Ақ сақалды кәрияның
Берекеті,
жемісі сол жанұяның
Бұдан асқан,
Байлықты іздемегін
Өзі сол,
Сен іздеген қазынаң.

ШЫҢБҰЛАҚ

Ашылған бұлағым бар тұнып көптен,
Сұлудың жанарысың нұрын төккен.
Жазира жүрегімнің жайлауынан,
Өзің боп құлпырайын гүлің еккен.

Тереңнен кайнап шыққан Шыңбұлағым
Тұнығында сусындап сән құрадым.
Апыр-ай мынау неткен өткінші өмір
Өзіңді сағынумен сансырадым.

Сағыныштан жүрегім гүлін ашқан,
Өрім тоғай секілді мөрің басқан.
Өзіңнен көріп келем ұлылықты
Мәңгілік «Шыңбұлағым» тірі дастан.

* * *

Өтеді минут ағыны,
Есігін қағып уақыттың.
Күзетемін бағымды,
Татамын дәмін шабыттың.

Жеткізбей ойлар ағыны,
Барады ұшып алысқа.
Мезгілдің жұтар жылымы,
Қалдырып кетер жолына.

* * *

Жүрегімнің лүпілін елім тындасаң,
Түнде оянып аспаныңмен сырласам.
Өмірім менің елімменен біргесің,
Ой, қырынды өзің болып жырласам.

Мынау әлем тіл қатады не дейді,
Тіл бітірген өзен, көлін тындасам.
Адамдардай ән салады билейді,
Құшағында өзің болып сырласам.

Ұлы дала, ұлы көші, керуені,
Ширланған іздері тұр жердегі.
Жазылмайтын таңбаларын салыпты,
Кең даладан іздегендер көр соны.

Гүл болып көтерілем жеріңнен,
Нөсерлетіп кең өлкеме төгілем.
Дәнегің боп шашылайын мен сенің,
Жер бетіне өмір әкеп себілем?

* * *

Көрдіндер-ау, қарттарым көрмегенді,
Өз аузыңнан естіген термелерді.
Жан-тәнімен қорғаған кең даланы,
Жақсы-ақ еді, солардың өлмегені.

Жамандықтың не керегі,
Не керегі.
Аулымның бұлғанбасын төңірегі.
Болайық немерелі, шөберелі,
Жылы сөз, дертіңізге ем береді.

СҰЛУЛЫҚ

Сұлулардың көзінде тұнған — сұлулық,
Күншілердің сөзінде қалған — сұлулық.
Жер әлемде тұнып тұрған — сұлулық.
Ай мен Күнмен шығып тұрған — сұлулық.

Ғашықтардың зары, мұңы — сұлулық.
Ақындардың жыры, әні — сұлулық.
Сұлулардың құт мекені даланы-ұқ.
Бізге сұлу бала берген ананы-ұқ.

АРДАГЕРЛЕР ҰРПАҒЫ

Қатарымнан менде кейін қалам ба,
Атым жеткен жерге шауып барам да
Ақ ниетпен тілейтінім адамға,
Үлкен-кіші,
Ағайындар аман ба.

Ардагерлер ауылымның саңлағы,
Данасындар, шежіресің жырдағы.
Қиындықтың бәрін бастан кешірген
Мақтанышы, сүйініші,
Ауылымның ардағы.

Айтарым бар ішімде сөз ақтара,
Ерлігінді ел білетін мақтана,
Сәлем саған шын жүректен сағына
Ардагері, қадірлісі,
Ауылымның аман ба.

Жарқын жүзді ағайындар кездескен,
Сүттен аппақ ниетімен тілдескен
Ардагердің, мықтылардың ұрпағы,
Менің құрбы,
Құрдастарым бірге өскен.

* * *

Етегіне ап әлдилеп тұр тау бүгін,
Ағынды өзен «дарынды елдің, тау ұлын».
Мен мұндалап, «Мұзарт тауы» тұрғандай,
Ақша бұлттан текшеленген жаулығын.

Құшағына ап мейірленген тау ұлын,
Келем іздеп мен солардың ауылын.
Кең далада думан тойын тойлатып,
Әлдилеп ел, тосып алар бауырын,

* * *

Қызығына дүниенің ендің бе,
Мақпал түннің көрпесінен сыр ұғып,
Ояу әлем дүбірге толы үн ұғып,
Жасырынды Ай, ақша бұлтқа тығылып.

Көшеді бұлт таулардан биік ары асып,
Мұз балақ сұңқар қонды шыңға жарасып,
Қарағай-талың сүйеніп тауда өніп тұр,
Сүйеніп тауға жартастар қапты жанасып.

Арқарлы таулар жондарын көкке төсеген,
Мұз көрпесін сай-салаға көсеген.
Таулардай биік бабаларым бармысың,
Қолдарыңнан іштім сарқыт кесемен.

Таулардай биік аналарым бармысың,
Құртының жиған бөліп берер жармысын.
Жаның жарқын көгілдір аспан көгіндей,
«Хан тәңірдей» тұрып қалған тауымсың.

КҮРЕС

Жақсымен жаман күреспенен жетілген,
Қаланып бірі, ал береуі кетілген.
Ал біреу жүр досын жолдан тайдырып
Қызғанышпен құлатады шетінен.

Ал біреуді аяқ асты өсірген,
Қулық, сұмдық, араласқан көшімен.
Өмір қалай тыныш өтер дейсіндер,
Бірін мақтап, бірін даттап өшірген.

Жаман десе атасың тас шетіңнен,
Бәрің мықты секілдісің жетілген
Ең алдымен өзіңе-өзің есеп бер,
Жамандап біреу қалдырса да көшіңнен.

Ей, адамдар неге тыныш жүрмейміз
Күресеміз, алпарысып тілдейміз.
Қызғанамыз жүректерге шок басып,
Әлсіздерді тепкілейміз, илейміз.

Қарның тоқ, кимің бүтін құдайсың
Жан дүниенді тазартудан жүрдайсың
Бақ пен байлық азап оты емес пе,
Басыңнан бағың тайған күні жылайсың.

Күрессіз адам өмір сүріп өтпеген,
Мұзды ерітіп, ағызады от деген.
Өмір нағыз мұздататын, мұз таулар,
Жылуы күннің бойына әлі жетпеген.

Екі адам, екі түрлі сақтаған,
Екеуі де өзін-өзі мактаған.
Екеуі де ой, шұңқырын өмірдің,
Жолын тауып жөн емес пе аттаған.

Өмір күрес, азаппен баққа таласқан,
Жасыл әлем тұр алдында жол ашқан.
Онсыз өмір гүлденіп дамып өспейді
Үстімізден карап тұр ғой тірі аспан.

Алмас қылыш, семсерісің арымның,
Әр бір сөзім бомбы болып жарылғын.
Елім-жерім арқалатшы бар жүгін,
Арымайтын ұзын жолда Нарымын.

1992 ж. Алматы.

АЙТАРЫМ БАР

Жамандығым жоқ менің қасыма да,
Айтарым көп көріңе, жасыңа да...
Төрлеңіздер төріме төрлеңіздер,
Қарамандар ақ мандай шашыма да.

Айтарым бар, бәріңе айтарым бар,
Мезгілінде гүлденіп, жайқалындар.
Уағында өспеген гүл өледі,
Өсіретін гүлдерге жай табындар.

Айтарым бар, бәріңе айтарым бар,
Гүлдей өсіп, көкте де жайқалындар.
Әлем ортақ, жер ортақ бәрімізге,
Аманатты аманатпен қайтарындар.

ҚУАНЫШ

Жетпіс жыл төгілген мандай терімнің,
Төлінде болдым, өсіріп малын елімнің,
Алдым қару өтінде болдым өлімнің
Жолаттай жауын шебінде болдым жерімнің,

Менің мынау аз ба, азабым көрмеген,
Тендікті мынау, оңайлықпен бермеген.
Егеменді ел болдық деп қуандық,
Көретін күнге келдік-ау міне өлмеген.

Күтетін үміт, алдымызда баратын,
Жаңа өмір өз жолы бар салатын.
Қуаныштан танды күтіп аламын,
Әр бір үйдің өз оты бар жағатын.

1994-ж. май

КҮНШІЛДЕР

Күнде-күнде, қалаймын кірпіш құлшынып,
Болар ма екен серпілер күнім тыншығып.
Мазасыз жұмыс, тынымсыз ойлар жетелеп,
Қарсы алдымнан келе жатыр күн шығып.

Жығылсам достан, күресем қайта ұмтылып,
Намыс пен жігер кеудемде жатыр жұлқынып.
От пен жалын ортасында жүрсем де,
Имеймін басты озбырларға құлсынып.

Қорланған талай, жасыған шағым жаншылып.
Болаттай балқып, қасыңнан шығам аршылып.
Жағаластым күншілдердің өзімен.
Шындықтың ыстық таңбасындай басылып.

Өшіре алмас шындықтың жанған отымын,
Күншілдердің алдында заңғар шоқымын.
Көре алмастың қара тілін, қақ жарып,
Әділдіктің тағында биік отырмын.

Күншілдер ғана өздерін жүндей түтеді,
Өсекпен қалай, оңалып ісің бітеді.
— Ей, адамдар ойланып алға қарандар,
Сендерден ұрпақ камқорлықты күтеді.

ТҮС

Елім-ай үні естілер кең даладан,
Мен бір жан үн тыңдадым заманадан.
Сенбесең құлағынды тосып көргін,
Зар мұңы өткендердің аңыраған.

Қасқыры туған жердің ұлыды көп,
Жат елдің қарақшысы ториды кеп.
Тазғара, құмай-құзғын кетті қаптап,
Түсімді жақсылыққа жорыймын кеп.

Білгіш көп, бөлгер-баксы саумалаған
Құдайдың күнәкары, ол бір надан.

Сау басын қайыршы қып қаптап жүрген,
Ниеті адамдардың қандай жаман.

Түнде емес, күндіз жүріп түс көремін,
Қайырсыз байдың істеп іскерлігін,
Істетіп ап, «ақша жоқ» деп қашқақтайды,
Өзіңнен доңыз айбат түс көремін.

МЕН...

Мен қорқамын,
Мен — мендерден...
Өзі құдай өзгелерден
Мойнында жынның
Шынжыры жүр,
Адамның кейпінде
Өзгермеген.
Күнөнің бәрін жасар
Біз көрмеген.
Осындай:
Мықтылар бар
Момындарды көзге ілмеген.

ӨЛЕҢ

Шағаласы шуылдаған,
Көл де айтады өлеңін.
Гуілдейді дауыл тұрып,
Жел де айтады өлеңін.

Аңырайды ағынды өзен
Ол да айтады өлеңін.
Елін, жерін сағынып.
Ел де айтады өлеңін.
Кем кетігін толтырып
Ақын айтар өлеңін.
Шөл далаға нөсерлеп,
Бұлт та айтар өлеңін.

ЖЫЛАТПА

«Мықтымын» деп тұрарсың,
Сен де бір күн құларсың.
Біреуді бүгін жылатсаң
Мың күн өзің жыларсың
Басыңа түссе ұғарсың.

Тегін жиған дүниен,
Сумен аққан сенмен тең.
Ақ-қараны көрмеген,
Екі көзің көрмен тең,
Өлместей болып жүрерсің.

Көрге бір күн кірерсің,
Көр азабын көрерсің.
Ақысын жеме момынның
Болдым-толдым демегін
Бермейді байлық көмегін,
Бір күні сен де сөнерсің.

ШОПАН

Әуілдек пен жапалақ ұшар зуылдап,
Ауылдың иті үреді түнде шуылдап.
Қасқырдың үнін естіген итте зәре жоқ,
Таласып иттер жататын шетте ырылдап.

Даланың сәні еніп тұр малмен қаптаған,
Саркүйік шөбін, бетегесін таптаған,
Даланың жайын, шырынын білген койлы ауыл
Күзетіп малын түндерде тыныш жатпаған.

БАРАДЫ БҰЛАҚ КҮЛІП...

Тіл бітірген құраққа сыбырлатып,
Тың құйқасын даланың шымырлатып.
Жағасында мен тұрмын бал бұлақтың,
Мөлдіріне сусындап, сырды ұнатып.

Сыбдырынды сағындым құлақ түріп,
Ойымды толқыныңмен лақтырып.
Өзіңмен толқының боп аунап бірге,
Ағады бұлақ күліп, бұлақ күліп...

Ағады бұлақ күліп, бұлақ күліп
Шомылдырып еркелетер сылап тұрып.
Тіл-көзден сақтағай деп тілеп келем
Кір-қоқсықтан тазарта бер жырақ қылып.

БАҚША

Ауламда мен бақ пен бақша өсірем,
Күн мен түнді тәтті оймен кешірем.
Саябақта самал жұтып, салқындап,
Жасыл нұрын жүрегіме көшірем.

Көңілім қалай қуаныштан жүзбесін,
Сырларымды мәуе бақтан іздесін.
Адамдардан тілейтінім жемісін,
Кім болса да менсіз оны үзбесін.

АҚ, ПАН АЙЫ

Үйсіннің берем сәлем бабасына,
Қоныс тепкен «Қызыл өңір» даласына.
Шекесіне ақ қалпағын баса киген,
«Хантәңірім» отыр қарап баласына.

Өзіңнен өніп-өсіп жаралдым да,
Үйсіннің баласы боп таралдым да.
Әлемге аты әйгілі «Тәңір» шыңы,
Күн бидің ұрпақтары жүр осында.

Екі ағайынды Ақ, Панды аңыз еткен,
Адасып ақ боранда ажал жеткен.
Ат тауына жете алмай екі боздақ,
«Екі ағайынды Ақпан» деп тарап кеткен.

* * *

Әр дәуірде,
Өзіндік бұрылыс бар.
Қорған мола,
Төбелер мен құрылыстар.
Үзіліс бар,
Түзіліс бар,
Ұсыныстар
Әр дәуірдің
Кезіндегі құлшыныстар.
Өмірдің,
Ағынында ағып жатыр,
Әр ғасырда,
Көтерілген толқыныстар
Әкелген,
Жаңалығын өзіменен,
Жуып, шайып әкетер ағыныс бар.

ҚАРЛЫҚ

Қар үстіне қар жамылған,
Қарлы таудан екенмін
Кереге тастар керілген
Малта таспен өрілген
Ақша бұлттар асылған,
Биіктерден екенмін.

Керіп қойған кер даланды,
Көріп өскен мекенім
Ту қарағай, тұрып өскен
Аспантаудың етегін.
Ақшағала қар жамылған
«Қарлық» елі екенмін.

Тауда өскен — Албаным
Су аңғарлы — Суаным
Даланда өскен — Дулатым
«Аси» болып аталған
Күн билерден таралып
Бәйдібек биден бата алған.

Жарықшактан таралғам
Шежірең бар әр алуан.
Қордай, Жұлдыз, Тұрпанды
Мекен еткен бұл Албан.
Қарлық елі екенмін
Жетісу менің мекенім.

* * *

Ел жердің — қорғаны
Батыр елдің — қорғаны
Ерсіз ел жетім
Елсіз жер жетім.
Сұлу елдің — еркесі,
Батыр елдің — серкесі.
Көсеусіз от жетім
Көсемсіз ел — жетім.

ҒАСЫРЛАР

Іздеп жүрмін бір жаңалық даламнан,
Сансыз жылдың жаңғырығы санамнан.
Өзі түгіл, ізін таппай өткеннің
Сұрап келем, сұрап келем адамнан.

Сұрап келем білетіннің бәрінен,
Көрген көпті біліміден, кәріден.
Үнсіз дала шежіресін сақтаған,
Біз білмейтін жатыр сыры әріден.

Белгісі-ғой, ана-жердің құтырған,
Кеудесіне тау орнығып, мұз тұрған.

Дүрсілдейді, ана-жердің жүрегі,
Көз жасы бар көлдерінде сыр тұнған.

Мен жоғымды тауларыңнан қарадым
Тау мен дала болыпты менің тұрағым
Қан мен терге бөккен талай топырақ,
Өзінменен көгеріп жанды шырағым.

Алыптар мен дюлардың мекені,
Солар жайлы аңыздармен ертегі.
Қолмен ұстап көрдім соның сүйегін
Кешегісі заманымның ертеңі.

Ұлы дала, отты аралдың таулары
Көшкен елдің жүгіндей боп тұр әлі
Жаңалықтың жаңалығын ашатын,
Болашақтың ақ мандай шыңы туады.

ОТЫЗЫМДЫ САҒЫНДЫМ

О, менің күндестерім, сырластарым,
Тағдыры бір, емшектес құрдастарым
Отызым жайлы келеді із тастағым,
Сендер жайлы қызықты іс бастадым.

Отыз деген шын асу білетінім,
Қыран құстай көп екен ілетінім.
Көрем-білем деуменен мына өмірде,
Ай-күн санап өткізіп тұр екенмін.

Бар, жоқты білмеген отызымнан,
Көгеріп көктеді ағашым отырғызған.
Өмір-өзен, ағытылған ағынымен,
Кеткен өтіп жастығымды сағындым мен.

Тауды бұзып, тас жарып қопаратын,
Өзен бөгеп, арнасынан қотаратын.

Мұқалмаған отыздың қара күші-ай,
«Алысқа жақын жер» деп апаратын.

«Отыз» деген қайнаған қара қазан,
Әр кім күндеп айтады жарапазан.
Ақ-қарасын қақ жарып келе жатқан,
Көрсететін ой-шұңқырын мына заман.

Білемін отызымның оралмасын,
Көрген күннің сағымы жоғалмасын.
Уақыттың ұлы көшін аялдатпай,
Жастығымның ұзатып жүрмін басын.

АҚҚАЙНАР

Тұнығыңа шомылып тас қаладым
Аққайнарым өмірде мақтанарым.
Қағанағын қақ жарып келді өмірге
Аман болшы ертеңгі ат байларым.

Сүйіншілеп белдеуге ат байладым
Тайрандап шықшы алдымнан Ақтайлағым.
Өзен болып теңізге құйылатын
Бұлақ болып басталған Аққайнарым.

Мен өмірдің өзінен шуақ табам,
Аққайнарым өзіннен қуат алам.
Бір жаңалық өзіннен туа қалса,
Жас баладай алдарыңда құлап қалам.

* * *

Бір жаңалық ашты десе Қазағым
Ұмытады қиындықтың азабын.
Бір мықтысы өлді десе Қазағым
Шеттен шығар боздап тұрған азалың.

Бір жүйрігі келді десе бөйгіден,
Ауыл болып қуанатын Қазағым

Бір сәбиді келді десе өмірге
Ат шаптырып той қылатын Қазағым.

Бір туысы келді десе алыстан
Ақтарылып барын тосар қазағым.
Бір ақ сөзге намыстанып қарысқан
Сөз қадірін түсінетін Қазағым.

ЕСІНДЕ БОЛСЫН

Ұмытпа өмір өлшемін,
Болдым-толдым десе кім?
Бағып-қағып өсірген.
Арқасы әке-шешенің.

Адам болар баланың
Жақсыдан досы табылар,
Есіңе алшы осыны,
Жаманға жаман қосылар.

ТҰРАР РЫСҚҰЛОВ

*(100 жылдығында Талғар газетінде жарияланды.
1994 ж. 21 мамыр)*

Өшпес өмір — Күнім бар,
Мәңгі солмас гүлім бар
Өшпес өмір жолында
Тұрар сынды ерім бар.

Өшпес өмір жолында,
Түлеген өңір, жерім бар,
Өшпес өмір жолында,
Қазақ атты елім бар.

Неліктен Тұрар алысқа,
Телміре ұзақ қарайды.

Кең пейілді, ақ мандай.
Көріп өсті талайды.

Кеудесінде жалын бар,
Өмір шоғын қалайды.
Бала жастан бұл Тұрар
Көріп өсті талайды.

Елім айтар шындықты,
Кеудемдегі сырды ұқшы.
Көмейге келген төгіліп,
Айтылатын жырды ұқшы.

Айтпасыма қоймайды
Жүректен жырым төгіліп.
Қабырғам бырт-бырт сөгіліп,
Көзім жасқа көміліп.

Семсерін жырдың қолға алып,
Үйімнен шығам толғанып,
Алуан-алуан не түрлі,
Шешендерден сөз қалып.

Көсемдерден із қалып,
Ер Тұрардың өмірі.
Түрмеде өсті,
Қандалаға таланып.

Қанын сорған бүрге де,
Жоктық қолын байлады.
Заманы болған айлалы,

Сондықтан да Тұрардың
Қазандай қаны қайнады.

Шет елге де айдалды
Өмірі талай өзгерді
Талайларды көз көрді.

Ташкентте оқып бұл Тұрар,
Өткізді талай кездерді.
Ленинмен кездесті,
Жаксыларды, жайсанды,
Өз отанын өз халқын,
Жүрегімен сүйген-ді.
Халқын сондай сыйлады,
Басшысы болып елінің.

Мықтыларын жинады,
Алатаудың қыраны,
Халқымыздың жыр-өні,
Болып тұрдың сол кезде
Ауыздан түспей ұраны.

Сталиннің оң қолы,
«Шыңхыс ханы Қазақтың
Сен боласың Тұрары»...
Талайларды меселін,
Сөзбен орап қайтарған.
Ақылшысы, шешені,
Даннішпаны Қазақтың.

Алды-артын байқаған,
Егеменді ел болдық.
Оны әлем көріп тұр
Табиғаты Талғардың
Гүл-гүл жайнап, еміп тұр
Жүз жылдығы Тұрардың,
Биыл міне толып тұр.

Ақындарда тілегін,
Өлеңменен төгіп тұр
Тұрардайын ұлына,
Бүкіл Қазақ сеніп тұр
Талғарыма сондықтан,
Жиылып елім келіп тұр.

Бір көшеге әдемі
Тұрар атын беріп тұр.
Қашалған тастан мүсінін,
Елі — жұртың көріп тұр.

Ауданым бүгін дүрілдеп,
Жүз жылдық тойын жасап тұр.
Рысқұловтың атына
Колхоз, мектеп болып тұр
Алма бағың жайқалып,
Жемістерін төгіп тұр.

Алатауың қасқайып,
Құшағына елін алып тұр.
Сөнбейтін шамын көгінен
Күн шырағын жағып тұр.

Тұрар өткен өзенім,
Талғарымда ағып тұр.
Болашағы елімнің,
Өзендері Тұрардың
Есігін білім қағып тұр
Сондықтан да кеудемнен
Жыр дауылы соғып тұр.

* * *

Көгілдір аспан көк бояуын,
Көлге төгіп кеткен бе?
Жаз жайып жасыл шекпенін,
Жерге жауып кеткен бе?

Зеңгір аспан көк шатыр,
Қауышып көлмен кеткен бе?
Қастерлеп сені Алатау?
Көз саламын өткенге.

Уақыт мені есейтті-ау,
Шығамын деп көк белге.
Адастырып бір күн кетеді-ау,
Арқалап үміт бұл пенде.

АЛЛА

Тудың, өлдің,
Екі ортасы шын өмір.
Екі ортадан:
Не білдің, не көрдің?..
Шықты күнің,
Батты күнің,
Жанды-өшті шырағың.
Тәнің топырақ,
Жаның нұр
Топырақ мәңгі тұрағың
Тірлігінде тыпырлап
Жоқтан тауып құрадың.
Аз өмірің,
Тілегімен тірегі,
Алданып жүріп құладың...

Әлемді АЛЛА жаратты
Пендеге мұхтаж емес-ті.
Сансыз жұлдыз, жер-көкті
Тозаң етті,
Күн етті.
Түніне Айды түнетті
АЛЛА-ның шексіз мекені,
Беріпті бізге тілекті
Сезінетін пендеге,
Кеудене берді жүректі.
Ақыл-ойдың кені етіп
Жұмыр басқа ми етті.
Көрсін,
Білсін деді де,
Жанарына нұр екті.

Көгертетін,
Көктейтін
Жер бетіне гүл екті.
Өзі жүрсін,— деді де,
Беріпті бізге аяқты
Ұстасын,
Алсын деді де
Сыйлады жұмыр білекті.
Жарассын деп әзілі
Ерге әйелді пар етті.
Дәнекері болсын деп
Екі ортаға бала етті.
Танысын деп
Алдарыңа жол ашты.
АЛЛА-ның заңы — Құраны
Патшасы әлемнің
Пенденің болды қол асты
Еңбегімен көгертіп
Сәулетті үйлер, жанартты
Адам жердің бөлшегі,
Санаулы күнің өлшеулі.
Жаннатың да, тозағың
Тірлігінде, көресің
Жер үстінде азабың.

Өлім үшін асықпа
Өліден тірі мың артық
Адам мен адам қағыспа,
Еңбекпен тапқан мал артық.

Адам — жерде мәңгілік,
Тұрақтайтын тұрағы
Жер үстінде АЛЛА-ның
Алатын сенен сұрағы.
Қиямет қайым болғанда
Дауылмен жерді түзейді,
Жердің бетін су басқанда
Тіршілік суда жүзбейді

Сілкініп, әлем жұлқынып,
Қазаны жердің қайнайды.
Тіршілік біткен жойылып
Аспан мен теңіз ойнайды.

Келеді жаңа тіршілік
Көненің оты өшкенмен
Шығады судан құрлық,
Сұрамас,
Көмек ешкімнен.

ӨСКЕН Өңір

Кезеңіне Аласаның шыққан кезде,
Аңғары Көртоғайдың түсер көзге
Құшағына шатқалдың құлағандай
Қорқыныш жүрегіңе келер лезде

Үш мың метір шатқалға еніп барып,
Ақсайдың жазығына көтеріліп.
Көсіліп ақ даласы көз алдында
Бағаналы биік таулар тұрған алып.

Кенсу мен Үшмеркінің көк аспаны,
Бірінен-бірі биік тұр асқары.
Жалғасып Жайдақбұлақ, Қулық тауға
«Жылы сай», «Ұзынбұлақ» жарасқаны.

Қулықтың биігінен бұлт көшкен,
Қапталында қарағай лықсып өскен.
Салаланып сай-сала құлдыраған,
Иіліп жас келіндей жаңа түскен.

Қайқының шыға келдім кезеңіне
Тұр таулар тізбектеліп көгенінде,
Құшағын шалқайта ашып жатқан дала,
Ақшоқы, Жалмандының өзегінде.

Мыңжылқы, Құрқарқара, Сарыкөлім,
«Сарт-асу», Қызылқия, Үйгентасым,
Қабанды, Тақиялы, Шұбарталым,
Шалкөде, Сарыжаз беннен, Іле басым.

Тізбектеп айта берсем таусылар ма,
Сағыныштың ақ бұлағы, сарқылар ма.
Қонайдың көшесінде Қонай тұрған,
Айтылар бар өсиет арттағыға.

Кегенім көтеріліп көгінде өсем,
Сағыныш өртейді ішті елім десем.
Құшағын шалқайта ашып жатқан далаң,
Өзің боп қара өлеңнің белін шешем.

АМАНДАСУ

Армысың мен көрмеген алтын мен жез,
Күтпеген жиын топқа болыппын кез.
— Ассалау мәғалайкум ақсақалдар,
Сарқылмас тірілерден қалады көз.

— Алтының сынығындай асыл тегім,
— Ойбай-ау, мынау менің Алтынбегім.
Нұрмұхан, Жолсейіт, Байболменен,
Қарсы алды жайып құшақ қайран елім.

— Жиылған жерде сені әңгімелеп,
Естідік ел аузынан жақсы тілек.
Кешегі өзің көрген кариялар,
Отырмыз қатарымыз кеткен сиреп.

Отыз бір жыл Кегенде болдым бірақ,
Он жеті жыл ауылдан жүрдім жырақ.
Талайлар өшіп, талайлар жаққан шырақ,
Мен жайлы білетіндер қойған сұрақ.

Көтерді төбесіне кәрі-жасы,
Сағыныштан сорғалап көзден жасы,
Босатбай құшағынан қамалап ап,
Айтылды жақсы тілек сөздің басы.

Білетіндер мен жайлы сұрастырған,
Әңгімелер әр түрлі құрастырған.
«Баласын көрді-ау, Қонайдың» деп
Үйіңмен көшең қалды мирас қылған.

Жасы да, кәрісі де ортаға алған,
Әңгіме басталды сөз саумалаған
Жамал мен Сарқыт апа, Тұрахандар,
Бастаған әйел тобы келді маған.

Құшақтасып бәрімен амандастым,
Бірі шеше, бірі әкпе, қарындасым
Әділбай, Жапсарбай мен Отарбайлар,
Сұлтанәлі көрінбеді замандасым.

Жанбағыс әр тарапқа барғанменен,
Өмір шіркін сүйреген арманменен.
Не деген құшақтарың ыстық елім,
Жылынар ниетіңнен тоңған жерім.

Елі ыстық, жері де ыстық дана халқым,
Бауырмашыл, ұйырымшыл дара салтың.
Өзінде есейіпті бала шағым
Өзіңнен бастамалыпты болашағым.

Бірі ілгері бірі кейін туған елім,
Тай, құлындай, жарысқан құрбыларым.
Қатпатүбек, Қараштың сазын талай,
Жуасымен шалғынын шаптым шөбін.

Бәукешім жүруші еді салып қармақ
Кегеннің өзенінен балық аулап.
Шөладыр, Ақтасты мен Құмтөкейдін
Сарытау, Арасанды өстім шарлап.

Абсейіт, Сейітпек пен Серғазылар,
Ахмет пен Ақылбек, Алғазылар,
Манап пен, Тұрар марқұм болып кеткен,
Көрінбеді Нұрпейіс, Ертай атты бауырларым.

Бөлеген, Омар менен Көбегенім,
Тәжібай, Көлбай менен Төлегенім
Шөкен әкпем көзіме көрінбедін,
Жұмабек, Есейменен өрендерім.

Серкебай, Әкіш пенен Ержігітім,
Қасқырбай, Түлкібай мен Бөрібайым.
Сұраубай, Әшімбаймен Қорғасбайлар,
Мұхаметғали, Айтақын, Жанысбегім.

Әшірбек Кегендегі Сауранбегім,
Мұқан аға ерекше асыл тегім.
Әлішер, Іліпбай мен Иманғазы,
Жолдыбай, Жолшы менен Тұғанбайым.

Мырзабек, Бердібек пен Мырзабайым.
Аралап Кегенімде елді көрдім.
Декдалім, Байназаров Ауғанбайым
Кегеннен кеткен көшіп Сауранбайың.

Абділдаев Шепен мен ер Бақасым
Көзімен көрінбеді Әбілхасым
Данышпанов Бексырға, Серкебаев,
Ауданды билеп өскен азаматым.

Ахметжанов Бейсенбай, Жұмаханым
Қалжатбаев Болат пен Байжиенім.
Сәйдуахас, Қанат пен Сансызбайлар,
Ерасыл, Тынышхан, Асканбайым.

Шойбеков, Дүйсенхожа, Әленім бар,
Бұхабаев Амангелді, Жапсырбайлар.
Нағашым Ырыскелді, Рахмыммен,
Айтхожалар, Есейім, Нұрдәулетім,
Көрінбеді көзіме қайдасындар.

Уақыт өткен шіркін мазамды алып,
Жас ұрпақпен өсіпті жаңаланып.
Бірін білсем, ал бірін танымадым
Жампандап амандасты ортаға алып.

Аман бол елі-жұртым келгенімше,
Ақ жүзінді қайта айналып көргенімше.
Аға-бауыр, қарындас, апаларым,
Немере келіндер мен балаларым.

Өліге иман, тіріге өмір берсін,
АЛЛА-ның құдыретіне сенгеніңе.
Сағыныштан жүрегім жарып ұшып,
Алдарына жарқылдап келгенімде.

Қуанам, іні-аға ергеніңе,
Таубә де бір АЛЛА-ның бергеніне.
Қабыл ал сәлемімді елі-жұртым
Разымын Аман-Есенді көргеніме.

* * *

Бастадым сөз төменнен, ілгеріден,
Тез есейіп, өседі адам өзгерумен.
Алдың менен өткенді абайласақ,
Қысы, жазына келеміз көз көрумен.

Өмір жұмбақ өткенмен келері де,
Күн мен түннің бар жемісі берері де,
Толғаның, толмағаның осы жолда
Есңе түсірерсің өлерінде

Ойлан адам тірі жер бесігінде,
Бармай тұрып өлілердің есігіне
Бірінді-бірін сила деп айтамын,
Өз қолында жақсы-жаман шешімін де.

Тіріде қалмайды адам көрмегені
Арманындай шөлдетеді, шөл жердегі,
Аяғын тәй-тәй басқан тіршілігін,
Жер-Ана, өз төсінде тербетеді.

ТАНЫДЫМ

Жерге қарап, өткенімді таныдым,
Тауды көріп, зілзаланы таныдым,

Жұлдыздарға қарап сырларымды таныдым
Күнге қарап, жанарымды таныдым.

Мұхитты көріп, ойларымды таныдым
Көлдерді көріп, мөлдірлікті таныдым.

Аспанға қарап, шексіздікті таныдым
Адамды көріп, өзімді-өзім таныдым.

Орманды көріп, тіршілікті таныдым
Етіп еңбек, күн көруді таныдым.

* * *

Көгілдір көгім тұр алдымда колденен,
Тұңғиқ терең түбіне жетпес ойға енем...
Сансыз жұлдыз көз алдымда сырлы әлем,
Құшағында шырағың болып мен келем.

Көгілдір әлем қарайды маған көп көзбен,
Көк көрпесін көк жібекпен көмкерген.
Қарайды аспан көп көзбенен үңіліп,
Көк қазандай жатыр көлің төңкерген.

МАНСҰРДЫҢ ТӨБЕСІ

Көртоғайдың қабағын жатқан алып,
Абайласаң бұл төбеге көзің салып.
Батырдың нағыз өзі ме деп қаламын,
Тақырлап тастаған ба шашын алып.

Біреуден сөз, біреуден төбе қалып,
Келеміз шын тарихты жерден танып,
Әңгіме ел ішінде сақталады,
Тұрады өткенінді еске салып.

«Үйсін» деп көп төбені үйген жерге
Төбеден, төбе қалып келген бізге.
Жай ғана төбе орнатып кеткен емес,
Өшпейтін ел ішінде белгімізге.

* * *

Менің де кезегім бар жанатын бір,
Күніменен бар қуатым алатын нұр.
Сарқылмас қайнарынан сусындаймын
Әлемнің кендігіне қағатын жыр.

Тасимын өзенің боп ағытылған,
Арқауыңмын болашаққа тартылған.
Елім-жерім сендерге берейін су,
Кең далана Алатаумын арытылған.

* * *

Шетте жүріп бал ішсем —
У ішкенмен бірдеймін.
Елде жүріп су ішсем,
Бүрімді жарып гүлдеймін.

Шетте жүріп гүлдесем
Шөлге шыққан гүлдеймін.
Елімді ойлап жеткенше,
Туған жер аңсап шөлдеймін.

Жат жерде шықсам биікке,
Қыста қатқан мұздаймын.
О, халқым сені көргенде,
Қуаныштан жарыла жаздаймын.

НҮРЛЫ КӨКТЕМ

Үміт отым қайта менің қозданды
Жалғастырды арманыммен арманды.
Өне бойым тітіркенер бейне бір,
Өткен соның есіме алсам жалғанды.

Токтатқанбыз жаугершілік тонауды,
Артқа тастап қайыршылық қанауды.
Қазағымның арқасында мен солай,
Желбіретем биіктерден жалауды.

Дүниенің шуағынан нәр алып.
Кетті қазақ жер әлемге таралып
Қазағымның арқасында өмірге,
Жаңа заман қайта туды жаралып.
Жаңа Заман Жаңаруды бастады.
Халқымыздың көбейе берсін достары
Кездесе де қиыншылық өмірде
Қорқып сірә елім менің саспады,

Сондықтан да қиындықты көп көрді,
Жекешелену дәуірлерін өткерді.
Дана халқым дара жолын тандаған,
Өшпейтұғын сара жолын сап берді.
Тайсалмастан қиындықтан өтті алып
Егемендік басымызға жетті анық,
Шуақ болып тараламын әлемге
Атақ-даңқы шығар алға топ жарып.

Бар ұлысты өзіме туыс етем,
Сондықтан да отаныма жұмыс етем.
Құлазыған шөлдерге жан бітірем
Қазынасын байлығын ырыс етем.

Қазақ болып алдыма қарайласам
Ата дейді жас ұрпақ бала-шағам
Табындырам аспанды, жер табиғатын.
Кең өлкем де Қазақ болып келе жатам.

20/VI-1993.

IV-бөлім

(Поэмалар мен дастандар)

ТҮЛПАРДЫҢ ТАҒДЫРЫ

(баллада)

1

Өткізіп түнді,
Ашамын үйдің түңлігін,
Келеді шығып,
Шуағын төгіп нұрлы күн.
Кешегі құрбым
Сайраған бақта бұлбұлым
Кешегі жүйрік,
Астыма мінген дүлдүлім
Екеуіңнен артық,
Дүниеде не қызық
Қасында жүрсем,
Ойнап күліп құрбымның.

2

Атымды сипап,
Қасымда тұрсаң сұлуым.
Есімнен кетпес,
Назданып күлген қылығың.
Аттандырып тұрып,
Тілеген жақсы тілегің
Қолыңнан ұстап,
Жүрегіннің сездім жылуын.
Қимаймын мен,
Маңлайыңнан,
Жалбырап тұрған тұлымын.
Ат үстін де өскен,

Жылқылы ауылдың ұлымын.
Қымызын ішіп,
Қызығын көрген қызының.

3

Жанарың шамдай,
Құлақта даусың шырылдап,
Көргенде құлам
Тұратынмын құлындап.
Қасап хананың
Алдына кайдан келгенсің
Жан дүнием менің
Түршігіп кетті шымырлап.
Жүрегім — құлам,
Жарылатындай тызылдап.

4

Сұлуын мақтап,
Жүйрігін мінген ұланың
Ауыздан түспей,
Бәйгіден келген құланым.
Жүйрікпен сұлу,
Қадірдің бүгін кеткен бе?..
Ашкөздердің,
Қолында тұрды пырағым.
— Аяндар,— деп,
Жалынымда сұрадым
Түсін мейлі түсін бе,
Қорлыққа үнсіз шыдадым
Жанарыңнан тамшы мөлтілдеп,
Өлімінді күтіп жыладың.

5

Жаутандаған,
Жұлдыздай жарқ жанарың,
Қыл үстінде,
Қылпылдап тұрды ажалың.

Құлама менің
Жан қайғы
Алдын да тұрдың,
«Қасапхана» аты тажалдың
Қасиетті,
Малы қазақтың
Болған ба қасап тұрағың.

ШИРАКТЫҢ ЕРЛІГІ

(486—512 Біздің дәуірге дейін)

1

Дари бір ашкөзденіп іріленді,
Сақ жерін, алам жаулап бар әлемді.
Есепсіз менің мынау әскерімді,
Массагат, Ассилықтар білгін деді.

Аттанып қалың қолмен келе жатыр,
Массагат хабар алып апыр-топыр.
Ерін — құл, әйелдерін — күң етемін,
Тудырам сақ еліне заман ақыр.

Білген соң парсылардың қалың қолын,
Массагат қалай тоспасын оның жолын.
Күш жинап, он аталық тайпалардан,
Күні-түні жинастырды оңын-солын.

Ат шаптырып бәріне берді хабар,
Қалмасын жинап қолын келсін олар.
Исседон, Аримасып, Сармат, Каспий,
Дай, Аби, Комар, Асқатактар.

Сақ елінің әскерінен он есе көп,
Парсылықтар аттанды жолын түзеп.
Даридың сансыз қолы келеді өріп
Жайхунның ұлан асыр жерін кернеп.

Аз әскер көпке қалай теңеледі,
Ер жүрек массагаттың көбі өледі.

Аз өліп парсылықтар жаулап алса
Парсылар көп олжаға кенеледі.

Массагат тайпасынан Ширак батыр,
Жон ердің от басынан жалғыз ұлы.
Бір өзін мыңға балап шығыпты ақыр,
Қалқан боп жау алдынан жалғыз өзі.

—Жан балам елің үшін жан садақа,
Жалғыз адам адасып жол таба ма.
Елің мен артта қалған жерінді ойла
Өзінше таптың ойлап қандай айла.

—Жан әке, елім үшін жаным құрбан,
Қалдыра көрме бөгет боп осы жолдан.
Даридың көп қолымен соғысуға,
Бір жеті, кетті күнім даярланған.

Жалғыз адам көпке қалқан бола ала ма,
Өртенген өртті жалғыз тоса алама
Өзінді-өзін босқа өлімге айдап,
Бұл ісінді халықтың хош алама.

Бұл жаудың жалғыз барып, жолын тосам,
Өрт болып өртке қарсы дабыл қағам.
Өртенген тақыр жерге от жүрмейді,
Өртке қарсы өрт болып жалын қосам.

2

Кернейлетіп екі жақ соғыс бастап,
Шегінбеді сақ сарбазы елін тастап.
Жүз елу мың Даридың қалың қолы
Тегеурінді күшпенен жатыр таптап.

Отыз мың сақ, сарбазы қалқан болып,
Қойды алға қазылған ор, арқан керіп.
Айламен Парсыларды шаңға көмген,
Жер қапқан, жер қызықтың, орын көріп.

Аз сарбазы массагаттың жасымаған,
Өнерін көріп Дари сайыстардан.
Күтпеген оң-солыннан қаптаған қол,
Шошытып жер жарарлық дауыстардан.

Құрсанып темір қалқан, дуылғамен,
Қарсы алды садақ оғы қарша жауған.
Оң-солында шапқылап сақ сарбазы,
Даридың қалың қолын шаңға малған.

Осынау қырғын-соғыс есін алды,
Семсерлерін екі жақ қаңға малды.
Даридың қалың қолы қорғанымен,
Күн батып, түнге айнала аман қалды.

3

Келеді Массагаттың көсеміне,
Ел бидің шешімі мен есебіне.
Ширактың ақыл, ойын мақыл көріп
Алдында жазалады көш елінде.

Көсемі Массагатың қаһарланып,
Ширықты ел алдында жазаға алып...
Өліден бері, тіріден ары болды,
Сатқын деп зынданға қамауға алып.

Бар еді сүйген қызы Тұмар деген,
Осы жаз үйленуге сөзін берген.
Ширактың сатқындығын естіген ел,
Таусылды Ассилықтан төзім деген.

Ұстапты жағаларын білгендері,
Дұшпаны бар табалап күлгендері.
Абес күн, Инжу өзен, Төңір тауы,
Жайғунның жағалауы жүрген жері.

Түн жарым аттанатын кезі келді,
Зынданнан шығарып сап сөзін бөлді.
Зынданға күзетшінің өзін қамап,
Түзеді атқа мініп, жолын енді.

Ұрып жығып күзетшісін кетті қамап,
Сырдария, Амудың суы тасып.
Жан шошыр денесінің жарасынан
Көргенде Парсылықтар қуанысып.

Ширакті естіген ел сатқын деді,
«Тірідей ұстап әкел, тапқын» — деді.
Бұл оқиға елден-елге желдей есіп,
Біреуден-біреу естіп тартқылады.

—Массагат билердің қорлығынан,
Құтқар мені, солардың зорлығынан.
Келдім қашып сендерге бас сауғалап,
Көп әскер жатыр алда жол торыған.

Парсылар Ширак ерге қалай сенбес,
Денесінде тамтық жоқ, келген өлмес.
Іздеген жоғы жерден табылған соң,
Айтқанына сөзінің қалай кенбес.

Алам кек Массагаттің тайпасынан,
Жеңіске жетем соғыс шайқасынан.
Жанары жалын шашқан осы жанның
Үшқындап жанады сөз байқасынан.

Парсының қол басшысы былай деді,
—Сақтарға жол көрсетіп барсаң деді.
Өзінді көп олжаға кенелтемін,
Берем сый, көтергенше алсаң — деді.

— Күтпеген жерден жауға жеткіземін,
Массагаттың ту сыртына өткіземін.
Кегімді мен жауымнан алмай тынбас,
Сендерге жол көрсетерлік шешімдемін.

Он бес күнде сақ еліне жеткіземін
Елу мың түменінді аман-есен,
Ойламаған қызыл құмді кешіп жүріп
Ту сыртынан жауыңның өткіземін.

Ер Ширак, кызыл құмды бетке алады,
 Бетінді шарпып құмы, от жанады.
 Адастырып Парсыларды шөл далада
 Күйіп жанған көрсетті өрт даланы.

Өртеніп қапырықтан жатқан құмы,
 Жай көзге бір дерқамдық жоқ ой құны,
 Сағым қуып көк теңіздей шақырады,
 Тұншықтырып булықтырар қара түні,

Қырық күндік көлденегі құм даланың
 Он бес күн жолын жүрді бұл араның.
 Су таусылып, ыстықтан кепкен әлем,
 Талай көлік шөлден өлді бейшараның.

Асығып парсылар да тақымдайды,
 Бес күндік жолымыз бар жақын қалды.
 Тезірек жылдамдата жүрейік деп,
 Күш беріп Парсыларды шақырады.

Басшысы Құмар мырза сенбегендей,
 — Алдап бізді келесің деп сөзге көнбей.
 Ширакқа қайта-қайта тап береді,
 Қылышын қаһарланып сермегендей.

— Жіберген тыңшысынан сұрап білді,
 — Сатқын, — деп Массагаттың шулады елі.
 Қалайша елі мұны жақтамайды,
 Ширакпен тыңшы сөзі тура келді.

Сақ елін тапсырмамен араладым
 Елінен қорлық көрген жаралы адам.
 Біздерге таптырмайтын жол бастаушы,
 Қалайша тақсыр мұны мазаладың.

Құмары қол басшысы күдіктеніп,
 Ширактың дәл қасына жетті барып.
 Ызғырланып көзінен оты жанып,
 Қанша жер қалды, — деді қаһарланып.

—Үш күндік қалды жолың жеткіземін,
Жеткізбесем басымды кескіземін.
Массағаттың идіріп он тайпасын,
Ел тағдырын алдында шешкіземін.

Парсылық сабасына қайта түсіп,
Үш күндік жол азабын бастан кешіп.
Көп әскері, көліктері қызыл құмда
Шөлден өліп тірілері тұр күрмеліп.

Су бітіп, мал мен әскер жеткен жері,
Күн ысып, құм қуырып, кепкен тері.
Үш күніне уәделі келді жетіп,
Құрысын мына құмның өткелдері.

Әскері де, малы да қалжырады
Кім келіп бұл арадан хал сұрайды.
Көліктері болдырап күнге күйген.
Қызыл құмның жонында қансырады.

—Үш күнің уәделі жетті бүгін,
Үш түнің, өтіп қайта шықты күнің.
Бұл құмның шегін-шетін көре алмадым.
Түсіріндер түйелерге артқан жүгін.

Азсындың ба алатын олжаңызды,
Мына құмда өлтірмей қорға бізді.
Бойыңмен бірдей алтын, күміс берем,
Мінгізем елден тандап жорғаңызды.

Ширак — ер тартып езу, күліп алды,
«Артыңда жиырма күндік күнің қалды.
Ұшқан құс, жүгірген аң тірі өтпейді
Мінесіз ол дүниеде жорғаңызды».

Қырық күндік көлденеңі мына құмның,
Массағаттан алатын барма құның.
Бұл құмнан бірін тірі шықпайсындар,
Осымен аяқтасар елу мыңың.

— Садақа елім үшін, менің жаным,
Жараланып, адастырып келген жауын.
Өлтір мені кескіле алдындамын,
Құтқарған елін жаудан бір ұлымын.

Құмар сонда күйіп-жанып түтеп тұрды,
Мына Сақ алдап бізге қақпан құрды.
Ақылды, көріпкелдің бәрі пасық,
Бола алмадың жиылып, Ширак құрылы.

5

Ер Ширак елін қорғап тапқан өлім
Қорған боп, қорғап қалды тұған елін.
Парсыларды шөл-құмға бастап келіп
Мәңгілікке жамылып қалған құмын.

Ұялды Ширак жайлы өсегінен,
Келіскен алдын ала көсемімен.
Бұл сыры Қызылқұмда шешім тауып,
Естіген ояныпты төсегінен.

Дауылға жайып бетін жуғызыпты,
Бұп-бұйра тау-тау құмын тұрғызыпты.
Әр жерден үкілеген сексеулден,
Таратып жас орманын туғызыпты.

Шештің, сен тауып жолын жұмбағыңды,
Ер Ширак адастырған жауларыңды.
Жат елге жерім жұмбақ болса дағы
Қасиеттеп келеді Қызылқұмды.

Қорғады он аталық Ассыйлықты,
Парсылардың Ер Ширақ туын жықты.
Жон ұлы арыстандай айға шапқан,
Ерліктің тұлғасы боп қалған мықты.

ЖЕР

I

АЛЛА — Жерді жаратқан,
Алдымнан тіршілік таңы атқан.
Адам-Ата мен Хауа-Ана,
Мақпұздан танып тіл қатқан.

АЛЛА-дан басқа АЛЛА-жоқ,
Мұхаммед АЛЛА елшісін.
Шайтан тілін алған жоқ,
Адамға берді жерді шын.

Адам-Ата, хау-Ана,
Адамнан адам таралды.
Көгеріп, көктеп Жер-Ана,
Дәнегін беріп тұрады.

Жер дейміз-ау, жер дейміз,
Жерде туып, жер жейміз.
Өніп-өсіп гүлдейміз,
Қасиетін жердің білмейміз.

Жерден түзеп тұрмысты
Дауасын дерттің емдейміз
Жерден тауып рызык,
Әдемі сарай жөндейміз.

Жерді жөнсіз тергейміз,
Кұпиясын жердің білмейміз.
Жерден рызык жейтіндер,
Жейтіндерді жейтін-жер.

Жерді жүндей түтеміз,
Жерден үміт күтеміз.
Қуыс қурай пенделер.
Дүниеге тоймай өтеміз.

Жерде туып көбейер,
Өлгенде малың сойылар,
Тоймаған көзің тойынар,
Өлігің жерге қойылар.

Жер тірінің несібі
Қос жанарың әлем есігі.
Аспан мен адам жалғасқан,
Миыңның миллиард тесігі.

II

Танымасаң танып көр,
Керегінді меннен алып көр.
Көгіңде жанған жұлдыздай,
Шырағынды күндей жағып көр.

Өз тұрағым төсегім,
Аты-жөнім мекенім
Тоғызының үшімін...
Жермін,
үлкен кішімін.

Бар әлемге ой салған,
Мені айым айналған
Бір жылында бір рет,
Мен де күнді айналам.

Ақың бар меннен алатын,
Құпям бар адам білмейтін.
Жұлдыз-күн, сөнбейтін,
Серігі жердің өлмейтін.

Топырақпын тозаңмын,
Қандырап шөлді суыңмын.
Ішімде от, сыртым нұр,
Жаратқанның құлымын.

АЛЛА – жерді жаратқан,
Жаратқанның бірімін.
Тірілерді өлген соң,
Тірілтетін ұлыңның...

Ақиқат аспан бірлігін,
Сансыз әлем тірлігін.
Біліндер Адам, біліндер
Орап тұр, Арсы түңлігін.

Ойлансаң Адам атыңмен,
Күннің сиы нұрымын.
Біліндер Адам, біліндер
Арсы, Күрсі, үйіңмін.

Ақыл-оймен сананың,
Жиынтығы миыңмын.
Күн, ай, адам, жұлдыздың,
Мен де сондай бірімін.

— Ей, Адамдар жаралған,
Меннен сендер нәр алған.
Орман, тоғай, шөбің бар,
Миюалы жеміс сан алуан.

Менде өзіндей тірімін,
Тіріледдің үйімін.
Қадірле жерді, қорлама
Өзіңнің де, өзгенің де сиымын.

Жан-жануар мекендеп,
Бастарына бақ қонған.
Бұлттар көлден су алып
Далаларға аттанған.

Құрылықпын, жомартпын,
Сабыр сақтап жатырмын.

Таулар тегін тұрған жоқ,
Ішімді кернеп жатыр мұң...

Мен тірілердің өзімін,
Беретін рызык анамын.
Күрсініп кейде жөтелем
Сілкініп тауды көтерем.

Жер астының қозымын,
Балқыма ішім балқыған.
Тұрғызам таулар тербетіп,
Тербелістің өзімін.

Қартайған шөккен анамын,
Жер астының қозымын.
Алтай, Жоңғар, Гималай,
Памир, Тянь-шань, Альпымын.

Жақындап көр қасыма,
Жарамды көр де шошыма.
Шытынап сынған сан бөлек
Атпа тастар астында.

Мықтылығын танытқан,
Кеудесіне шың артқан.
Шың басына мұз артқан
Эльбурс бойын ұзартқан.

Тау үстінде тауыңмын,
Хан тәңірі мұзартпын.
Бетімде дәуір ізі бар,
Ұңғыл-шұңғыл, сайыңмын.

Ш

Ойпатпын егін салатын,
Жазықтан төмен болатын.
Сауанасын самсатып,
Аңмен құсқа толатын.

Қыратпын, үстірт, жотамын,
Тау құмдарын төсеген.
Төсін де жердің көсемін,
Дауылмен бірге көшемін.

Менің, өзім даламын,
Берекеме менің карағын.
Керегінді қалаған,
Алақаныңа саламын.

Шұңғалмын терең сай,
Мисипипи, Көртоғай,
Темілдірік, Бартоғай,
Шарын атты, Сартоғай.

Тынық мұхит суларында,
Үнді мұхит құздарында.
Атлантика құшағында,
Антрактика мұздарында.

Көкжал толқын жарысқанда,
Бұлттар көкпен алысқанда.
Сансыз арал шашылғанда.
Шағала шулап басылғанда.

Толқындар жағалауға асылғанда,
Теңізге, жұлдыз шашылғанда,
Жердің тында, жүрегін сонда
Алдында тірілер бас ұрғанда,

Ғаламат Нұхтың кемесінде
Ғасырлар өткен ел есінде.

Көтеріліп жерді су басқанда
Өліммен өмір күрескенде.

Теңіздің терең құшағында,
Ғаламат судың гүл бағында,
Жан-жануар орманын да,
Жюль Вернь көрген тауларында.

Өзен мен көлдерінде,
Су астының белдерінде.
Су патшасы Сүлейменнің,
Густо көрген елдерінде,

Біз білмейтін жерлерін де,
Теңіздермен көлдерін де.
Таңғажайып тамсандырар
Елдің қайсар ерлерін де.

Су астының даласында,
Теңіз жұтқан қаласында.
Судың сұлу періштесін,
Адамдар іздеп жүр осында.

Арал көлі, Балқашым да,
Байкал, Каспий тұр қасымда.
Берерім көп болашаққа
Інжу, маржан әр тасында.

Мен өзенмін арындаған,
Еділ менен Жайықпын.
Сырдария, Амурмын,
Өркендеумен дамумын.

Амазонка, Зайрмын,
Тигр менен Эфрат,
Янцизі мен Хуанқымын,
Үнді менен Гангімін.

Енесей мен Дунаймын,
Ніл өзені, Ертіспін.
Құм дала жұтқан Тарыммын,
Өмірдің көзі нәрімін.

IV

Жеті қаттан тұрамын,
Балқыма ішім балқыған.
Қайнаған байлық бойымда
Адамдар алып шалқыған

Тас, су, ауа, азонмын,
Ми-миланған әлемнен.
Жер болып тұлғам жаралған,
Байлығым мол сан алуан.

О, ақиқат АЛЛА – жаратқан
Тірілерден ірімін.
Сансыз шексіз күрсінің,
Көрінбес көзге бірімін...

Үнсіз тұрып дем алам,
Жұлдыздар менің құрдасым.
Өз орнымда мен дағы,
Өздеріндей мұнданам.

Меннен рызык жейтіндер,
Тірілерді жейтін-жер.
Туып өстің көбейіп
Болдым, толдым дейсіндер.

Қаһарлансам қамықсам,
Тауды суға батырам.
Судың орнын шөл етем
Шөлдің орнын көл етем.

Дауылымды үрлесем,
Қамырдай бәрін илетем,
Тербетемін толқытам,
Адам мен жер боп билесем.

Көміп суға малтытам,
Теңізде еркін шолпытам,
Тастан найза суырам,
Тіршілікті түгел қуырам.

Ми казанда қайнатам,
Көтеріп тауды ойнатам
Ілмесең мені көзге егер,
Ақырғы заман тудырам.

Бетімді жоққа бұрғызам,
Төсімді көкке ұрғызам,
Дүниені қайта туғызам,
Жанар таулар тұрғызам.

Көріндер тауды көріндер,
Күшіме менің сеніндер.
Өткенің заңғар таңбасын
Менен танып біліндер.

Керегін адам жаратып,
Терімді жүрсің тескілеп.
Кенімді алдың кескілеп,
Мұнайымды сордың үскілеп.

Саздан илеп жан еткен,
Бар АЛЛА – бізді жаратқан.
Әлемдегі сансыз тозаңмын,
Топырақпын,
Таспын, мұз артқан.

Ғарышқа қара жер жұмбақ,
Тірілер үшін ұжымақ

Шешімін таппай жер іздеп
Адамдар көкке құзырлы-ақ.

Ақиқат әлем шындығын,
Көтеріп алды жер жүгін.
Танысаң жерді егер де,
Қамқорлыққа ал бүгін.

Оятқан менен санасын,
Адамдар нағыз данасын,
Қорлама мені қорлама
Тірілердің- анасын.

Өнер-ғылым әперген,
Бақ пен дәулет көтерген.
Сабырлымын, жомартпын,
Сілкініп қана жөтелген.

Сүйегімді мұжып кемірген,
Адамдар жүр семірген.
Ойландар келер ұрпақты
Өтесің бе шалқып өмірден.

Дүние тірлік тыраулап,
Жер үстінде жүр аунап.
Көз салып көр маған да
Есіңе алғын жыр арнап.

V

Адамға қоям сұрақты,
Ағаштарым неге қуарды?
Бұлақтарым неге суалды?
Көкалдарым қайда жоғалды?

Ормандарым неге тоналды?
Өртеніп бәрі жоғалды.

Аяусыз қырдың аң-құсты,
Ойламадың обалды.

Аралдың суы тартылды,
Көтеріліп көктен тұз жауды.
Кемелер қалды қайрандап
Шардараға салды құрсауды.

Каспий неге тоналды?..
Талапайға салды мұнайды.
Итбалығың қырылып,
Тербеліп Каспий мұнайды.

Құлазыған даланы
Көтеріліп шаң басты.
Түтін басып қаланы,
Жұтамыз газ бен ауаны

Келімсектер жүр тайрандап
Байлығын жердің алады,
Қазынаң бітер, қайран қап...
Артында далаң қалады.

VI

Адамға бар айтарым,
Азып-тозып барамын.
Жасай көрме өзіңе,
Өлімнің сойқан ажалын.

Адамға бар айтарым,
Бомбысын жарма ажалдың.
Аяй көр ана-баланды,
Қақпанын құрма тажалдың.

Білесіндер ме дертімді,
Тау мен шұңғал бетімді.

Сансыз жамау төсімде
Тұтатып жүрсің өртінді.

Ластап жүрміз ортаны,
Жыртқыш та сенен қорқады.
(Заманның жауы қорқауы,
Апанын тастап жортады).

Адамнан адам боп туғандар,
Адамды адамша қорғайды.
Адамнан туған жыртқыштар,
Адамды аңша аулайды...

Соғыстан тауып азығын,
Жазықсыз елді таптаған.
Орнатып ажал қаруын,
Бомбасын АҚШ-сақтаған.

Жер бетін басып келеді,
Тажалды жерге көмгелі
Ауған, Ирак, Иорданның,
Отты ошақ етіп үрледі.

Ойыншық етті адамды
Аналарды қорлады.
Отқа түсіп өртенген,
Ана менен баланы.

Тіршілікті жоятын,
Жинадың жоқтың азығын.
Орнатып жердің бетіне,
Өлімнің қақтың қазығын.

НАТО-ға бар айтарым,
Тарқатылар арқауың.
Ойланбасаң қолыңнан,
Үзіліп түсер арқаның.

Тіршіліктің хас жауы,
Жердің құлар нар тауы.
Естисің әлі сан апат,
Дүбірге толы жер шары.

Өздерін мықты санайтын,
Өртейтін де тонайтын.
Өр көкірек содырлар,
Өлімнің шоғын қалайтын.

Жаулап алған елінің,
Жер байлығын талайтын.
Аттанып келіп мұқиттан,
Соғыстың өртін жағатын.

Істеме ісін наданның,
Өнерін ізде заманның.
Тендігін қорға әлемнің
Қарғысын алма Анаңның.

VII

Мезгілсіз шашың ағарып,
Дауасыз дертің таралып.
Адамнан-адам тоналып,
Шипалы шөпте жоғалып.

Адамдар, алдын білген бе?
Ажалы жердің келгенде,
Дүниесін түгел ұмытып
Байлық іздеп жүргенде,

Өледі бір күн алып Жер,
Ойыңа соны салып көр,
Дүниені түгел су басып
Су астында қалар Жер.

Ақырғы күні келгенде,
Көктен күнің сөнгенде.
Жердегі тірлік өлгенде
Қараңғы түнге енгенде.

Ай да, жұлдыз, Күнің-де
Мәңгі көкте тұрмайды.
Менің титтәй кеудемде,
Дөңгеленіп Жер шулайды.

Адамның көңілі ағарып,
Білімнің өссін жанарып.
Суретің жүрсін ән салып,
Құшағынан қарсы алып

Жаналықпен әлем молығып.
Өсерсің жылдар толығып.
Ғарышпенен күрсінің,
Ұрпағы жүрсін жолығып.

Құмырсқа үшін жер алып,
Жерден де үлкен бар алып.
Адамдарда сондай құмырсқа,
Жерде жүрсін жаралып...

VIII

Қоксықпен кеудем тозбасын,
Жөнімен адам тойласын.
Тірлігімді қолдайтын,
Жанашыр жандар қайдасын.

Ақылдың кеніне бойлағын,
Мені де адам ойлағын.
Тірлігімді қолдайтын,
Еліңе сөзді байлағын.

Таныстырдым өзімді,
Жеткізейін деп көзінді.
Тыншымайтын Жеріңмін
Мен туралы айт сөзінді.

Аналықпен мұнымды,
Айтып бердім зарымды.
Аянбадым барымды
Мен туралы айт жырынды.

Аянбадым өзімді,
Менен жейсің нанынды.
Менен жидың сәнінді
Мен туралы айт әнінді.

Үлкенінді-кішінді
Сынай берме күшінді.
Кеудемде жүрген тозаңсың
Мен туралы айт ісінді.

Ақыл-оймен көз берген,
Менің титтәй бөлшегім,
Меннен өсер дәнегің,
Өзінді Жермен өлшегің.

IX

Қорғаның сенің панан да,
Қамқоршы жалғыз анан да.
Орман мен аң-құсын қорғандар,
Жер бетіндегі тілерім осы адамға.

27.IV.2003. Талғар.

ҮШ ҚЫЗ

(Халық аңызы)

I

Ақ көңіл, өзіне бәрін бауыр дескен,
Қолы ашық, жолы ашық, далада өскен.
Далабай, дала жомарт аталып жүр,
Жомарттың, жомарттығын аңыз еткен.

Аш-жалаңаш қалса да арымаған,
Жомарттығы, ашықтығы дарын оған.
Дастарқанын кең жаяр қонағына
Үйіп-төгіп алдына барын салған.

Жасы келген алпыстың біреуіне,
Ұл көрмепті, қызы бар тілеуіне.
Жалғыз қызын медеу қып келді көптен,
Орын тауып ұзатса күйеуіне.

Қам көңіл Әке жайын ойлап өскен,
Ақылы сай өзіне бойлап пішкен.
Ұлы да осы, қызы да осы гүлдей жайнап,
Ұясында бой жетті кіндік кескен.

Текті болып, текті ата бабасынан
Алды тәлім Гүлжаһан анасынан.
Жомарт әке Далабай қуанады.
Ақылды қыз, сабырлы ол басынан.

Пендесіне бір АЛЛА — берген дарын,
Тіршілікте тірілер жағар шамын.
Ақ пейіл, өзі жомарт Далабайдан,
Кім болжапты алдағы келер таңын.

Қыз болған соң тазалап үйің ішін,
Еңбегімен сүйінтер ердің күшін.
Аңыз болған еліне ажар көркі,
Дүбірлеткен Данагүл, елі-жұртын.

Ерекше Дана сұлу дара туған,
АЛЛА-ның сүйген құлы жаратылған.
Ұл орнында ұлындай болғаннан соң
Далабай күткен үміт баласынан.

Он бестен он алтыға толған кезі,
Құланның жанарындай жанған көзі.
Сөз қозғап ойыңыздан тудырар ой,
Мейірінді қандырар айтқан сөзі.

Жібектей үлбіреген қолан шашы,
Орақтай қиылып тұр қиған қасы.
Мас болып жас аруды көргендердің,
Көңілінің домалады өрге тасы.

Далабай малы да жоқ, бағы да жоқ,
Ел қатарлы үйі бар, қарыны тоқ.
Өз қолында болмаса да халық берген,
Ақ ниеті, жомарттығы жағады шок.

Аямаған елінен Жомарттығы,
Атағын, абыройын ұзартты оны,
Қол жетпейтін осы бір биіктігі
Емес пе ел алдында мұзарт шыңы.

Аңыз болып таралған Данагүлге,
Айтылар сұлулыққа баға мүлде.
Елден-ел естіген соң таралыпты,
Сарыарқаның кендігіндей құба түзге.

Естіген соң Данагүлдің даналығын,
Ауқаттылар қалай тыныш қалар бүгін.
Жан-жақтан қалындықты таңдау үшін
Мырзалар мініпті атқа арта жүгін.

Данагүлді көргенде төніп түскен,
Саудагер Қасым атты жігіт екен.
Өзі бойдақ отыздар шамасында,
Алмадан кім құр қалар күзде піскен.

Сөзге тоқтап қыз әкесі, шешесі де,
Қалың малын аямады келісті де.
Далабайды бірақ күнде бай жасады,
Айдап келіп төрт түлікті берісті де.

Күзде келіп, орын әкеп алмақ болды,
Қасым мырза аттанды түзеп жолды.
Көңілі шат уәделі күзде келер
Жар салып төңірекке жасар тойды.

Ертесінде Байтөре мырза келді,
Далабайға күйеу бала болам деді.
Алдына қалың малды асыра айдап,
Төрт түлігі қорасында қала берді.

— Болмайды, — деп Далабай қарыспады,
Қалың малды, қосты малға табыстады.
Байтөре күзде орын әкелем деп
Байлығы Қасымнан да қалыспады.

Үшінші күн саудагер Ерен келді,
Асыл жібек, мәуіті мұнан көрді.
Далабай мұнан асқан бай болмас деп,
Күзде тойын жасаймын деп қала берді.

II

Ақ көңіл, жомарттығы, қимастығы,
Тақады құламаға силастығы.
Данагүлді саудалап үш мырзаға,
Дау-жанжалдың тақалды жауластығы.

Арада өтті күндер ара салып,
Малын жомарт кедейге бере салып.
Оң-солына Далабай шаша берген,
Несиеге кетіпті әркім алып.

Сұрағандар қызығын көрер енді,
Қалмапты мал қорада берерге енді.

Уақыт зымыраған барады өтіп,
Күйеу-жегжат келетін кезі келді.

Ақылды Данагүлі әкесіне,
Жеткенін білді даудың жетесіне.
— Үш күйеу балаң келер жақын күнде,
Қызынды үшке бөліп бересің бе?

— Деді қыз екі көзін жасқа шылап,
Жағада еркін өскен мен бір құрақ.
Әкесінің кетті өмірін өксітіп бір
Ертең келер күйеулерге тапсаң тұрақ.

Бір қызын үш мырзаға саудалаған,
Үш кеменің жібін ұстар тал қармаған.
Әкемнің әзіз басын қорлатқанша
Өлсемші кең далада ел бармаған.

Бір басымды саудалапты үшеуіне,
Үшеуінің тартысына түсем мен де.
Қалың малын таратып біткен әкем
Бір АЛЛА -ның салғанына көнемін-де.

— Жан балам сорлы басым арым таза,
Разымын бір АЛЛА берсе жаза,
Көңілін қалдырмаппын дос пен қастың
Мен дайынмын кел седе маған қаза.

— Жан әке сізге қояр талабым бар,
Оқушым бұл сөзімнің мәнін аңғар.
Үш жерге үш отау ғып үйінді тік,
Әр қайсына лайықты табамын жар.

Бір есек, бір итті әкеп маған бергін,
Қызығын бұл оқиғаның сонан көргін.
Дал боларсың өз қызынды тани алмай,
Үш күйеуің кеткен соң соңына ергін.

III

Данагүлдің айтқанын орындады,
Жасалар қалыңдықтың ырымдары.
Атадан балаларға жалғасатын
Кісілік пен кішіліктің жыры, нәрі.

IV

Бір есек, бір итпен қатарласып,
Отыр қызы солармен әзілдесіп.
Ақ отауын үш жерге тігіп қойды
Қарсы алды сүйгендерін есік ашып.

Әкесі орындаған қыздың сөзін,
Толтырды жасау-жабдық үйдің бөзін.
Киіндіріп үш қызын әзірлеген,
Алтын-күміс, әкелді мыс пен жезін.

Жомарттың кетті сонда көңлі тасып,
Есігін отаулардың көріпті ашып.
Өз қызын ажырата алмай есек, иттен,
Бұл не сиқыр біле алмады жігін аршып.

Әкесі мұны көріп қайран қалды,
Бұл не сиқыр болған деп естен танды.
Айтқанын Данагүлдің екі еткізбей,
Қызы үшін аянбады қолда барды.

Далабайдың үш жұмбақ қызын білген,
Ұлан-асыр жасайды той орын келген.
Бұл Жомарттың жомарттығын білген елге,
Аңыз етіп таратыпты көзі көрген...

V

Үш күйеу, үш жерде отырып дауласады.
Қызғаныш өртеп ішін жауласады.
Жомарттың қызы жалғыз деп естіген соң
Қайсының шығар жоққа болашағы.

Бірінен-бірі асады араланып,
Суық қабақ танытады сөзін бағып.
“Бұл қызды сен алмайсың, мен алам” — деп
Жүзінен шығады кек ызғарланып...

Үш жаққа тартып үшеу келіспеген,
Өліспей бір-біріне беріспеген.
Байлығын бір-бірінен асырыпты,
Мықтысы шығар озып жеңіспенен.

Алакөз қырғи қабақ сөз атады,
Әнгімесін үшеу ара ұзартады.
Дауы да, қызғанышы Данагүлі,
Әр қайсысы ауыр-ауыр ой артады.

Бақ пен байлық өз ара сайысында,
Төкаппарлық, мен-мендік қайсысында.
Сұлудың аты сұлу болары анық,
Жүйріктен, жүйрік озар жарысында.

Жиылып сай-саладан келді қалық,
Ұлы жиын бұл тойдың соңын бағып.
Той десе домалапты қу бастағы,
Өзінің тамашалар жөнін тауып.

Үш күйеуді, үш отауға алып барған,
Үш қыздың өң түсіне болып қайран,
Бойы, көркі, өңінен тани алмай,
Қалыңдығын көргендер естен танған.

Үш бажаны ала көз айыпты еткен,
Неңдей сиқыр дау-дамайды шайып кеткен.
Бір-бірінен бажалар қатты ұялды,
Үш ару араларын тәрік еткен.

Үш жігіт бір-біріне қарасады,
Қайсы сұлу, қайсының алашағы.
Қасымға көзін қадап Данагүлі,
Әр қайсы тауып жарын жарасады.

Әр қайсы алды қолға тигендерін,
Өмірлік махаббатты сүйгендерін.
Өң түсі бойларында айрма жоқ,
Адам, есек, ит туралы білген бе елім.

ҮІІ

Жақсы, жаман түріңнен болмас парық,
Жаман мінез адамды етер ғарып.
Оқушым әңгімемді абайлап көр,
Адамдарша жүр қатар араласып.

Ата-Анасы ұзатты Данагүлін,
Сағындырды бес жылы бала күнін.
Адам, есек, итінен ажыратар,
Жақсы мінез, жақсы сөз, ара жігін.

Адам қайсы, ит қайсы, есегіне,
Токтадым осы дерттің кеселіне.
Білсе екен оқушым сөздің парқын
Мінез жайлы жаздым мен үшеуінде.

Сағынышы әр жылдың сағымы ескен,
Сар даланың төсінде елім көшкен.
Адамды адамдарға жақындатар
Жақсы мінез, жақсы сөз, әзілдескен.

Қыз әкесі осыны ойлап аттанады,
Адамның мінез құхы бақ талабы.
Жан дүниенді баурап алар сұлу ойлар,
Еріксіз қыз алдына ап барады.

Әкесі қызын тауып амандасты,
— Аманбысың қызым, деп саламдасты.
— Қайдан көрдім қаңғыбас мына шалды,
— Деп, қызы беттен алып үйге қашты...

Қызының сөзі қатты білмеген соң,
Әкесі өлді жер боп кірмеген соң.

Еш нәрсе білмегендей сынай беріп,
Қызына болды қонақ төрлеген соң.

Бір күн түнеп алдағы танды күтті,
Күйеу баласын шақырып алдырыпты.
— Қызым қалай балам-ау — деді атасы.
Бір АЛЛА-қолдай көр, — деп әруақты.

— Қызыңның бір мінезі бар беттен алар,
Ел алдында іс-істейді көңіл қалар.
Ағайын-туысымнан ажыратып,
Дос-жараным ала алмас менен хабар.

— О, балам бұл сүйекке біткен таңба,
Сал ақылға, ашуынды таразыла.
Ақымақтың ақылы кеш кіреді
Ақылдылар жетелеп салар жолға.

Қыз әкесі қоштасып шықты жолға
Сәті түсіп келеді ісі оңға.
Жақсы мінез көңілді өсіретін,
Жаман мінез мандайға бітер сорға.

Жолға шыққан жолаушы болар пақыр,
Екінші қызын іздеп келе жатыр.
Ұзақ жол жүргеннен соң жолығыпты
Алдында ақшағала ауылға ақыр.

Қыз әкесі аттанып қызын тапты
— Балам-ау, деген кезде жалт қарапты.
— Атың бүгін жетті ме, деп сырт айналып,
Борталандап үйге кіріп бара жатты.

Қалай өзі бұл қызым қырын қабак,
Келмей жатып көрсетті сиын бір-ақ.
Тетір кетіп, оңына қайта айналар,
Бас асауың өзіңе болыпты бак.

Бір күн түнеп атасы баласына,
— Қызым қалай, — деп сұрады тым асыға.
— Бір сөз айтсам, жалт етіп алақашар
Осы қылығы өзіне жарасама.

Осы қылығы болмаса қызыңыздың,
Берекесі, қызыры, үйіміздің.
Істесе еңбегі бар тау құлатар
— Жок, — деп алып тындырар үйдің ісін.

Бар екен бас асауы ала қашқан,
Екеу ара түсіністік жақындасқан.
Қайта айналып оңына тез келеді,
Істелер іс айналып оңға басқан.

— Е, балам, бұл сүйекке біткен таңба,
Ақылға сал, сабырлықпен таразыла.
Айтқандарың оңға келер қайта айналып,
Қайта айналып өзіңмен жүрер жолда.

Қыз әкесі аттанып қызын тапты,
Балам-ау, деген кезде көңілін ашты.
Жомартпенен табысып Данагүлі
Құрметтеп үйіне бара жатты.

Ақылды Данагүлі парасатты,
Ойлайды бүгінін де болашақты.
Сөйлеген сөз қандай мағыналы
Істеген еңбегімен орын тапты.

Қасым мен Данагүлі ақылдасар,
Ертеңгі істер, ісі жолын ашар.
Болса да алда қандай қиындығы,
Ерінбей еңбектеніп өзі жасар.

Қасымға Данагүлі ұнағандай,
Әзілі жарасып тұр құмар қанбай.
Силастық адамдықтың биігінде,
Не керек көрінбесең дараланбай.

Далабай тауып қызын амандығын,
Танытқан барша жұртқа адалдығын.
Әкесі, шешесінің көңілі хош,
Атаға кір түсірмес жамандығын.

Әр адам өз мінезін сынап жатқан,
Үш мінез бар адамда араны ашқан.
Қыз, жігіттің мінезі болса көркем,
Байсалды сабырлықпен жолын тапқан.

Мысал үшін жаздым мен білсең ұғып,
Үш мінезді әр түрлі жүрміз жыр ғып.
Адамдармен адамша қауышайық,
Өтер жастық, көрілік келер жылжып.

10. IX-2004. Талғар

АЛМАНЫҢ КҮЙІ

(тарихи аңыз)

1

Тасты қашап ою-өрнек қалдырған,
Тастан қалап қора-сарай салдырған.
Тастан сомдап мүсіндерін тұрғызып,
Өтіп кеткен боздақ күйін шертейін.

Тасқа ойыпты өсиетін Тункоктің
Қайғы-мұңын, көз жасын көрдім ананың.
Алмалықпен Алтын кенттей сәулетті,
“Қарахото”, “Көкхотодай” қаланың.

Көкке қарап көк түрігім жүгірген,
Иттерің көп жалықпайтын үруден.
Жүзден жүйрік, мыңнан тұлпар озыпты,
Орны бөлек Күлтегін баба ілуден.

Келер дәурен өтіп кетті құм кешіп,
Басқан ізің қалар артта бірге өшіп,
“Қарахото”, “Көкхотоны” құм басып
“Шығу” қала дәуірлеген күнде өсіп.

Билік етті Іленің зор мықтысы
Төбе биі аты шулы Таң ханы.
Қолын жиып Жетісуда бірігіп
Қаратыпты аузына елін баршаны.

Бәлкім мұны аңыз дерсің ертегі,
Әр кім күйін әр түрлі етіп шертеді.
Осы күйдің бір керемет шындығы,
Менің мұңлы жүрегімді өртеді.

Безілдеп күй домбырадан ағылды,
Қос ішегі сиқырлы қолмен қағылды.
Ботасы өлген боз інгендей боздатып.
Қай-қайдағы зарлы әуенді қозғады.

Кең даладан тұрақ тауып көшеді,
Сай-салада шашылып жүр осы елі.
Құлақ шіркін түрулі тұр аландап
Жайсыз хабар келе ме деп кешегі.

Мына дала тегін тыныш жатпаған,
Ат тұяғы талай төсін таптаған.
Дүбірінен далалардың дүрлігіп,
Әр адымың қайғы-мұң боп аттаған.

Алма бір күй бастап кетті толғанып,
Үкілеген домбырасын қолға алып.
Елең еткен қарт абызда құлақ сап,
Бара жатыр тұла бойы қозданып.

Күмбірлейді домбырадан күй тынбай,
Асау жүрек қалай тұрар жұлқынбай.
Абыз картты бір ой алды шідерлеп
Жамандыққа отыр ойы бара алмай.

Тыпырлайды домбырадан төгіп күй
Жүрегінен Алма сұлу беріп си.
Естігеннің құлағына қалды үнің,
Тындатасың еріксізден болып би.

Шошыды абыз мына күйден тарынды,
Жан дүниесі түсіп отқа қарылды
Кең даланың құшағына сия алмай,
Үйіп төктің домбырадан зарынды.

Сексен жаста селкілдейді сақалы,
Не сұмдықты мына күйің тақайды.
“Жас ағашқа, кәрі ағаш сүйеніш...”
Дейтін жұрттың қалыпты артта мақалы.

Мына күйден естіліп тұр зар-мұңым,
Қыршынынан қиылды ма жалғызым.
Сұмдық хабар естіліп тұр күйіңнен.
Менің ғана кеткенім жөн үйіңнен.

— Тарт күйінді,
Алма жаным бұл қандай?..
Жалғыз ұлым манлайымда армандай
Неткен, неткен алдамшы еді бұл өмір,
Жалғызым өліп құба жонда қалғандай.

Аныратып, еңіретіп, боздатып,
Жан дүниемді кетті күйің қоздатып,
Шоқпыт үйден аныраған аяздай,
Шанағынан домбыранның зарлатып,

— Недейді күй,
Не сұмдыққа ойысып?..
Қарт қабырғам қайғы-мұңға майысып,
Емен едім, қатып қалған қуарып
Құба түзде қалғаным ба зар жұтып,

Неткен өмір жалғызымды жалмаған,
Жанымды менің мына тағдыр алмаған

Жаным балам, күнім балам өттің бе,
Естіп тұрмын сұмдық хабар Алмажан.

Жылқы, сиыр, қора толы қараң ба,
Бұйырмапты адал малым маған да.
О, тәңірім кімдерге біз жем болдық
Кез болдық па алдамшы азғын адамға.

О, бәйбіше, жақ отынды маздатып,
Қазаныңды сақыр-сығыр ойнатып.
Қаннен-қапер отырсың-ау мәз болып
Кең аспандай пейілінді жайнатып.

Иресің ұршығыңды зырлатып,
Өтті дүние дүркін-дүркін тойлатып.
Бұл дүниенің қызығына тоймадым.
Тұңғыққа бара жатыр бойлатып.

Екі шерлі, екі егіз боп боздаған,
Қос жанардан қайғы жасы парлаған.
Екі қарттың ортасында Алмажан
Домбырадан төкті күйді зарлаған.

Өксіді күй, еңіреді, боздады,
Бауыр еті жан ағасын қозғады,
Алма сұлу домбырамен баяндап
Әңгімесін күй арқылы арнады.

2

Көкке карап көк бөрілер ұлиды.
Кім біледі кең далада бұл үйді.
Жапандағы жалғыз үйді жау шауып,
Жаққан оты өз-өзінен кұриды.

Міне сұмдық бәрінен де ызғарлы,
Дана қарттың жүрегі осылай мұздады.

Шошыды қарт жүрегіне мұң байлап
Терең оймен кетті кезіп құздарды.

Қатал тағдыр момынға білек-білеген,
Ойланды қарт тұйыққа ойын тіреген.
Жоғалтқан гүлін дәл осылай дана қарт
Іздейді жоғын даладан мынау жүдеген.

3

Адамдар бар қан ұстап түйінген,
Қара тонын, кара түнде киінген.
Ес-түсінен айырыла жаздап тындады,
Құдыретінен Алмажанның күйінен.

Ағасы өліп жараланған жүректі,
Ата-анасын жылатпауды тілепті.
Домбырадан төгілді күй аңырап
Абыз қартқа қайғы бұлты түнепті.

Мына жүрек сезіп нені жұлқынды,
Мен ұрладым өрісі толы жылқынды,
Белдеудегі атынды алып кетейін,
Көкірегіме күмбірлеген күй тұнды.

Аңыратып Алма күйін қағады,
Күйге бөлеп ұлан асыр даланы.
Біреуінен біреу кетті үйреніп,
“Үйсін” атты елге осылай тарады.

Жылқыны ұрлап, күйін тартты қаракшы,
Ерлігі оның аңыз болып тарапты.
Қарабаксы кедей болып өтседе,
Өнерімен елді аузына қаратты.

Қу ағашқа тіл бітіріп күй кетті,
Аңыз болып ел жүрегін тербепті,
Жапандағы жалғыз үйді жұлмалап
Ақ шаңытып азынаған күз жетті.

Өтті жылдар, өтті айлар, күн өтті
 Мал жанынан айрылып Абыз жүдепті.
 Бір соққыдан бір соққыға ұрынып,
 “Үйсін таудың” етегіне түнепті.

Ақ сақалы, ақ селеудей бозарып,
 Қос жанары қанталаған қызарып,
 Тіршілікте алпарысып Абыз қарт,
 Өтіп жатты Күн мен Айын ұзартып,

Кемпір мен қарт екеу ара егесті,
 Көз алдында жалғыз ұлы елесті.
 Айтылатын әңгіме де қалған жоқ
 Кемпірімен бірге отырып кеңесті.

Алма қыз ұл боп алды киініп,
 “Хантәңірге” иді басын сиынып,
 Төбесінен алдырды шашын қырынып
 Қыран құстай түлкі алатын түйініп,

Алма қыздың кеудесінде мұз қалды
 Өткен күні сар аяздай ызғарлы.
 Абыз қарттың табамын деп көңілін,
 Бірде өріске, бірде үйіне жүз барды.

Үкілеген домбырасын қолға алып,
 Тартады күй тебіренге толғанып,
 Құдіретінен кететіндей Аспанға
 Жерге симай, тұғырынан қозғалып,

Күлтеген талай кезінде күйші аталған,
 Шешендер талай сөз табалмай маталған.
 Хандарды талай өткізіпті басынан,
 Қусырып қол алдында талай бата алған.

Жүз онға кеп, ханды бастан өткізген,
 Талайдың қолын биліктерге жеткізген.

Ақылшы болдың, би болдың, хан болдың,
Заманың да жол бастаған Нар болдың.

Жүз оның да көштен қалып зар болдың.
Қосылып бүгін балаларға пар болдың.
Атың кеткен түркілерге аңыз боп,
“Қорқыт, қорқыт” туған жерге жерлендің.

“Қорқыт, қорқыт” балалар үйген моласын,
Алжыған шал мынау не деп сұрасын.
— Ата мынау Құлтегіннің моласы,
— Деп айтады балалар оның турасын.

Өлімнен қашып дүниені кездің бе,
Уайым, қайғы жүз оның да жедің бе?
Атың озып, кеттің кезіп даланы,
“Қорқыт, Қорқыт” аңызы бекер дейсің бе...

5

Он сегіз жыл аттай желіп өтіпті.
Он сегіз жыл кең дала да көшіпті.
Кеше туған жас сәбилер ер жетіп,
Талай адам дүниеден өтіпті.

Кең далаға тарыдай боп шашылған,
Бір-бірінен жау көргендей шошынған.
Талай ру, тайпалары таралып,
Бір әлдіге, бір әлсізі қосылған.

Сан тағдырлар бір-бірімен табысқан.
Кең далада төгіліп қан соғысқан.
Алдаспаны қолдарында жарқылдап
Жаралғандай от пен судан, намыстан.

Талай Абыз ақылға сап елдескен,
Сөзімен де, қолымен де белдескен.
Үйсін, Қанлы, Дулылардың ұрпағы
Жетісудай ұлы дала елде өскен.

Қыпшак, Найман, Қоңыратпен кездескен
Қыз берісіп, қыз алысып тең өскен.
Керей менен Жалайырда кең жайлап
Сайын дала, Сарыарқада ел көшкен.

Міне осылай көшіп жүріп күн өткен,
Елін-жерін келген жаудан күзеткен,
Қарауылға жолға шығып жүр шолып
Талай елші, елдік үшін кеңескен.

Сауық сайран тамашадан қалмаған,
Бір тайпаға кезігіпті Алмажан
Қанша дария кешті бастан мұңлы өмір,
Бірін ерте, бірін кеште жалмаған.

Күлтегінді “Қорқыт, Қорқыт” атаған,
Өтті өмірден аты шулы Қатаған.
Көк түріктің туын көкке көтерген,
Дана қарттың өмірі осылай аталған.

Жылдар бойы сар далада сабылған,
Елдің күйі, жыры болып табылған.
Тағдырымен тағдыры елдің тоғысып,
Жауларының ой-арманы шағылған.

Тәңір бүгін үйсін елін түлеткен,
Таң хан бидің көңілін кім жүдеткен.
Серілер мықты тұлпар мініп сәйкөлек
Елін, жерін кірген жаудан күзеткен.

Үйсін елін қорған етіп сақтаған,
Жон мен Дандай батыр ұлын мақтаған.
Ән де, би де, соғыс өнер сайысы,
Таң хан бидің шат көңілін таппаған.

Алтынға орап талай күн би көмілген,
Инжу болып көзден жасың төгілген.
“Жуан төбе”, “Қорған төбе”, “Нән төбе”
“Қызыл ойпат арасанға” жүгірген.

Төбе, төбе “Мықтың үйі” салынды.
Алтын, күміс сәулетке елі малынды.
Арқар, құлжа даланың мол тағысы,
Әшекейлеп қол өнеріне тағылды.

Домбырадан күмбірлейді осы Арман,
Қара күйші, Қарабақсы аталған.
Дәйім жұртты аузына қаратып,
Асау жүрек, асау көңіл маталған.

Ғаламат неткен мынау нендей сиқырлы үн,
Шанағына домбыраның сиыпсын.
Сансыз адам тұрып қалды аңырап
Құдыретіне домбыраның ұйып күн.

Тан хан бидін кетті көңілін көтеріп
Сайын дала жатты алдында тек түлеп,
Мұндай сұмдық күйшілерді кім көрген
Домбырадан төгілді күй тепкілеп.

Естігендер болды қайран тамсанды
Таң хан бидің көңлі көпті қарсы алды.
Алманың бұл күйі екенін баяндап,
Қара бақсы жұрт алдында жар салды.

Құдыретіне өнерінің құлады,
Алма сонда тебіренді де жылады.
Малын ұрлап, күйін шерткен, күйшінің
Жан дүниесін тебіріне ұғады,

— Әкел бері домбыранды, — деді Алма,
Қалың көптің арасынан келді алға.
Қара бақсы тартқан күйді ерекше,
Озып шығып бара жатты бір жорға.

Қара бақсы тұрып қалды аңырап,
Алғашқы күй естігені тұр жылап.
“Мынау қайдан келген мықты күйші еді
Білейінші мен өзінен жөн сұрап”.

Алма күйдің үніне елін еріткен,
Жүрегінің мұз тауларын жібіткен.
Қара бақсы тұрып қалды сан соғып
Жат жүрегін, дос жүрекке теліткен.

Көп жылқымды барымталап әкеткен,
Ата- анамды қайғы дертпен мерт еткен,
Ұзақ жылдар ұрымды іздеп табуға
Алма күйшің мен едім- ғой серт еткен.

— Малынды ұрлап, жылқыларына ен салдым,
Күйінді ұрлап, ел ішінде ән салдым
Өміріне күштілердің көнемін,
Ардан аттап момындарға қол салдым.

Он сегіз жыл Алма күйін шертемін,
Дәуірлеген заманында Күлтегін.
Қиянатым мынау елге жетерлік,
Ел алдында тарт жазаға өртегін.

Таң хан сонда Алма қызды шақырды,
Өнеріне иланды да бас ұрды.
— Мен ордама алам сені Алма қыз,
Қандай менен тілегің бар ақырғы,

Байлыққа мен мойынымды бұрмадым,
Дүние қоқсық қалар артта жиғаның
Өнерімді ұрласаң да жоғалтпай,
Ел алдында қара бақсы силадың.

Қара бақсы тұрып қалды аңырап,
Сансыз адам күбірледі жамырап.
Таң хан бидің алдында отыр жүгініп
Екі беті ақ алмадай балбырап.

Үйсін тауым, Сары тауым, Ат тауым,
Жеткізе алмай жатыр күйдің мақтауын
Тас ақырдан — Алтын кентке шығуға,
Келіп қалған екен мұнда көп қауым.

Шанағынан домбыраның күй төгіп,
Тан хан бидің салтанатын жыр етіп,
Алманың мен орындаймын тілегін,
Қазынадан алтын-күміс си етіп.

Күй осылай аңыз болып тарапты,
Өлмейді екен тіршілікте талапты.
Үйсін елін таңғалдырған Алма қыз
Хан алдында күймен елін қаратты.

ДАЛА АҢЫЗЫ

(өлең- очерк)

Аудандық ХХХХ - партия конференциясының делегаты, Социалистік Еңбек ері, СССР Мемлекеттік силығының лауреаты, “Қарқара” картоп совхозының атақты шопаны **Жолсейіт Модасановқа** арнаймын. АВТОР. (газетте жарияланды)

I

Еліме
Еселі еңбек етейін деп,
Мен ертен,
Кеңсе жаққа кетейін деп.
Анасымен
Жолсейіт ақылдасты,
Бір отар,
Қойды бағып өтейін деп.
— Қой балам,
Қой бағуға қиналасың,
Ойлау керек
Әр адам айналасын.
Оқы деп,
Ана жаны безектейді
Еңбекке
Баули білген өз баласын.

II

Тұрды да,
Таң алдында төсегінен,
Жаңылған жоқ,
Ойланған есебінен.
Туралап
Келе жатыр кеңсе жаққа,
Ойынан,
Шықпай жүрген неше күннен.
Ақырын,
Ашты есікті тықылдатып,
Арызын
Жазып келген ашып жатып.
— Деректор,
Маған қой бересің бе,
Фермаға,
Бір отарды мақұлдатып.
— Ей, балам,
Мұның қалай болар екен
Қой бағу
Жас балаға бола ма екен,
Өзің жас!
Қарындасың, анаңыз бар
Бір үйде
Бар-жоғыңыз солақ екен.
— Сеніңіз
Маған жолдас деректорым,
Бір отар
Қойды сізден сұрап тұрмын.
Мал жайын,
Білетін біз Қазақпыз ғой!
Не қиын,
Бейнетіне көнетін мен.
— Кінәлі,
Соғыс, балам, болып отыр
Жесір ана,
Жетім бала толып жатыр.

Бәрі де,
Майдан үшін еңбек етіп,
Кәрі-жас
Бәрі еңбекке шығып жатыр.

III

Шөладыр,
Құмтекеймен арасы бір
Күнгеінде
Кең жазығы жарасып тұр.
Иіріп,
Қора-қора ақтылы қой.
Шопандар
Бір-бірімен жанасып жүр
— Жолсейіт
Қарқараға жас шопан боп,
Бір отар,
Қой алыпты бас шопан боп.
Совхоздың
Қойын қырып осы жылы
Жүрмесін,
Бұл шопаның “қас” шопан боп.
Жөкеңнің
Белгілінген өрісі бар,
Мынау қыр,
Жазық дала бөрісі бар
Ал мынау,
Кең далаға бағу үшін,
Жайылымды
Таптатпауға келесім бар.
Алдымен
Атын ерттеп тағалады
Із салып
Шоладырды аралады.
Ойланып,
Алда жатқан адырларға.

Өргізіп
Қой өріске бағалады.
Қызығып
Қой соңында жүрген Жөкем.
Қайырып
Отар шетін бүкең-бүкең
Күн батып
Түн болғанын ескермеді
Ойына,
Алмаған соң ешбір секем.
Құмтекей,
Адырлары белес-белес,
Мал бағу
Бұл арада онай емес.
Шөл дала.
Бір тамшы да ауыз су жоқ.
“Водовоз”
Шапқылайды беріп елес.
Күз болып,
Қысқа айналып келе жатыр,
Қыстаулар
Жөнделмеген аңғал-салдыр.
Шөбі жоқ
Уағында жиналмаған,
Мал қамын
Қысты ойланып қиналмаған
Фермаға
Айтып болды үйіп-төгіп,
— Отырмыз
Орталыққа саған сеніп,
— Ал, саған,
Бере салар көлік қайда,
Сөзіңе,
Бұл арада келсек көніп.
Осы-мен
Сөз доғарылып қалмады ма
Көз салып
Ойланады алдағыға,

Намысы
Қанын билеп тұтатады
Түсіріп,
Барлық істі салмағына.
Өрісте,
Ақтылы кой жатқан өріп,
Қорасын
Жөндеп жатыр өзі келіп,
Қайткенде
Шығу керек намысынан,
Өсектен
Қалған көңіл сағы сынып.
Жирен ат
Ақ таяғы тақымында,
Бытыратпай
Бакты қойды ақырында.
Бел-белес,
Ойды-қырды аралайды.
Отарлар
Жатыр өріп шақырымда.

IV

Құмтекейдін,
Соқты желі орап тұрып.
Ақ қарын,
Сапырады лақтырып.
Шұбар ала
Барыстың терісіндей,
Күнгеіне
Шөл-адырдың сырмақ кұрып.
Соқты жел
Ақ қарын ала қашып
Ақ көрпесін
Сыпырар даланы аршып
Асау желін
Сағынып жүрген Жөкең
Ақ боранын

Қарсы алар кеудені ашып.
Қойларды
Ала-шұбар жерге бастап
Жайылымды
Үнемдейді ептеп жасқап,
Көңілі
Үй жақтан да тыншымайды.
Өйткені
Арық қойын үйге тастап
Қойларын
Реттеп жүр тыным алмай,
Жемін беріп
Алдына шөбін салмай.
Анасы,
Бұл Жөкеңнің ерен адам,
Жүреді
Еш нәрсені көңілге алмай.
Жайрандап
Шаршағанда жаз әкелер,
Баладай,
Әр-бір қойды бір мәпелер.
Дәрілер
Өз қолымен ауырғанын
Өзі барып
Орталықтан дәрі әкелер.

V

Түнеріп,
Кең даланы тұман басты.
Долы жел,
Жентек-жентек қарды шашты.
Жұтатын
Жалмауыздай сұрқы қатал
Қусырып
Келе жатты бір албасты.
Суытып
Барған сайын ызғарланып,
Ұшырып

Долы боран жерде қарды.
Әкетіп
Жатыр шөпті жұлмарлап-ап.
Нұрбала
Безек қакты қолға барды ап.
Төсеніш,
Киіз барма шөпке жауып
Төнген соң
Мына дүлей малға қауып
Бір қарыс,
Алдан жерді көре алмайсын
Келді
Қиын қойдың өзі үйді тауып,
Анасы
Бұркасында безектеді
Үйдегі
Қойды жалғыз күзеткені.
Құлаған
Қоралардың аңғал жерін
Керегемен,
Уықпен түзеткені,
Сусылдап
Қарлы боран ысқырады.
Жыландай
Ирелендеп ышқынады.
Бес жүз қой
Бірақ уыс жұмарланып
Қайыру
Бермей ешкі пысқырады.
Дөңгеленіп,
Иіріліп, ширатылып.
Біріне,
Бірі ықтап таратылып,
Бір адамға
Қайыру қайдан берсін
Әйтеуір
Кете берді ұзатылып.
Бар қойы,

“Жарөзектен” асып түсті
Көрмеген
Мұндай сұмдық дүлей күшті.
Алдында
Бес жүз қойы, екі жүздей,
Кес-кестеп,
Қойларының алдын тосты.
Таң атты
Күн шығыстан қызыл күрең.
Жұлқынған
Боран да жоқ жүзі жүден.
Түп-түгел,
Барлық қойы аман-есен.
Келіпті
Дәл бойына мына Кеген.
Басшылар
Дән риза ерлігіне
Жеткізді көзін елдің сеніміне
Бермеді
Малдан шығын осы жылы
Жібермей
Арық-тұрақ өліміне.

IV

Төл алу
Көп жұмыс оңай емес.
Тәжірибе,
Жөкеңнен алдым кеңес.
Үйреткен,
Төл кезінде ұйқы көрмей,
Қой ішін
Аралап жүр бәрін тегіс.
Төлшіге
Міндеті бар жүктеп берген
Тілегін,
Талабын сөзін ұғар.
Бақылап
Түнде жүрсін, күндіз жүрсін.

Төлші жоқ
Жолсейіттің сөзін жығар
Күн болса,
Ызғарланар қатуланып.
Қойын да,
Қозысында белгіленген
Жылы жерге
Қозыларын қояды алып.
Қойын да,
Қозысын да белгілеген
Белгісімен
Табыстырар бәрін танып.
Мінеки
Алғашқы төл-қозылары
Жүз саулықтан
Жүз оннан қозы бәрі.
Ұялды
Өсек айтқан әріптестер,
Аңыз айтар,
Тірі жүрген көзі бары.
Көктем айы
Қозылары аяқтанды.
Жүн қырқу,
Қой тоғыту таяп қалды.
Ластанған,
Қойдың жүнін Көкке салып,
Еткісі,
Келмейді ертең бетке салық,
Суық тиген
Қозыларын қадағалап
Қой ішін
Таппай тыным жүр аралап.
Дәрісі
Толып жатқан сөмкесінде,
Секілді
Дәрігердей емдеп-домдап.
Күн ыстық,
Төбемізден әуе айналар

Қозыға
Бұл ыстықтан не пайда бар.
Тұрғызып
Жатып қалған қозыларын
Үргізіп,
Таппай тыным қадағалар.
Қарайды
Төңірекке аспан қандай,
Бір шөкім,
Бұлт болса, бас салғандай,
Қозыға
Суық тиер, қойлар жеріп
Қойларын
Қорасына апарғандай
Ойланып
Талай істі қадағалап,
Сын көзбен
Өткен жылын тұр бағалап,
Қорасын
Қоксықтан тазартқан соң
Қой шетінде жүр аралап.

VII

Биыл жаз
Қандай жақсы басталғаны,
Осы еді
Ойындағы басты арманы.
Қой бағып
Тыңғылықты қондандырып,
Бос сөздің
Бұл арада тасталмағы.
Жайлауға
Сағынышпен келген күні,
Қарқара
Тұңғыш рет көрген жері,
Бір қара
Қойы түгел дастан болып

Жөкеңнің
Алғашқы айтқан өлендері,
Қарқара,
Сарыкөлдің бұлақтары,
Еріксіз,
Жүрегімнен жыр ақтарды.
Көргеннің
Мейірімін қандырасың,
Сыбызғы,
Шерткен әнін құрақтары
Өзінің
Көркіменен түрге енеді,
Қарқара
Мың құбылып гүлденеді.
Сағынып
Гүлдерінді теріп жүрмін,
Көңілімді,
Арман қуып жүрген еді.
Қарқара
Мыңжылқы мен Тақиялым,
Қабанды,
Таңбалы тас әр қиялым.
Бүгінгі
Қуаныштың қақ дабылын
Шырқалсын,
Тербей көкті шалқи әнім.
Әлдилеп,
Шөбін желі тербетеді,
Гүлденген Қарқараның жыр етегі,
Қазбауыр
Бұлт көшіп шындарынан,
Қыранын
Жыл-жыл сайын түлетеді.
Әлдилеп
Жыр тербеткен Жолсейітті,
Бұл күнгі,
Қуанышы өрлетеді
Осынау

Ақбас шынды сағынғандай,
Таңбалытас,
Сан басып жылда өтеді.

VIII

Осымен
Айлар өтті, жылдар өтті.
Бойынан
Өшіре алмас жанған өртті.
Үйленіп,
Он сегізінде Ұлтуармен
Жарымен
Өмір жайлы еткен сертті.
Жас келін
Жас жарымен санасады,
Мал бағып,
Өсті өмірінің бала шағы.
Елі қандай,
Жері қандай тамашалы,
Жұп-жұмсақ,
Сипап тұрған таң самалы.
Оятып
Ой сезімін тыпыршытқан,
Алдынан
Шықты арманы аңсағаны
Нұрбала.
Жас келіні – Ұлтуарды,
Көргенді
Ықыласымен тамсандырды.
Шырылдап
Боз торғайлар ауласынан.
Биіктен
Ұшқан сайын ән салдырды.
Ой, тоқтат!
Сенім байла бір өзіңе
Жеткізер
Адал еңбек тілегіңе.

Өсиеті
Аңсаған Жолсейітке,
Ұялар
Орын тауып жүрегінде.

IX

Жайлаудан
Келді қойын қондандырып,
Биылғы күз
Жолсейітті ойландырып.
Міндетін
Былтырғыдан асыруға.
Бір белес
Тұр алдында толғандырып.
Тынымсыз
Әр нәрсеге көңіл бөліп,
Ұлтуар,
Қысылғанда болған серік.
Екеуі
Кейде отырып кеңескенде,
Біріне .
Бірі отырар ақыл беріп.
Қыңқылы
Ұлтуардың жиіледі,
Достығы
Жолсейіттің білінеді,
Екеуі
Отырғанда оңашада,
Ешнәрсе
Ойында жоқ күліп енді.
Анасы
Жолаушылап кеткен еді.
Арада
Бір талай күн өткен еді
Мынау бір
Қысылған қиын шақта,
Не амал

Ұлтуарға етпек еді.
Бебеулеп
Алғашқы бір бастамасы,
Жалғыз үй
Жапандағы бас панасы.
Совхоздың
Малын тастап кете алмайды,
Біреудің
Мәпелеген жас баласы.
Қағынып
Қасқырлары төңіректің,
Шуылдап
Ұлығанда күңіреңттің.
Тағдырын
Түсірсе еске Ұлтуардың,
Денесін
Төбе шашын шымырлаттын.
Мандайдан,
Аққан тері жауған нөсер,
Маңайда
Ауыл да жоқ көмектесер
Жолсейіт
Қиналғаннан қысылады,
Бір адам
Табылама кіндік кесер.
Бусанған,
Даладай боп күңірсіген,
Құба түз
Кең далаға гүлдер өнген.
Қауызын
Жарып тірлік келе жатыр,
Анасын
Босандырып терге көмген.
— Ұлтуар,
Орталыққа барайын мен,
Тірі болса
Дәрігерді табайын мен.
Өмірде

Мұндай сұмдық көргенім жоқ.
Алысып
Өтсем де мен талайымен.
— Қой жаным,
Не болсада көнесің де,
Басына
Түскен нәубет көресің бе,
Қыруар
Малын тастап өкіметтің
Мен үшін
Босқа күйіп өлесің бе?..
Жолсейіт
Күйіп-жанып үйден шықты,
Апырай,
Ұлтуарым неткен мықты.
Уақытты
Босқа өткізіп алмайын деп,
Ер салып
Жирен атқа тартпа тартты,
Барады
Құйындатып жиренімен,
Сан бөлек
Ойы қанша күйге енумен.
Апырай,
Болсын аман Ұлтуарым,
Дегендей
Изен-жусан, изелумен.

XI

Бір талай
Өтті уақыт шамасы бар.
Өмірге
Тіршілік біткен таласы бар.
Не керек
Керектісін өміріне,
Емшілер

Сомкесімен ала шығар.
Ұмытып
Емшіні де қасындағы,
Бір ғана
Ұлтуары басындағы.
Ақылшы
Кеңесері бір өзінің,
Ғашығы
Жан жолдасы жасындағы,
Келеді
Жүрші-жүрлеп шабысымен,
Өзінің ақ ниеті,
Ақ ісімен.
Әр сағат
Әрбір жылға созылғандай,
Айқасып
Уақыттың жарысымен.

XII

Сәбиін,
Бір жөргекке орап алған,
Ал өзі
Жып-жинақы тұра қалған.
Өзі әлсіз
Болса дағы көңіл сергек,
Тыныштық
Орнағандай тына қалған.
Жолсейіт
Тойынбекпен келді жетіп,
Уақыт
Ертеңгілік қалған өтіп.
Қуанған
Қуаныштың шегі бар ма?
Тұңғышын
Көргенде алғаш көңіл өсіп.
— Әй балам!

Жарамайды мынауыңыз
Емшілер
Қарау біздің хұқығымыз
Құлназаров
Тойынбек сөзін нақтап
Не үшін
Мезгілінде көрінбедің,
Бұл соңғы,
Болсын сізге сұрағымыз.

XIII

Және бір
Келді көктем салатын ой,
Бусанып
Жердегі қар селдетті ғой,
Жомарт дала,
Перзенті оянатын,
Қорада шу
Төлдеді қой.
Осы кез
Әңгіме бір қысқарады,
Алғашқы
Ұрықтанған қой ұсталады.
Аңыз ғып
Жолсейітке келген төлші,
Білгіш деп
Жүрген жоқ па басқалары,
— Ұста деп,
— Ана қойды,
— Мына қойды.
Күтімге
Сол қойларын, ала қойды.
Қойлары,
Түгел төлдер қорасында,
Қозысын
Өз еркімен ала қойды.

XIV

Қырық жыл,
Қырық көктем, жазы келді.
Қанша бейнет,
Зейнетпен нәзі келді
Әр жылын
Өз алдына шығарып сап,
Табысын,
Бүкіл Одақ көзі көрді
Көп жылдар
Баққан қойын бағындырып.
Жылдары
Тұрады алда сағындырып.
Міндетін
Жылдан-жылға асырады,
Өзінің
Еңбегіне табындырып.
Жүз қойдан
Жүз жетпіс бес қозы алады,
Жөкеңнен
Қандай шопан оза алады.
Әр қойдан
Төрт килодан жүн орындап
Жайлауға
Ел қатарлы қозғалады.
Одаққа,
Молдасановты мақтағандай
Арманын
Еңбегімен ақтағандай.
Жөкеңнің
Балалары толып жатыр,
Сап алтын
Сандығына сақтағандай.
Ұлтуар
Батыр ана, балалары,
Жолсейіт
Еңбек ері дана бәрі.

Зоотехник,
Дәрігер, шопан әрі.
Мәдениетті
Сезімтал саналары
Үйретер
Білгендерін келген ерге.
Қыстау – анау,
Кой мынау көрген елге.
Ел қатарлы
Шөбі бар маяланған,
Жаксақ екен
Үйреніп білгендерге.
Өргізіп,
Өрісіне өз отарын
Сүйеді
Өзіміздей өз Отанын.
Асырып
Шөладырдың асуынан
Білгендей
Бақыт қонып таң атарын
Қарапайым
Осы адам дана қандай,
Мінезі бар
Пейілі кең далалардай
Сөйлеген
Сөзін естіп съездерде
Қуандым
Үйде отырып балалардай.

*Бейсенбі 24 қараша 1998 ж.
Кеген.*

МАЗМҰНЫ

1-бөлім

КӨШ

Кариялар	4
Албан ата	5
Жаналық	6
Қолдай көр баба	7
Өмір өзен	8
Қазақ	9
Ел көшкенде	11
Домбыра	12
Көріп келем	13
Іле-алатауы	17
Қапшағай	18
Қара орман	19
Құрдастарым	20
Райымбек таудың атасы	21
Сарытау	26
Қазыналы кендерім	28
Көлсай	30
Үйсін	31
Әкеме	32
Көрдім көпті	33
Жеті ғашық	34
Бай суан асуы	36
Абай жолы	37
Құмырсқалар	38
Адамдар мен диюлар	39
Маймылдар соғысы	41
Түстей болып	43
Аспан көл апаты	44
Жұдырықтасу	47
Өмір өзі	47

Маралды	48
Ұлым Шаяхметке	50
Арыс бойында	54
Еске алу	55
Ел мен жер	57
Нұрғайша әжеме	59
Нұрғали Базарбекке	59
Малдыбеков Мұқаметқали	61
Немереме хат	61
Айнұрға хат	62
Хоштасу хат	63
Жетісу	64
Жайлау	65
Елім-ай	68
Уақыт барады өтіп	70
Ел мен жер	71
Жанар	72
Өсиет	73
Жетелеген	78
Көшпенділер	80
Арақтың әлегі	81
Көпірме бастық	82
Шапқан сайын жанарың жасқа буылған	83
Қарындасым	84
Тілек	85
Кешір елім	86
Көктем	87
Өсетін елде жақсы көп	89
Отан-Ана	89
Шыңғысхан кім	90
Ойлар-ойлар оятады шымшылап	91
Жетесіз	92
Арман таулар	93
Кез болдым	93
Ойланып көр	94
Теңізде	95
Сұңғыла сұлу	97

Біліп ал	97
Шын жетім	98

II-бөлім

ЖЕТІСУ

Жақұт таулар	99
Өмірдің сыны	99
Мұзарт	100
Шофер жыры	101
Талғарым	102
Каспий	102
Жамбыл	103
Тауым бар	103
Ақтасты	104
Мұқағали, Қасым болып	105
Тербетеді Балқашты	105
Алматыға бара жатыр	106
Торайғыр	106
Аласа	107
Өмір керуен	107
Сарбұлақ	108
Көкпек	109
Сөгеті	109
Бақай тауы	110
Ақша бұлт	110
Талдыбұлақ	111
Сары тау жоталары	111
Қапшағай	112
Мектеп	112
Кешір мені	113
Екі өмір	113
Талғар өні	114
Қарағым-ай	114
Есіме сен түскенде	115
Қос әлем	116
Жақсылық іздесен	117
Жатырмын	117

Кұлан өмір	117
Қыран	118
Қыс	119
Тандардың оянамын жетегімен	119
Құстар	120
Ұшак	120
Әндетіп аққан бұлақтар	121
Күлкі	121
Тыныштық	122
Ұшар алса түлкіні	122
Мұртыңыздан ұзындау	123
Өмір керуен өз жолында	123
Мен – мен деген бұл пенде	124
Ап жыландар тап болды	124
Аралар	125
Жаман сөзге жабырқап	125
Ұстаз	125
Жартас пен толқын	126
Оралу	126
Ойлар	127
Көкектің әні	128
Ақыр заман	128
Келер күз қазан айы құтырынып	129
Бәріңізге	129
Анам Бәтиге	130
Екі арман	130
Силас	131
Айтады әкем өткенін бабаларын	132
Ел қадірін білмеген	132
Мәңгілік болу сөз ғана	133
Жақсы-жаман	133
Жеті өзен	134
Желтоқсан	134
Жаңбыр жауып басылғанда	135
Түлкі мен аңшы	136
Мықтың үйі	136
Шөлкөде	137

III-бөлім
МАХАББАТ

Махаббат	138
Сабырлық	139
Өтеді өмір	139
Миым менің	140
Жер тіршіліктің көпірі	140
Силандар	141
Құлақтар	141
Танысып қал жігіттер	142
Тірілер	143
Ұста	143
Онаша бақ	144
Айым менің	144
Тіл күдіреті	145
Диқанбай	146
Түн сыры	146
Ерте ояндым	147
Адамдармен кездесіп, достасамын	148
Керексің	148
Жайқалған талдардай	148
Өмір назы	149
Кешкі әуен	150
Уақыт өткен сайын ірілендім	150
Бетіме әжім кірген бе	151
Алтын заң	152
Тасты жарып су шығады	152
Биікпін	153
Гүлдемесе кезінде	153
Қүдірет бар тамшыда	153
Ағарыпты самайым	154
Мақтанба	154
Әттеген-ай	155
Құс болып	156
Егіздер	156
Сағыныш	157

Бойжеткен	158
Бозторғай	158
Тілек	159
Періште	159
Жер мен адам	161
Гүлдің сыры	162
Үлбіреген жібектей	163
Гүлді үзбе	163
Мазасыз ойым жетелеп	164
Шешенді силап тілін біл	164
Іздейсің	164
Қайнар.....	165
Сайраған бұлбұлым	166
Қиналмай жаным өмірден	166
Қызыл ерін көп гүлдер.....	167
Бұлақтың сәні жалбыз	167
Қазақ тілі	167
Жаңа жыл	168
Би	169
Бақыт пен азап	170
Симай жүрем	170
Бірін-бірі сөзіменен суғарған	171
Еңбек ет	171
Шыныңды айт	172
Жаман адам бола алмас ел тірегі	172
Жерсіз, күнсіз кең әлем болар қараң	173
Қайнап келем ұлы көштің қазанында	173
Сенің ұлын	174
Мақтанамыз	175
Боталап таулар	177
Тірімін	178
Жолаушы	178
Тал	179
Олжас Сүлейменовке	180
Шықылықтап ұшқан сауысқан	180
Далада өсіп көксеген.....	181
Көксай	181

Ұмыт боп өтіп кеткен күндерімнің	181
Қарттарым-ай	182
Тоқтар Әубәкіров	182
Адамның толмас көз қалтасы өлгенше	183
Сұлулықты сүйе білу	183
Сары алтындай сары дала түлейді	184
Дінім ислам алдына мұсылманмын	184
Айдай сұлу бойыңнан таппадым кір	185
Биіктердің биігіне өрледім	185
Қараңғыны қақ жарып	186
Қызық көп адамдардың ойынында	186
Аспан	186
Сұңқар	187
Көктемде көктеп шөп өнген	188
Құлыным	188
Тоқтау жоқ	189
Қар	189
Кәрілік	190
Шыңбұлақ	191
Өтеді минут ағыны	191
Жүрегімнің лүпілін елім тыңдасын	191
Көрдіндер-ау қарттарым көрмегенді	192
Сұлулық	192
Ардагерлер ұрпағы	193
Етегіне ап әлдилеп тау бүгін	193
Қызығына дүниенің ендің бе	194
Күрес	194
Айтарым бар	196
Қуаныш	196
Күншілдер	197
Түс	197
Мен	198
Өлең	198
Жылатпа	199
Шопан	199
Барады бұлақ күліп... ..	200
Бақша	200

Ақ Пан айы	200
Әр дәуірде	201
Қарлық	201
Ел жердің қорғаны	202
Ғасырлар	202
Отызымды сағындым	203
Ақ қайнар	204
Бір жаңалық ашты десе қазағым	204
Есінде болсын	205
Тұрар Рысқұлов	205
Көгілдір аспан көк бояуын	208
АЛЛА	209
Өскен өңір	211
Амандасу	212
Бастадым сөз, төменнен ілгеріден	215
Таныдым	216
Көгілдір көгім...	216
Мансұрдың төбесі	216
Менің де кезегім бар жанатын бір	217
Шетте жүріп бал ішсем	217
Нұрлы көктем	218

IV-бөлім

ОЧЕРК, ПОЭМАЛАР МЕН ДАСТАН

Тұлпардың тағдыры	219
Ширактің ерлігі	221
Жер	228
Үш қыз	242
Алманың күйі	251
Дала аңызы	261

Қонаев Алтынбек Қонайұлы

**АСПАНТАУ
ТОЛҚЫНДАРЫ**

Өлеңдер мен дастандар

Басуға 5.06.06. Пішімі 84x100/32. Баспа табағы 18,0.
Таралымы 500 дана. Тапсырыс № 379.

ЖШС РПБК «Дәуір»,
050009, Алматы қаласы, Гагарин даңғылы, 93.
Тел.: 69-40-35, 42-47-69, 42-07-90.
E-mail: rpik-dauir_81@mail.ru, rpik-dauir2@mail.ru

